

Hilding Egestål:

Förnuft – Uppenbarelse – Tro, tre nyckelord i Charles Gores teologi – 2011, 2016

FÖRNUFT – UPPENBARELSE - TRO

- tre nyckelord i Charles Gores teologi

**av Hilding Egestål
St Stephen's Theological College
Oxford**

Innehållsförteckning

.....	3
FÖRORD.....	4
INTRODUKTION.....	7
Tidiga år och Oxford.....	7
Radley och London.....	8
Worcester, Birmingham och Oxford.....	8
Pensionering.....	8
Community of the Resurrection.....	9
1 – FÖRNUFTET - REASON.....	10
Gamla testamentet och Förnuftet.....	10
Det fria sökandet.....	10
Vad är Förnuftet?.....	11
Den hela människan.....	11
Förnuftet som ordnar.....	11
Förnuft och Skönhet.....	12
Förnuftet som inte utesluter.....	12
Gore och den filosofiska idealismen.....	12
Gud som rationell och personlig samtidigt.....	13
Förnuft och gudsuppenbarelse hör samman.....	13
Förnuftet och det icke-historiska.....	14
Förnuftet och Nya testamentets historicitet.....	14
Bibelkritik av olika slag.....	14
Viljans frihet.....	15
2 – UPPEBARELSEN – REVELATION.....	15
Exegesen av Gamla testamentet.....	15
Guds handlande som når sitt klimax.....	16
Gore och evolutionismen.....	16
Gore som bibelexeget.....	16
Lux Mundi, Gore, och tron på Kristus.....	17
Guds kärlek, faktum eller fiktion?.....	17
Gore och skillnaden mellan Gamla och Nya testamentet.....	18
Rättfärdighet och moral.....	18
Växandet inom kristendomen.....	18
Balans mellan förnuft och uppenbarelse.....	19
Gore och skapelsetron.....	19
Gores kritik av bibelkritiken.....	19
Vad är möjligt skeende?.....	20
Förnuftet som söker förstå uppenbarelsen.....	20
Gore och bibelauktoriteten.....	21
Gores punkter om Kristus.....	21
Gore och de han kallar rationalisterna.....	22
3 – TRO - BELIEF.....	23
Belief - Faith.....	23
"Unscience is contrary faith.".....	24
Förnuftet – trons uttolkare.....	24
Kyrkofädernas betydelse.....	24
Naturen och Guds skapelselagar.....	25
Trons moraliska sida.....	25

Natur och nåd.....	25
Hjärtats tro.....	26
Trons förmedling.....	26
Den gudomliga inspirationen i Gamla testamentet.....	26
Den gudomliga Naturen.....	27
Skapelsetro och Kristustro.....	27
Vittnesmål för tron.....	27
Trons liv.....	28
Den delade tron.....	28
Tron styrker till handling.....	28
Trons kraft.....	29
Trosauktoriteten.....	29
Tryggheten för tron.....	29
Tron och det historiska.....	30
Trons katolicitet.....	30
4 - SLUTSATSER.....	31
Förnuftet - Reason.....	31
Uppenbarelsen - Revelation.....	32
Tron - Belief.....	32
Project Canterbury: BIBLIOGRAPHY – Charles Gore.....	34
Kortare BIBLIOGRAFI – arbeten citerade i denna uppsats.....	36
5. APPENDIX OM CHARLES GORE SOM BIBELFORSKARE.....	38
Syfte och material.....	38
”Den exegetiska luften.”.....	38
Tre nyckelfrågor.....	39
Präster och Profeter.....	40
Gamla testamentets kanonbildning.....	41
Gores tre punkter om Jesus och Gamla testamentet.....	41
Två frågor av exegetisk natur.....	43
Jesu auktoritet i relation till Gamla testamentet.....	43
Marcion och Gamla testamentet.....	44
Kyrkans kanonbildning.....	44
Skriftens inspiration.....	45
Paulus.....	45
Thomas och Chrysostomos.....	45
Kanonbildningen Nya testamentet.....	46
Tradition och kanon.....	46
Lukas och skriftinsamlandet.....	47
Kyrkans slutliga kanonbildning.....	48
Gudomlig inspiration och trovärdig historia.....	49
Traditionen och Skriften.....	49
Litteraturlista:.....	55
NOTAPPARAT.....	56

FÖRORD

I sin biografi om Dr. Charles Gore citerar Gordon Crosse förordet till Mrs. J.R. Illingworths Memoarer om maken, där Charles Gore skriver som följer:

“När jag blev en lärjunge och senare kollega vid Oxford University, fann jag att jag drogs in i en cirkel av ganska gamla män, vilka redan arbetade med den angelägna uppgiften att söka försona förnuftets anspråk och uppenbarelse. Det gällde att interpretera gammal katolsk tro så att det inte lades en spänning för intellektets fria handlande, något som inte gick att tolerera.”

Denna medling och försoning av förnuftets anspråk och uppenbarelsen har intresserat mig, sedan min tid i gymnasiet. Min gymnasielärare, teol.dr Arne-Jacob Kristoffersen, gav mig att läsa sin avhandling *Personalism - The Soundest Position in Theism Today*. Min gamle lärare är fortfarande intresserad av vad jag gör, och han har också gett mig feedback på denna essay. Dr. Kristoffersen har sett på Gores ståndpunkter och funnit dem personalistiska.

Efter ett långt liv som präst med prästens olika frågor och uppgifter, är jag fortfarande intresserad av detta "Förnuft och Uppenbarelse". Mitt första möte med dr Charles Gore, också biskop i Oxford, skedde när jag studerade dogmatik vid Lunds universitet. Besök i bokantikvariatet ledde till att jag fann boken *The Theology of Charles Gore* av teol.dr Ragnar Ekström. Boken var skriven 1944 under Andra Världskriget, och dr Ekström skriver i förordet att han inte har kunnat komma till Storbritannien för ytterligare studier. Rev. Oliver C Quick, tidigare Regius Professor i teologi och Canon vid Christ Church i Oxford hade enligt samma förord haft synpunkter på dr Ekströms sammanfattning av avhandlingen, som blev översatt till engelska.

Min uppsats har tre delar. Den första delen rör Charles Gores kunskapsteoretiska ståndpunkt, särskilt hans bakgrund i filosofisk idealism och hur det påverkar hans syn på förnuftet, och hur detta holistiskt tänkta förnuft reflekterar Gores utläggning av uppenbarelsen.

Den andra delen om Uppenbarelsen handlar om Gores syn på Gamla och Nya testamentet. Gore har ansetts vara liberal katolik och ortodox anglikan. Hans liberalism, som dock inte får förväxlas med liberalteologi av tyskt märke (Adolf Harnack med följe), har knutits till hur Gore sköter exegesen av Gamla testamentet. Det var det som orsakade mycken kritik från kyrkomän i Church of England. Ser man till Gores utläggning av kyrko-fädernas läropunkter och hans exeges av Nya testamentet, bör man dock kunna kalla Gore ortodox. Uppenbarelse och Inkarnation är två centrala nyckelord för Gore.

Den tredje delen handlar om Tro (Belief) i kombination med Förnuft och

Uppenbarelse. Två av dr Gores viktigaste böcker heter just *Belief in God* och *Belief in Christ*. Tillsammans med den tredje boken om Den Helige Ande, utgör trilogin *The Reconstruction of Belief*. Frågan blir viktig hur Gores syn på förnuft och uppenbarelse leder till tro och stödjer tron. Hur relaterar sig sedan *Belief* och *Faith*, som ju är engelskans två olika ord för det svenska Tro.

Denna uppsats om tre nyckelord i Charles Gores teologi har den engelska grundtiteln *Reason- Revelation - Belief*, översatt till Förnuft - Uppenbarelse - Tro är tänkt att vara en introduktion till Charles Gore, hans teologi och tänkande. Mitt fokus ligger på förbindelsen mellan de tre, förnuft, uppenbarelse och tro. Jag har i min uppsats studerat de mesta av Gores teologiska produktion från *Lux Mundi*, 1891 till 1930 och *The Philosophy of Good Life*. Jag har besökt Lambeth Palace Library för att studera brev av och till Gore. En hel del, för att inte säga en alltför stor del, av Gores brev förstördes i Mirfield, sätet för Community of Resurrection, enligt vad som sagts mig på Pusey House, som själv inte har brev av Gore bevarade.

Jag har gjort min undersökning kronologiskt. Först har jag presenterat vad Gore själv har skrivit om dessa tre nyckelord och hur de förhåller sig till varandra. Sedan har jag till sist gjort ett avsnitt med sammanfattning och slutsatser.

I avhandlingen, *Gore - a Study in Liberal Catholic Thought*, har dr. James Carpenter gett oss en utförlig och utmärkt bibliografi på 30 sidor. en bibliografi som omfattar Gores egna verk, andras kritik i recensioner och pamfletter, så omfattande att det vore omöjligt att inom en liten uppsats som denna ta med och behandla all kritik rättvist och korrekt. Det är en uppgift för ett större verk. Sedan har Gore själv tagit upp och beskrivit den kritik han själv har mött, vilket gör att en mindre del av kritiken indirekt avhandlas. Gore upprepar sig i sina många böcker. Det är ett sätt för honom att befästa och förklara sin ståndpunkt. Av det skälet finns också motsvarande upprepningar i denna essay, genom att den är kronologiskt upplagd.

Ett skäl till varför Charles Gore blev viktig för engelskt kyrkoliv och även det teologiska akademiska livet är hur Gore ser på Gamla testamentet och hur GT är relaterat till de nya upptäckterna som naturvetenskapen gör på 1800-talet. Det gäller exegetiska frågor i 1 Mosebok 1-11, där han avvisar den traditionella hållningen med avsikt att ta bort några troshinder för den "moderna" människan.

Ett annat skäl till Gores betydelse är att han samtidigt behåller den traditionella utläggningen av och tilltron till Nya testamentet, liksom till kyrkofäder och kyrkans olika Credo (Apostolicum och Nicenum)

Varifrån har Gore fått sina idéer? Själv har Gore sagt att Benjamin Jowett utövat stort inflytande på honom, filosofiskt orienterad åt idealismen, detta enligt Gordon

Crosse, som avfattat en biografi om Gore. Om man studerar namnindex i Gores böcker kan man finna både engelska, tyska och franska teologer och filosofer. Det är inte alltid möjligt att veta varför Gore väljer en särskild teolog från Tyskland och inte en annan från samma tid. Det är naturligt att man gör ett sådant val beroende på vissa idéer som man föredrar, och därmed avstår från att välja en annan teolog. Det gäller i synnerhet sådana vetenskapliga fält som man inte själv till fullo behärskar.

För att göra det lättare att läsa Charles Gore och hans böcker har jag valt att göra notapparaten på uppsatsens andra hälft, från sid. 28 och inte i den löpande texten. Det är också möjligt att använda *Project Canterbury/CharlesGore* på webben. Det finns två biografier om Gore. Jag har redan nämnt Gordon Crosse med hans kortare version. Nummer två, en klart längre biografi, är standardverket av G.L.Prestige: *Life of Charles Gore, 1935*. Några biografiska uppgifter finns i uppsatsens introduktion.

Det finns några standardverk om Gores teologi. Avhandlingen av Ragnar Ekström från 1944 har jag redan nämnt. Sedan finns Robert Jeffress Page: *Gore - Anglican and Apologist, 1955* (diss. Columbia University, USA), James Carpenter: *Gore - a Study in Liberal Catholic Thought, 1960*, och Paul Avis: *Construction and Conflict, 1970*. Det finns också intressanta delar om Gore i Michael Ramsay: *From Gore to Temple, 1960*.

Min vän inom Svenska kyrkan, doc. teol.dr. Folke T Olofsson, skrev sin avhandling *Christus Redemptor et Consummator - a Study in The Theology of B.F.Westcott, 1979*, och här nämns även Charles Gore. Westcott utövade stort inflytande på Gore, och jag uppskattar mina diskussioner med f. Folke T. Jag har också haft goda samtal med min kollega i Nylöse församling, Göteborg sedan 17 år, f. Bengt Elias, född i Liverpool, om språkliga frågor, särskilt om "belief" och "faith". Min hustru Ann har varit korrekturläsare och samtalspartner både i språkliga och teologiska frågor.

Denna uppsats skrevs ursprungligen på engelska under en Sabbatical vid St Stephen's House, Oxford, där några delar blev diskuterade. Jag är särskilt tacksam för Dr Robin Ward, Principal vid St Stephen's House, som har varit vänlig nog att delta i diskussionerna tillsammans med sin seminariegrupp just om Charles Gore. Dr Andrew Davison, nu lärare vid Westcott House, Cambridge, 2010 lärare vid St Stephen's i Dogmatik, visade mig på en ny väg i teologien, Radical Orthodoxy, och av det skälet deltog jag i seminariet om Radical Orthodoxy vid Campion Hall, Oxford, med Dr. Philip Endean, S.J, som också gett mig värdefulla synpunkter på hela uppsatsen och de frågor som väcks av Charles Gore.

Som en introduktion har jag använt en öppen källa på internet, för att en kort biografisk kontext, sid.7-10, som jag översatt.

http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Gore.

INTRODUKTION

Tidiga år och Oxford

Gore var tredje sonen till Charles Alexander Gore och bror till den fjärde earlen av Arran. Gores mor var dotter till den fjärde earlen av Bessborough. Gore utbildades vid Harrow och Balliol College, Oxford, och utsågs till Fellow vid Trinity College, Oxford, 1875. Från 1880 till 1883 var Gore vice-principal vid det teologiska colleget i Cuddesdon, och när Pusey House grundades i Oxford som ett säte för Dr Puseys bibliotek och centrum för spridning av hans grundsatser, blev Gore utsedd till Principal, ett uppdrag som hade fram till 1893. Såsom Principal för Pusey House utövade Gore stort inflytande över studenter och yngre präster, och det var under Gores ledning och inflytande som Oxford-rörelsen (Oxford Movement) undergick en förändring, vilket tycktes för de gamla traktarianerna innebära ett brott med grundläggande lärosatser, som rörelsen tidigare stått för.

För Gore var den katolska kyrkans gudomliga auktoritet ett axiom. Inom parentes får sägas att Catholic Church, som det också heter i Credo för Anglikanska kyrkan, inkluderar också Anglikanska kyrkan. Det syftar alltså inte speciellt på Romersk-katolska kyrkan. 1889 har Gore publicerat två arbeten. Det större av dem, *The Church and the Ministry*, är ett lärt försvar av principen med den Apostoliska Successionen i episkopatet, detta sagt gentemot presbyterianer och andra protestantiska kyrkor. Det andra arbetet, *Roman Catholic Claims*, är ett försvar, uttryckt i en mer populär form, av den Anglikanska kyrkan och dess ämbeten, gentemot den romersk-katolska ståndpunkten.

Så långt hade Gores publikationer varit samstämmiga med de äldre traktarianernas position, men 1890 skapades en stor uppståndelse genom publikationen *Lux Mundi*, som Gore var redaktör för. *Lux Mundi* var en serie essayer av olika författare. Gore själv bidrog med en essay *The Holy Spirit and Inspiration* och från tionde upplagan inkluderades en av Gores predikningar som appendix, *On the Christian Doctrine of Sin*. Boken *Lux Mundi* utkom under lite mer än ett år i tolv upplagor, och den fick ett blandat mottagande. Ortodoxa kyrkomän, evangelikaler liksom traktarianer, oroades av ståndpunkterna om inkarnationen, då dessa syntes för dem vara ett uttryck för ett ifrågasättande av Kristi gudomlighet. Genom att godta "historiska bibelkritiken" hade Gore, menade man, bytt ut den fasta klippan Skriften vilade på mot en grund av sand. Skeptiker å andra sidan var inte särdeles imponerade av Gores försvarslinje, bakom vilken ingen kritik fick ges. Icke förty skapade boken en djup effekt bortom gränserna för Engelska kyrkan och dess inflytande. Högkyrkorörelsen utvecklades snarare efter modernistiska linjer än efter traktarianska sådana.

1891 valdes Gore att presentera *Bampton Lectures*. Han tog som ämnet inkarnationen. I dessa föreläsningar utvecklade Gore doktrinen som formulerats i *Lux Mundi*, det som hade orsakat sådan uppståndelse. *Bampton Lectures* var ett försök att förklara hur det var möjligt att Kristus, trots att han var Guds Son inkarnerad, kunde missta

sig, t.ex. i sina citat från Gamla testamentet. Den ortodoxa förklaringen var baserad på principen om anpassning (principle of accomodation). Denna förklaring beskrev dock inte att Kristus var begränsad som människa och därmed också begränsad i mänsklig kunskap. Samtidigt är det klart att han var frestad, dock utan att falla. Hur löser Gore detta? Han talar om inkarnationen genom den s.k. kenotiska teorin. Teologer har försökt att förklara vad S. Paulus menade när han i Fil.2:7 skrev om Kristus att han utgav sig själv och antog en tjänares gestalt. I enlighet med Gore antog Kristus därmed mänskliga begränsningar och avstod från jämlikheten med Gud, inklusive gudomligt allvetande. Kristi gudomliga natur var gömd under den mänskliga.

Radley och London

Bampton Lectures ledde till en spänd situation som lättade när Gore lämnade sitt ledarskap 1892 för Pusey House och blev kyrkoherde i den lilla församlingen Radley nära Oxford. 1894 blev Gore Canon vid Westminster. Här erhöll Gore ett stort inflytande som predikant och 1898 utnämndes han till en av hovkaplanerna.

Worcester, Birmingham och Oxford

År 1902 efterträdde Gore J.J.S.Perowne som biskop av Worcester och 1905 installerades han som den förste biskopen av Birmingham, ett biskopsäte som hade tillkommit genom delning av Worcesterstiftet, ett arbete som Gore ägnat sig åt med kraft. Den andra församlingskyrkan i Birmingham, St Philip, blev katedralen.

Dr. Gore höll kraftigt fast vid sina uppfattningar om episkopatets gudomliga institution som essentiell för den kristna kyrkan. Det hindrade honom inte från att odla vänliga relationer till präster inom andra denominationer i sådana ting där det var möjligt med goda överenskommelser. I sociala frågor blev Gore en av ledarna för en ansenlig löst sammansatt grupp högkyrkomän, kallades kristna socialister. Med Gores hjälp grundades Christian Social Union 1889 på Pusey House. Han arbetade aktivt mot ett orättvist system inom skradderibranschen ("the sweating system"). Gore pläderade för en europeisk intervention i Makedonien, och han stödde också "the Licensing Bill"(den berörde alkoholpolitiken med restriktioner).

År 1911 efterträdde Gore Francis Paget som biskop av Oxford. År 1917 utnämnde Gore 21 kvinnor till lekmannaläsare. De kallades för "Diocesan Band of Women Messengers". Troligen var de de första kvinnliga textläsarna i Church of England. Den sista av dem, Miss Bessie Bangay, dog 1987, 98 år gammal.

Pensionering

Gore drog sig tillbaka från biskopsätet i Oxford juni 1919 och bosatte sig i London på 6 Margaret Street, där han blev församlingsledare för All Saints, Margaret Street. Han stannade kvar där i åtskilliga år och celebrerade mässan regelbundet i kyrkan och i det närliggande systerkapellet. Han var samtidigt intresserad av kyrkans och

församlingens göromål. Vid samma tid blev Gore knuten till Grosvenor Chapel, South Audley Street, och blev kyrkoherde för St George's, Hanover Square, i vilken församling kapellet är beläget. För första gången i sitt liv blev Gore här församlingspräst.

Gore dog 1932 och hans kropp kremerades och askan fördes till Mirfield, för gravsättning i kyrkan för Community of the Resurrection. Hans kåpa och mitra förblev i Grosvenor Chapel.

Community of the Resurrection

År 1892 hade Gore på Pusey House grundat en prästerligt brödraskap, känt som Community of the Resurrection, CR. Han blev brödraskapets förste frater superior, en post som han lämnade när han blev utnämnd till biskop av Worcester. Brödraskapets medlemmar avgav celibatlöfte, och hade en gemensam regula vitae och även gemensam kassa. Brödraskapets arbete var pastoralt, evangeliserande, och undervisande. Medlemmarna följde Gore till Radley år 1893. De flesta av dem stannade där, när Gore flyttade till London år 1894. 1898 blev Mirfield nära Huddersfield centrum för Community House of Resurrection. 1903 etablerades ett college för utbildning och träning av kandidater för prästtjänst inom Anglikanska kyrkan. Samma år grundades ett systercollege i Johannesburg, Sydafrika, för missionsarbete.

(hämtat från engelska versionen av Wikipedia, översatt till svenska av H.E).

1 – FÖRNUFTET - REASON

“Förnuftet” är rubriken till min kommentar kring Charles Gores bok: *Belief in God*. I min första del av denna uppsats vill jag undersöka särskilt den av Gores tre böcker. Del 2 och del 3 kommer att beröra i huvudsak böckerna *Belief in Christ*, och *The Holy Spirit and Church*. Dessa tre böcker, också kallade *The Reconstruction of Belief*, är alla beroende av Gores *Bampton Lectures*, som jag kommer att reflektera över i del 3. Några andra mindre böcker kommer också att beröras. Efter de tre delarna kommer jag att ha en diskussion och sedan dra några slutsatser.

Gamla testamentet och Förnuftet.

Charles Gore argumenterar inte med samtida filosofer. Han gör sin egen “filosofi”. Hans resonerande leder honom till vissa slutsatser om förnuftet är meningsfullt. Vi kommer att upptäcka att Gores syn på förnuftet är något bredare än vad vi vanligen menar nuförtiden. Gore är inte rädd för att säga ting som skulle kunna uppröra folk av lite olika slag.¹ Gore noterar att han alltsedan han började sina akademiska studier var klar över att förnuftet i sig inte är trons motståndare. Gore vill snarare se tro och förnuft som vänner som stödjer varandra. En av de stora sakerna som vållade en rejäl debatt under Gores år var hans uppfattning om Gamla testamentet och exegesen av det. Mer eller mindre fann han att det är omöjligt att hålla fast vid den gamla traditionella uppfattningen om GT. Man kommer i konflikt med förnuftet om man enbart ser på GT som berättelser om rena fakta. Gore stöder sig på en gammaltestamentlig forskare, Heinrich Ewald, (1803-1875), född i Göttingen, där han presenterade sin bok, sedermera översatt till engelska, *Composition of Genesis*. Jag kommer att senare ta upp de exegetiska frågorna både om GT och NT. Just här är det intressant att se att Gores uppfattning om förnuftet tvingar honom att avvisa den vanliga uppfattningen om GT.² I övrigt finner Gore Darwins teorier förnuftiga och sammanhängande. Det borde vara intressant att se om Darwins evolutionära tema på något sätt påverkar Gore, särskilt när Gore gör en översyn av de olika religionerna, som framkommer i boken *The Philosophy of Good Life*.³

Det fria sökandet.

Gore försöker att kombinera teoretiskt resonerande med vad som är säkert praktiskt.⁴ Och han uppmanar läsaren att noggrant följa honom för att finna sanningen.⁵ För att finna goda resultat på den vägen uppmanar han varje sökare att vara så fri som möjligt.⁶ Gore avvisar den hållning som säger “det spelar ingen roll vad du tror”. I handling avslöjar en människa sin innersta tro enligt Gore.⁷

Gore finner det nödvändigt att hålla samman moraliska, intellektuella och

metafysiska frågor. I dag är folk intresserade av sådana motiv som berättar om varför och hur jag agerar. Gore är medveten om att folk har en slags bakgrundsteologi, som de finner vara “praktiskt sann”.⁸

Även om Gore pläderar för förnuft och vetenskap så refererar han till artister, konstnärer, författare, som försöker övertyga om universums sanning genom att använda andra än vetenskapliga metoder. Om vi inte lägger märke till detta skulle människan inte vara en hel person. Människan skulle då vara beskuren. Gore använder ordet “maimed”⁹ vilket närmast kan översättas med “lemlästad”, “stympad”.

Vad är Förnuftet?

Gore betonar att det mänskliga förnuftet försöker att finna en syntes. Förnuftet kräver nästan en syntes, som undviker motsägelsefulla teorier, alltså ett försök att finna sammanhang i det som förnuftet upptäcker, en form av koherens. Och det är så förnuftet agerar. Gore är inte främmande för motsägelsefulla tankar och beskrivningar men han ser det inte som något ideal.¹⁰ För att få en lämplig syn på helheten är det nödvändigt, menar Gore, att vi använder alla mänskliga förmågor, förstånd, förnuft, vetenskap, intuition, känsla och vilja. Det är viktigt att vi inte gör gränserna för snäva. På denna punkt kan vi förstå att Gores förståelse av förnuftet kräver en öppenhet. Denna mening brukar vanligen ses som en personalistisk grunduppfattning.¹¹ Intuition och känsla är enligt Gore en slags tro för att nu använda Gores egna uttryck “in a broadest scale”.¹²

Den hela människan.

Ett exempel typiskt för detta med “den hela människan” är för Gore Leo Tolstoj. Även om Gore inte kan acceptera allting som Tolstoj skriver om den kristna tron, så värdesätter han Tolstojs uppfattning att både förnuft och känsla är nödvändiga tillsammans.¹³ Gores slutsats blir att en människa som inte använder sitt förnuft och sin känsla inte uttrycker sitt eget jag.¹⁴

Det är mycket viktigt att vi frågar oss om tron på Gud är förnuftig, förständig, “resonabel”.¹⁵ Att vara ateist betyder enligt Gore att vederbörande inte kan se tecken som korresponderar med det mänskliga förståndet och sinnet i världen. Ännu mindre kan en ateist upptäcka Sinnet (the Mind) med vilket vi kan kommunicera.¹⁶

Förnuftet som ordnar.

En kort definition av förnuftet enligt Gore är, och jag citerar: “Reason is that in us which demands sequence, regularity, and order in things.” Förnuftet kräver alltså konsekvens, regelmässighet och ordning. Det är fullt möjligt att finna denna

definition “metafysisk”, eftersom Gore här använder en storhet ovanför de fysiska fakta, en storhet som förklarar och ordnar. Till detta kan man förstås säga att detta inte är mera metafysiskt än en konkret, vetenskapligt intressant, händelse, som i sig inte innebär någon förklaring. Det är det teoretiska bearbetandet som intellektet utför, vilket ger den tänkbara förklaringen.¹⁷

Enligt Gore gör tron på en universell ordning det möjligt för vetenskap att existera. Därför är Gore besluten att koppla samman denna universella ordning, detta universella förnuft, med människans eget mänskliga förnuft. Det mänskliga förnuftet är en slags reflektion av det universella.¹⁸

Förnuft och Skönhet.

Vi kan se att Gore är intresserad av att bredda förnuftet. Därför är han inte heller rädd att kombinera förnuft och förstånd med skönhet, för att citera honom: ...”there is a spirit of beauty in the universe which communicates with and corresponds with the faculty of beauty in man.”¹⁹

Det är verkligen viktigt att betona att tro på gudomlig uppenbarelse inte motsäger de slutsatser som förnuftet gör. Förnuft och uppenbarelse motsäger inte varandra.²⁰

Förnuftet som inte utesluter.

På samma gång kan förnuftet inte apriori utesluta Försynen eller en personlig Gud. Det är vår skyldighet att undersöka detta.²¹ Det är också omöjligt för förnuftet att utesluta möjligheten för det universella förnuftet att kommunicera med det mänskliga förnuftet, som också sagts tidigare.²²

Gore tar tre exempel för att stödja sin tes om möjligheterna för det universella förnuftet att kommunicera med den mänskliga förnuftet. Judendom, kristendom, islam, alla tre gör anspråk på att det förhåller sig så, även om det är av olika grad. Dessa tre religioner tror på en Gud som uppenbarar sig själv.²³ De stora profeterna talar på samma sätt till folket och till folkets moraliska förnuft.²⁴

Gore och den filosofiska idealismen.

Det är klart att Gores syn på förnuftet reflekterar hans kunskapsteori, epistemologi. Även om Gore säger att han inte är en filosof, är det helt klart att han är rotad i en idealistisk tradition. Gore uttrycker detta själv i en av sina sista böcker, *The Philosophy of the Good Life*. Gore refererar till “common sense” och vad som ses som naturlig kunskap, och Gore finner att detta pekar på ett Skapande Sinne.²⁵

Gore börjar sitt kapitel med titeln “Reason and Revelation” genom att säga att förnuft, skönhet och godhet kan samarbeta. Det är ett tecken på att Gore har en bredare uppfattning om förnuftet jämfört med de filosofiska positivisterna. Det är också en nyckel till Gores allmänt höga värdering av det mänskliga förnuftet, på

samma gång som han markerar att det råder en kommunikation mellan det universella Förnuftet och det mänskliga.²⁶

Förnuftet är en sanningens medel. Därför är det helt nödvändigt att vi inte försöker spela falskt mot förnuftet. Det går inte att skapa en antites, ett motsatsförhållande mellan tro och förnuft.²⁷

Gores syn på förnuftet klarnar, när vi ser hur han menar att vårt förnuft upptäcker meningen och ändamålet i världen. Det betyder att förnuftet interpreterar den materiella. För Gore råder det en likhet mellan 'reason' och 'mind'. Gore skulle starkt ogilla en tes som 'det materiella interpreterar Sinnet' (the Mind).²⁸ Därför är det heller inte förvånande att Gore ogillar det han kallar "depersonalizing", "avpersonifierandet" av universum, en hållning som alltför många intellektuella intar.²⁹

Gud som rationell och personlig samtidigt.

Gore följer sin linje när han framt påstår att det är mindre förnuftigt att tänka sig en opersonlig Gud eller opersonligt Sinne (Mind). Det är mindre rationellt än uppfattningen om en personlig Gud.³⁰ Gore ser en rationell ordning i hela universum. Även i djurvärlden ser vi ett syfte med gemenskapen djuren emellan. För Gore leder det till slutsatsen: det finns en personlig Gud.³¹

Han kan inte se något skäl för en dualism eller pluralism i universum. Det finns ingen kraft eller materia utanför Gud, som är absolut. Han finner den uppenbarade religionen med dess tro i harmoni med förnuftet.³² Samtidigt pekar Gore på att Guds självuppenbarelse inte är en slutsats av det mänskliga förnuftet. Guds självuppenbarelse kräver dock mänskligt förnuft för att avslöja innehållet i Guds självuppenbarelse.³³

Typiskt för Gore är hans ambition att hålla samman sådana ting som vanligen hålls åtskilda. Dit hör t.ex. Guds transcendens och immanens. Till transcendensen hör att vi kan inte göra Gud beroende av skapelsen för att han ska kunna uttrycka sig själv. Guds medvetande är inte beroende av skapelsen. Samtidigt uppenbarar sig Gud själv för människan i skapelsen. Och Gore menar det mänskliga förnuftet kräver sådan ordning.³⁴

Förnuft och gudsuppenbarelse hör samman.

Förnuftet kräver godhet hos Gud. Det är Gores position. Det är ingen kamp mellan tro och förnuft på detta område.³⁵ Gore använder sin kunskap om grekisk mytologi, där han talar om det mänskliga förnuftets roll, och han avslutar med orden "reason welcomes revelation", ord som skulle vara omöjliga om det rådde främlingskap mellan de två, förnuft och uppenbarelse.³⁶

Även i detta kapitel talar Gore om det gudomliga Ordet, eller Förnuftet (Reason),

som tillsammans med den gudomliga Anden arbetar genom världen. Gore refererar till St Paulus, Apg 17.³⁷ Naturligtvis har Gore något att säga om förnuft och kritik. Han är medveten om de problem som rått under olika epoker och också med anledning av olika sorters dokument.³⁸

Förnuftet och det icke-historiska.

Några ämnen ligger utanför världshistorien, t.ex världens början och slut. Det är inga problem för Gore. Gore finner Genesis kapitel 1 inspirerat av Gud, och samtidigt ser Gore Genesis 1-11 som en icke-historisk rapport. Det är så som Gores förstånd/förnuft bedömer det hela här. Jag återvänder till dessa ämnen.³⁹

Förnuftet och Nya testamentets historicitet.

Gore använder sitt förnuft för att säga att det inte finns några skäl a priori för att misstro Nya testamentets vittnen. Detta avslöjar något av hur Gore har ett öppet sinne när han sysslar med exegetiska frågor avseende Nya testamentet.⁴⁰

Naturligtvis avslöjar Gores användning av ord som, förnuft/-förstånd, förnuftig, oförståndig hur han ser på karaktären av de fakta som presenteras för oss genom Nya testamentet. Gore finner t.ex data från 2 Tim. historiskt trovärdiga. Att Gore är ytterst noggrann när han behandlar NT-skrifter kommer jag att ge exempel på senare.⁴¹ Här påpekar jag endast att Gore använder han ordet 'reason' (förnuft) i en rätt vanlig, ordinär mening, när han argumenterar om nytestamentliga skrifter.⁴²

Gore säger oss samma sak om Apostlagärningarna, och när han i boken *Belief in God* använde ordet 'reason', 'förnuft', är det i en dubbel mening, en mer abstrakt, 'förnuft' såsom ett utflöde av det universella Förnuftet (Gud själv) och en annan mer praktisk betydelse, 'reason', ('skäl' skulle vi här använda på svenska) som stöder en särskild ståndpunkt..⁴³

Vi kommer att finna mer av detta slag, när Gore i sitt kapitel "Det historiska värdet av Nya testamentet" lägger tonvikt på trovärdigheten i den traditionella ståndpunkten gällande författarskapet till de nytestamentliga skrifterna. Ett exempel på det är aposteln Johannes evangelium..⁴⁴ Ett annat exempel är Första Petrusbrevet och brev som inte kommer från St Paulus hand. Naturligtvis är det intressant att jämföra Gores påståenden om den inre bevisningen för epistlarnas författarskap med andra dåtida exegetiska forskare, ja även med forskare av idag. När Gore argumenterar i detta stycke, använder han det vanliga pro-et-contra argumentationssättet. I sig är det klart typiskt sätt för Gore att gå till väga så.⁴⁵

Detta hindrar inte Gore från att tydligt markera att kyrkan inte har till uppgift att lösa språkliga exegetiska problem.⁴⁶

Bibelkritik av olika slag.

Gore stöder vanligtvis möjligheterna till kritisk analys av bibeltexter, men han ser också att kritiken inte så sällan är mera än historisk. Där finns en filosofiskt betingad kritik. Detta kan vi finna om vi går till ett annat verk av Gore, nämligen *The Basis of Anglican Fellowship in Faith and Organization* (Mowbray, 1914). I första delen "The Claim of Liberalism", gör Gore en strikt uppdelning av bibelkritiken i två delar. Den ena är den kritiska kritiken, den andra är den filosofiska kritiken. Detta blir särskilt aktuellt när det gäller Kristi under.⁴⁷

Det är inte alls förvånande att en man som Charles Gore orsakar en hel del anmärkningar och kritiska synpunkter från andra teologer. Vad Gore egentligen menar med kritik kan vi se i en notis av Paul Avis i hans *Gore and Theological Synthesis*.⁴⁸

Samme Paul Avis markerar att Gore söker en enhet mellan natur och nåd. Detta ledde Gore till att betrakta det naturliga och det övernaturliga ("the supernatural") som uttryck för en och samma verklighet. Gore tar själv 'reason' som det sammanhållandet bandet och vittnet om principen om naturens ordning.⁴⁹ Så här långt har jag försökt att presentera Gores egen syn på 'förnuftet', särskilt med hänsyn till Gores bok *Belief in God*. Men som jag tidigare nämnt fick Gores essay i *Lux Mundi* för vilken han också var editor, särskilt uppehålla sig vid innebörden av kritiken. Det hindrar dock inte Gore att också kritisera kritiken.⁵⁰ Det visar sig också att Gore har en mindre rationalistisk attityd till 'reason'. Mer diskussioner om detta följer i uppsatsens andra del om Revelation. Det må också sägas att Gore är mera induktiv i sitt resonerande och därmed mindre rationalistisk.⁵¹

Viljans frihet.

Gore ser vetenskapens begränsningar. Varken fysik, kemi eller biologi har möjlighet att beakta viljans frihet. Jag menar att det är en av de allra viktigaste kritiska punkterna contra materialistisk filosofi, inte minst när den filosofien användes som stöd för vetenskapen. Vi har att fråga oss om vi lever i ett slutet universum. Jag återvänder till detta i del 2 och del 3.⁵²

Gore har två punkter som han menar 'reason' inte kan fastställa a priori.

1. 'Reason' kan inte göra anspråk på att Gud inte existerar eller inte själv kan uppenbara sig.⁵³

2. 'Reason' kan inte deklarerar vad som överhuvudtaget kan ske eller äga rum.⁵⁴

2 – UPPENBARELSEN – REVELATION.

Exegesen av Gamla testamentet.

Som jag skrev i del 1 ansågs Charles Gore vara liberal, beroende på hans syn på

Gamla testamentet, särskilt Genesis 1-11. Gore försöker att hålla samman två ting. Han håller dessa kapitel Gen 1-11 för att vara semiters förhistoriska tradition. Det betyder för Gore inte att de är onyttiga. Gore räknar med att den helige Ande kan forma och skapa det som är fundamentala principer för all sann religion.⁵⁵ Han förnekar Moses författarskap⁵⁶, men samtidigt är han ärlig nog att förklara att han inte är gammaltestamentlig exeget.⁵⁷ Gore refererar till den gammaltestamentlige exegeten, då på modet, om uttrycket tillåts, Ewald, (Heinrich Ewald, 1803-1875, Göttingen). Denne skrev *Composition of Genesis*, som jag nämnde ovan. Naturligtvis är det i sin ordning att fråga varför Gore väljer denne exeget. Även i Tyskland fanns det exegeter som ifrågasatte Ewalds teorier, t.ex. Carl Friedrich Keil,⁵⁸

Guds handlande som når sitt klimax.

Det är nödvändigt att se på Gores hållning till både Gamla och Nya testamentet, när vi avhandlar frågan om uppenbarelsen. Gore beskriver förhållandet mellan Skriften och Uppenbarelsen så här: Skriften, både Gamla och Nya testamentet är “the record of God's revelation,” alltså Gudsuppenbarelsen nedtecknad.⁵⁹ Guds handlande har nått sitt klimax i Jesus Kristus, Guds Son. Därför är det rätt att ta kampen för kristendomen med Nya testamentet som grund.⁶⁰

Gore och evolutionismen.

Tidigare sade jag att Gore accepterar Darwins evolutionsteorier, och såsom många på Gores tid utlägger Gore religionerna enligt det evolutionära sättet att se på mänskligheten. Nya Testamentet är Gamla testamentets klimax och höjdpunkt. Och när Gore ser på religionerna totalt finner han kristendomen vara Guds slutliga uppenbarelse.⁶¹ Det betyder inte att Gore finner de andra religionerna lägre. Enligt Gore kan däremot flera av andra religioners teser och sanningar vara inkluderade i kristendomen. Detta låter mycket modernt och på ett sätt radikalt. Någon skulle säga att kristendomen här är inklusiv. För Gore hänger det samman med den naturliga teologien.⁶²

Gore som bibelexeget.

När Gore avhandlar Gamla testamentet tar han ofta hjälp av citat från kyrkofäderna. I den lilla skriften *The Doctrine of the Infallible Book* 1924, refererar Gore till St Gregorius av Nyssa, Irenaeus och Chrysostomos. Dessa har tagit den inledande kapitlen av Genesis som allegoriska. Gore har även funnit en bok från 400-talet, tillskriven Boethius, *On the Catholic Faith*, en bok som säger samma sak om allegorien.⁶³

Fakta eller fiktion – det är inte bara ett modernt motsatspar. Som så ofta försöker Charles Gore att hålla sig på två nivåer samtidigt, där 'sanning' inte bara hör samman med 'fakta' utan också med 'fiktion'. Historieskrivande är inte bara en rapport. Det är också en interpretation av händelserna. Gore är ivrig att tala om historieinterpretation. Det gäller speciellt Gamla testamentets händelser. Han jämför hur de prästerliga kretsarna har tagit sig an Krönikerböckerna, prästerliga kretsar här använt enligt Wellhausens teorier om J, E, P, D. Gore frågar sig om det är omöjligt för Gud Allsmäktig att använda t.o.m. sådant, för att få något väsentligt uttryckt.⁶⁴

Lux Mundi, Gore, och tron på Kristus.

Charles Gore blev hårt kritiserad för sin essay och förordet i *Lux Mundi*, en bok som trycktes i många upplagor och lästes både i England och i USA. Med tio upplagor på kort tid kan vi misstänka att många människor blev bekanta med anglokatolskt tänkande (om det nu var nytt). Därför är Gore ivrig att förklara sin position. Det gäller i synnerhet förordet till den tionde upplagan av *Lux Mundi*.⁶⁵ Han är angelägen att uttrycka sin tro på Kristus, Guds Son, och han förklarar att Kristus har fått all kraft och makt från Gud Fader Allsmäktig. Apostlarna fick sedan denna kunskap och tro genom den Helige Ande efter den första Pingsten.⁶⁶

Jag skulle inte kalla det förvånande men ändå ovanligt, när Gore talar om det induktiva sättet att studera. Vi lär oss kristen teologi genom att analysera gärningar Gud gör och hans uppenbarelse.⁶⁷ Som vi kan se betonar Gore Kristi verk. Guds självuppenbarelse är slutligen förbunden med Kristi uppträdande. Gärningar av Gud före Jesu tid förminskas inte av att Kristus är klimax, den slutliga och absoluta uppenbarelsen av den Treenige Guden. Kristi mänsklighet ger möjligheter för oss att ta del av uppenbarelsen.^{68 69} Inte heller är det omöjligt med mirakel och under med hänsyn till Kristi mänsklighet, eftersom även mirakel och under ligger i Guds hand. Detta är själva kärnpunkten, och det största undret av dem alla enligt Gore är Kristi uppståndelse.⁷⁰

Guds kärlek, faktum eller fiktion?

Hur är det då med Guds kärlek? Är den 'faktum' eller 'fiktion'? Guds kärlek hör ihop med inkarnationen enligt Gore. Ingenstans utöver denna akt kan vi känna igen Guds kärlek.⁷¹ Återigen försöker Gore hålla samman Guds faderskap med Guds kärlek genom Jesus Kristus. De två är oskiljaktiga. Olika typer av vetenskap kan inte upptäcka Guds kärlek. Därför vilar detta faktum om Guds kärlek på Guds egen gärning, och inte på vårt resonering. Guds kärlek är uppenbarelsen i Jesus Kristus.⁷² Kristus Jesus uppenbarar Gud själv eftersom han är sann Gud, men på samma gång uppenbarar Kristus den sanna mänskligheten.⁷³ Denna uppenbarelse blev en direkt gärning av Gud själv. Den är inte en uppfinning av människan själv.^{74 75}

Gore och skillnaden mellan Gamla och Nya testamentet.

På grund av detta är det bara att vänta sig att Gore finner uppenbarelsen i Nya testamentet mer komplett än Gamla testamentet.⁷⁶ Jesus Kristus är Uppenbarelsens klimax, men detta faktum att Jesus inte skrev ett ord i eller för en helig Skrift, gör att vi är beroende av apostlarnas skrifter,⁷⁷ Jesus Kristus känner igen Gamla testamentet som Guds ord, och det är förberedelsen för Messias, Kristus Jesus.⁷⁸

Skillnaden mellan Gamla och Nya testamentet försöker Gore förklara på både exegetisk och systematisk nivå. Ett gott exempel på detta är hur Gore argumenterar om författarskap till några psaltarsalmer.⁷⁹ När Gore refererar till författarna till de nytestamentliga skrifterna, är han mera konservativ, beroende på att han här räknar med historiskt trovärdigt vittnesmål.⁸⁰ Ett annat gott exempel är hur Gore resonerar om jungfrufödelsen. Han gör klart att evangelierna enligt Matteus och Lukas ger oss fakta om den mirakulösa födelsen. Och han argumenterar på ett övertygande sätt. Vi kan finna en sammanfattning i kapitlet Synden och Fallet i hans bok *Belief in Christ, 1922*.⁸¹ Och i *Dissertations on Subjects connected with the Incarnation, 1895*, skriver Gore omkring 60 sidor för att försvara the Virgin Birth!

Rättfärdighet och moral.

Fyra år efter *Lux Mundi* och *Bampton Lectures*, vilka vi har analyserat så långt, publicerar Gore sin bok *The Creed of the Christian, 1895*. I denna bok markerar Gore att Guds uppenbarelse också är uppenbarelse av Gud i sin mänsklighet. Det tillhör också det typiska för Gore att klart betona moraliska principer inom teologien. Gore finner också sådana samvetsfrågor i andra religioner. Det handlar då om rättfärdigheten. Gore talar om en universell uppenbarelse av samvetet, samtidigt som han talar om uppenbarelsen genom profeterna. Gore finner profetians ande även hos en Zoroaster, en Buddha och en Aiskylos. St Paulus har inga problem med att citera en kretensisk poet⁸². Detta hindrar inte att kristendomen är klimax av den gudomliga uppenbarelsen och det gudomliga ljuset. Gore drar sig inte för att poängtera att det finns ljus i zoroasterianismen, i buddismen, i judendomen liksom bland grekerna, Men Gore håller alltså fast vid att kristendomen överträffar alla andra religioner.⁸³

Växandet inom kristendomen.

Gore är inte obekant med växande inom religionen. Han ser en sorts växande av kunskapen inom andra religioner, och det naturliga målet för växandet är Jesus Kristus.⁸⁴ Kristus är den fullkomliga uppenbarelsen av Gud Fader, och på samma gång uppenbarar Kristus människans förmåga och värdighet.⁸⁵

Det är klart att Gore på många sätt upprepar sig själv under årens lopp. Han är mycket produktiv och skriver om många ämnen, som återkommer gång på gång.

Gore är mycket övertygad att Kristus är den slutliga uppenbarelsen av Gud och det är det främsta skälet till varför vi idag måste koncentrera oss på denna uppenbarelse av Kristus, väldokumenterad i Nya testamentet.⁸⁶

Balans mellan förnuft och uppenbarelse.

Det tar mer än tio år innan Gore skriver ytterligare tre omfattande böcker. Gore hade för avsikt att lämna sitt testamente efter att ha lämnat Oxford-stiftet. Gore hade blivit upprörd över präster inom Church of England som förnekade jungfrufödelsen och Kristi uppståndelse.⁸⁷ Därför började han skriva dessa tre böcker. Han vill försvara balansen mellan förnuft och uppenbarelse. Det skulle ha varit en frestelse att förminska tron och dess fakta, men Gore går till väga på annat sätt. Han vill försvara förnuft och uppenbarelse på samma gång. Därför producerar han boken *The Reconstruction of Belief*, som är ett extra namn, en total rubrik på böckerna.⁸⁸

Gore och skapelsetron.

I denna trilogi fortsätter Gore sin dubbelkoll, där han ytterligare en gång försöker att hålla ihop de två, förnuft och uppenbarelse. Det är för Gore ingen tvekan om att förnuftet är ofullkomligt, men det betyder inte att Guds självuppenbarelse är omöjlig. Tvärtom är Gore övertygad om att Guds gärningar upplyser det mänskliga förnuftet.⁸⁹ Det är klart att det finns en spänning mellan de tidiga skrifterna, t.ex. Genesis och modern naturvetenskap, och det är ju fortfarande en fråga som vällar verklig debatt. Gore förklarar att Genesis talar om plötsliga händelser, där Gud är den som agerar, medan modern naturvetenskap har sina teorier om en långvarig process.⁹⁰

Gore är övertygad om att Gud är före skapelsen. Han existerar i sig själv, “before the world was.”⁹¹ För att stå på solid grund föreslår Gore att vi bör börja med skriftprofeterna. Det är inget tvivel om att Gamla testamentet för Gore är helig Skrift. Han citerar Hebr 1 och betonar att Anden är Gud och att Gud talar genom profeterna. Det hindrar inte Gore från att tala om olika grader av och olika slags inspiration i GT.⁹²

Det är av särskilt intresse att se hur Gore undersöker naturvetenskaperna och deras förutsättningar. Han kan inte finna någonting som skulle vara ett hinder, för en giltig tro på gudomlig uppenbarelse. Därför representerar Gore en grupp filosofer och teologer som är öppna till sinnet, och han sätter också frågetecken kring Ockhams rakkniv, eller mer exakt en särskild interpretation av denna rakkniv.⁹³

Gores kritik av bibelkritiken.

Gore är medveten om de förutfattade meningar och den rationalism som funnits och finns inom historisk kritik och han varnar för detta.⁹⁴ Detta är en avgörande punkt i hur Gore förstår både förnuft och uppenbarelse. Några förutfattade meningar exkluderar gudomlig uppenbarelse eller gudomligt agerande och detta är inget som

Gore stöder. Gore hittar inget stöd för de samtida modernisterna, vilka är övertygade om att de mirakulösa berättelserna i Nya testamentet inte är en nedteckning av Guds uppenbarelse genom Jesus Kristus.⁹⁵

Vad är möjligt skeende?

I kapitel 1 ovan om Förnuftet såg vi att förnuftet inte har förmåga att deklarerat vad som är möjligt eller inte möjligt för Guds agerande. Det är också en avgörande punkt för Uppenbarelsen, särskilt då Guds själv-uppenbarande.⁹⁶ Tag t.ex. händelsen med Simon Petrus och hans bekännelse.⁹⁷ Han hade inte kunnat göra den bekännelsen om inte Gud hade uppenbarat det för honom att "Jesus är Messias". Om judiskt tänkande hade accepterat att Jesus var Messias och Guds Son, och därmed den andra personen i gudomen, så skulle det också ha varit klart för detta tänkande, enligt Gore, att Guds Son också haft uppgiften att råda över natur och skapelse.⁹⁸ Gudomlig uppenbarelse är inte bara knuten till Jesus såsom människa utan också till Jesus Kristus såsom delaktig i Skapelsen.

Förnuftet som söker förstå uppenbarelsen.

I sin bok om Kristus, *Belief in Christ*, 1922, arbetar Gore med Uppenbarelsens villkor och hur förnuftet är relaterat till uppenbarelsen, Vi har sett att Gore är ivrig att hålla samman de två, och även i den här boken om Kristus använder Gore alla sina krafter till att söka stöd för sin ståndpunkt. Han citerar Rudolf Hermann Lotze, 1817-1881, en tysk filosof och logiker. "Förnuftet måste vara i stånd till att förstå den uppenbarade sanningen."⁹⁹

Den tredje boken i trilogin *The Reconstruction of Belief* är *The Holy Spirit and the Church*, 1924. I förordet börjar Gore med att kommentera reaktionerna på sin tidigare produktion. Han finner inte sig själv vara en 'rationalist'. Ännu en gång betonar han plikten att tänka fritt, som jag nämnde i del 1.¹⁰⁰ Gång efter annan understryker Gore gudsuppenbarelsen genom att använda orden 'self-revelation' och 'self-disclosure'.¹⁰¹ Rationalisten styr gärna vad som är möjligt för Gud, men för Gore är det återigen väsentligt att markera att Gud råder över sig själv. Gore är alltså i vissa frågor ingen antingen-eller-person utan snarare en både-och-person. Han kan tänka positivt om olika religioner och deras erfarenhet av gudomligt ljus.¹⁰² På samma gång är han helt klar över att det är en stor skillnad mellan hellenistisk och judisk teologi om Gud.¹⁰³

Hur ska vi då definiera förhållandet mellan förnuft och uppenbarelse? Vi har sett att Gore gärna vill presentera Uppenbarelsen på ett förståndigt och begripligt sätt. Enligt Gore är det nödvändigt att göra så. Annars skulle det vara omöjligt att förstå hur Gud handlar. Det betyder inte att vi använder vårt förnuft till att åstadkomma uppenbarelsen. Vi kan alltså använda vårt förstånd till att göra det i en mening enklare att ta till sig uppenbarelsen, men vi kommer inte till tro genom resonering. Det måste till en gudomlig uppenbarelse, som gör att vi tror.¹⁰⁴ Mer om detta senare.

Gore och bibelauktoriteten.

Gore talar om 'auktoritet' på ett positivt sätt.¹⁰⁵ Gore försöker som tidigare sagts att balansera förnuft och auktoritet. Intellectuell frihet utesluter inte den positiva auktoriteten¹⁰⁶ när auktoriteten har att göra med växt och mognad. Även i denna bok tar Gore upp Gamla testamentet. Det är lätt gjort, menar Gore, att nedvärdera Gamla testamentet. Det har skett tidigare i historien. Marcion är ett tydligt exempel. För Gore är det inte fråga om allt eller intet.¹⁰⁷ Det är inte heller oförnuftigt att se efter hur profetior blir uppfyllda enligt Gore, även om det inte är möjligt att utlägga uppfyllelsen av varje gammaltestamentlig profetia.

Efter att ha avslutat sina diskussioner om Gamla testamentet vänder sig Gore till den nytestamentliga kritiken, och Kyrkans läropunkter. Forskare både på 1800-talet och 1900-talet har presenterat teorin att Jesus Kristus inte hade någon tanke eller idé om att vara Guds Son. Detta skulle i stället vara en kyrklig uppfinning, som är hellenistisk och paulinsk. Allt som inte passade in i denna teori kallades därför oautentisk. Hur agerar då Gore här med sitt kritiska sinne och sin intellektuella plikt?

Gores punkter om Kristus.

I sju punkter svarar han i *Holy Spirit and the Church, 1924, sidorna 248-249*, här i översättning:

1. Inte bara mänskliga mått kan passa in Kristus i de synoptiska evange-lierna, vilka verkligen presenterade Honom för sina lärjungar såsom en som har ett gudomligt egenvärde, och som helt visst talade om sig själv som Guds son i en klart övermänsklig betydelse.
2. Paulus vittnesbörd om nattvardens instiftande har ett historiskt värde som inte kan ignoreras.
3. Fastän lärjungarna till en början, sedan de förlorat sin uppståndne Mästare ur sikte, var upptagna med hans härlighet och sedan med närvaron av Anden som Kristus hade sänt över dem, fann de det inte nödvändigt att beskriva hans person. Dock behandlade de honom och åkallade honom som helt gudomlig.
4. När Paulus utlade Jesu person, var det med en lära om inkarnationen av den preexistente Guds Son – inte av en preexistent Messias eller himmelsk människa. (..Denne) Guds Son samordnar han (Paulus) med Gud och kallar honom till och med Gud.
5. Denna lära, sedermera bekräftad och förstärkt av Hebreerbrevets författare och den författare som Kyrkan har kallat aposteln Johannes har bestått utan någon rival och utan kontrovers. Någon adoptionist-teori eller någon annan teori finns inte i Nya testamentet.
6. Anden är lika lite hos Paulus som i Fjärde evangeliet, identifierad med Kristus, fastän de både är oskiljaktigt förenade.
7. Kyrkan och av vissa sakrament måste historiskt tillskrivas Kristus själv.

Gore slutar med att säga att han är beredd att analysera sina ståndpunkter på nytt, om kritikerna ger goda skäl.

Samma år som Gore skrev *The Holy Spirit and the Church* skrev han också boken, som snarare är ett häfte med några paragrafer utan sidohänvisningar *The Doctrine of the Infallible Book*, tryckt i New York 1924, av George H Doran. Uppsatsen är tillkommen inom Project Canterbury/Charles Gore, paragraferna §§ 1- 8. §7 är skrivna av professor H. R. Mackintosh, D.D., New College, Edinburgh. Gore hade uppmanats att avfatta en liten skrift för Kristna Studentrörelsen.

Gore och de han kallar rationalisterna.

Vad går att finna där med anknytning till vårt ämne? Först i §1 ger Gore sin definition av rationalisterna, ”särskilt på kontinenten”. Rationalister är personer som inte kan tolerera tanken på något övernaturligt eller mirakulöst. Gore finner detta inkompatibelt med kristen tro, och som väntat reagerar han, när religion behandlas som en antagonist till naturvetenskapen.¹⁰⁸

Om vi sammanfattar kan vi se att Gore pläderar för en bredare syn på förnuftet. På samma gång markerar Gore att uppenbarelsen i första hand är Guds gärningar och att förnuftet inte kan blanda sig i Guds gärningar. Förnuftets uppgift blir att förklara och utlägga Uppenbarelsen. Det kommer nu att bli mitt nästa kapitel, innehållet i uppenbarelsen, på vilken vi tror, fides quae, och dessutom tron med vilken vi tror, fides qua.

3 – TRO - BELIEF

I denna del 3 vill jag presentera Gores syn på Tron. Jag vill också jämföra vad han skriver om Belief och Faith. Är dessa ord synonyma, eller är det möjligt att upptäcka skillnader? På svenska, som är mitt första språk har vi bara ett ord, men betydelsen kan skifta beroende på det ord som följer. Låt mig först citera den förklaring av orden Belief och Faith som visas av The Oxford Universal Dictionary, 1965.

Belief - Faith

Belief/Tro

1. Det mentala agerandet, vanan eller villkoren , med tillit till en person eller till en sak; trust, confidence, faith. Faith – orig. fidelity, fealty, använt på 1300-talet för att översätta det latinska *fides* , har kommit att ersätta 'belief' i denna betydelse.
2. Mental anslutning till eller accepterande av en sats, ett konstaterande eller ett faktum som sant på grund av auktoritet eller bevis/belägg; belagt 1533.
3. Det som blivit en religion.

Believe.

A. intransitivt

1. att ha tilltro till och följaktligen tillit till
2. att ge tilltro till
3. att tro på en person eller en sak

B. transitivt

1. att tro på
2. att hålla för sann existensen av ...

FAITH

1. tro, tillit
2. tro på religionens sanningar
3. frälsande tro, övertygelse
4. det andliga omfattandet av gudomliga sanningar
5. kraft att frambringa tro, bekräftelse

Detta Oxford Dictionary noterar att 'faith' är en översättning av det latinska ordet 'fides'. Ett sentida exempel på detta är den påvliga encyklikan *Fides et Ratio*, från 1998, som översätts "Faith and Reason". Uttrycken "fides quae" och "fides qua", skulle enligt Oxford Dictionary och bekräftat av en infödd engelsman, teologiskt väl bevandrad, ge intrycket av att Belief och Faith båda skulle vara både den mentala handlingen och själva tron/trosbekännelsen, Mycket tyder på att det inte finns någon

avgörande skillnad emellan 'belief' och 'faith' varken i Oxford Dictionary eller i Gores skrifter. Snarare kan det vara fråga om ”olikartad betoning”.

”Unscience is contrary faith.”

Jag ska nu ta fram några böcker och artiklar kronologiskt och jämföra 'belief' och 'faith' och samtidigt se efter betydelsens av belief/faith i relation till Reason och Revelation. Jag vill börja med *Lux Mundi*, 1889. Som tidigare nämnts omformulerar och utvecklar Gore förordet med hänsyn till hur *Lux Mundi* blev mottagen. Bataljen mellan vetenskap och tro accepterade Gore aldrig. Därför kan han också citera den respekterade Dr. Edward Pusey, som i en universitetspredikan använder uttrycket “unscience is contrary faith”.¹⁰⁹

Samtidigt kan vi så tidigt som i *Lux Mundi* se som ett karaktär-stikum för Gore: enheten är nödvändig mellan 'tro' och 'handling', tro och moral.¹¹⁰ Gore använder “faith and morals” som en slagruta för sin läsning av Gamla testamentet. Han är mycket medveten om att faith/belief/tro är sammankopplat med evidens.¹¹¹ Vår kristna tro vilar på historisk sanning, vilket Gore ständigt upprepar. Det ger tron en smak av rejäl substans.

Förnuftet – trons uttolkare.

Denna tro har förnuftet som sin uttolkare. Så sägs i kapitel II i *Lux Mundi*. Detta kapitel är skrivet av Rev. Aubrey Moore, M.A., Hon. Canon of Christ Church, Tutor of Magdalen and Keble Colleges.¹¹² Charles Gore stöder Moore, och i förordet till tionde upplagan av *Lux Mundi* 1890 tackar Gore Moore för hans bidrag. Moore hade vid den tiden nyligen avlidit. Gore uppmärksammar särskilt Moores ärliga vilja att hålla samman förnuft och vetenskap. Det är tydligt att de båda har mycket gemensamt.¹¹³ Den kristna tron är sammanbunden med historiska fakta. Gore menar att förnuftet ger sitt ja, inte till en speciell inspiration utan till något historiskt och trovärdigt. Tro är beroende av trovärdighet, och innehållet i Credo är Jesus Kristus, född av jungfru Maria, Guds Son, korsfäst, uppstånden från de döda, upphöjd. Denne Kristus är Kyrkans grundare.¹¹⁴

Kyrkofädernas betydelse.

Ofta refererar Gore till kyrkofäderna. Den heliga katolska kyrkan är en av de viktiga delarna i Credo. Gore hänvisar till Irenaeus, biskop av Lyon, och Irenaeus relaterar Kyrkan till Gud själv. ”Där Kyrkan är, där är Guds Ande, och där Guds Ande är, där är Kyrkan och all nåd.”¹¹⁵ Gore hade förväntat sig en vidare diskussion om innehållet i *Lux Mundi*. Debatten kom i stället att handla om de 20 sidor Gore själv skrivit om inspirationen och den helige Ande.¹¹⁶ När han väljer han ämnet för en ny

bok, *Ministry and the Church*, är det helt följdriktigt. *Lux Mundi* från 1889 har två kapitel om *The Church and The Sacraments*, men de var inte skrivna av Gore.

Gores bok om Ämbetet avslöjar en mycket god kunskap om kyrkofäderna. Då och då finner han goda skäl att citera dem. Han citerar t.ex kyrkofadern Clemens om att Tron inte är en filosofi.¹¹⁷

Två år efter *Lux Mundi* blir Gore inbjuden att hålla *Bampton Lectures* 1891. Dessa föreläsningar har undertiteln *The Incarnation of the Son of God*. Vad som sägs här i dessa föreläsningar blir helt avgörande för Gore och hans fortsatta författarskap. Liksom i skrifter av många anglikaner är Inkarnationen nyckeln till en rad frågor om Tron. Ganska tidigt i dessa föreläsningar slår Gore fast att Jesu uppståndelse var svår att sätta tilltro till men att uppståndelsen är ett faktum. Där detta faktum blev trott, där vilade tron på en fast klippa. Som exempel tar Gore aposteln Tomas.¹¹⁸

Naturen och Guds skapelselagar.

Gore är besluten att argumentera för att kristen tro är rationell. Det utesluter inte att det finns ting som inte nödvändigtvis appellerar till intellektet. Livet självt är enligt Gore är rationellt¹¹⁹ och inte onaturligt. Människor har trott på Jesus, därför att han är övernaturlig. Ett argument som Gore använder är att både den troende och den icke-troende tror på naturen. Naturens och skapelsens lagar är Guds lagar, och tron på Kristus är just en tro på Guds Sons inkarnation och den är förbunden med tro på naturen och skapelsen.¹²⁰

Trons moraliska sida.

När Gore ser på Tron har förnuftet en stor funktion. Ändå är tron inte helt och hållet beroende av förnuftet. Här bör också räknas in mänsklig önskan om rättfärdighet och den mening synden har.. Detta är inte en motsägelse utan något komplementärt.¹²¹ Det är ingen överdrift att säga att detta om rättfärdigheten och synden är att förvänta av en teolog som Gore med hans starka känsla för moral. Inte heller är det en tillfällighet att Gore gör en utläggning av Bergspredikan samma år 1891. Det handlar också om Gores positiva syn på profeterna och deras inflytande på kristen tro. Några år senare, 1921, predikar Gore om kristen moral där detta blir än mer betonat.¹²²

Natur och nåd.

Naturen / Skapelsen och Världen är i en mening synonyma, men om 'världen' alltid får betyda mänskliga sinnen som har vänt sig bort från Gud själv, kommer det att utesluta varje sund balans mellan 'natur' och 'nåd', något som undersökts tidigare ovan. Enligt Gore är alla tre, "Nature", "Reason", "Belief", sammanknutna med varandra.¹²³

Gore citerar gärna kyrkofäderna i dessa stycken. Gregorius från Neo- Cesarea visar hur Origenes tränar sina lärjungar i logik och dialektik för att att garantera ett korrekt och sanningsenligt användande av förnuft och språk.¹²⁴ I samma *Bampton Lectures* betonar Gore den inre tron och det yttre tecknet, det yttre beviset ('evidence'). Gore finner denna balans typisk för kristendomen.¹²⁵ Varken tron på Kristi gudomlighet eller tron på Inkarnationen kan ses som ett tillägg till den ursprungliga tron.¹²⁶ Gore är medveten om att Jesus inte uppenbarade sig efter sin uppståndelse för icke-troende. Härav följer att historiska fakta inte kan skapa tron men de är värdefulla för en redan existerande tro.¹²⁷

Hjärtats tro.

Som vi kan förstå är Gore medveten om vad vi vanligen brukar kalla "fides quae" och "fides qua". Hur utvecklar sig och framträder denna tro? Gore utesluter inte 'hjärtat' och 'sinnet'. Snarare markerar han att ursprunget för tron primärt ligger just i 'hjärtat'. Sekundärt kommer sedan de intryck som de historiska fakta ger. Gore ger exempel ur Nya testamentet, som bekräftar Paulusorden om bekännelsen "Jesus är Herre" hör samman med den Helige Andes insats¹²⁸ De apostoliska kyrkornas tro på Kristus, Guds Son, Frälsaren, utsändandet av den Helige Ande är deras gemensamma tro. Denna tro och teologi är implicerad från början, redan före breven. Kristus har grundat Kyrkan och han själv är orsak och skäl till Kyrkans tro.¹²⁹ Gore använder som sagts ovan ordet "supernatural", inte "unnatural". Gore betonar också att Jesus inte kunde göra några under och mäktiga gärningar, där det inte fanns tro. Därför var undren tecken på Jesu övernaturlighet, mera än ett tydligt bevis för tron.¹³⁰

Trons förmedling.

Den kristna tron var tron som förmedlades av apostlarna. Den muntliga traditionen var viktig, eftersom det fanns troende kristna innan det fanns något Nya testamente, och Kristus själv skrev inte något på papper. Samme Kristus sade att en person som hör aposteln kommer att lyssna till Gud själv. Trostraditionen som senare blev kallad "regula fidei", är ett korrekt vittne till den kristna tron, och denna tradition är formad inom det kristna 'corpus', den kristna kyrkan. Gore kallar kyrkan för "a confederation of societies".¹³¹

Den gudomliga inspirationen i Gamla testamentet.

Det är inte förvånande att Gore nämner tron och förhållandet till Gamla testamentet och de exegetiska frågetecknen som han funnit där, men det är också värt att notera att

Gore ser på Gamla testamentet genom tron på Kristus. Genom att han går till väga så, finner han det naturligt att tala om gudomlig inspiration även för Gamla testamentet, och Gore skulle inte vara Gore om han inte såg Gamla testamentets rörelse mot Inkarnationen som en sorts evolution i teologiska ärenden, där Kristus är klimax, höjdpunkten. Gamla testamentet förbereder för Kristus enligt Gore. Det är fullt tillräckligt för tron.¹³²

Den gudomliga Naturen.

I *Bampton Lectures* talar Gore om Kristus såsom Guds Son, den Inkarnerade, men då och då återvänder han till frågan om tro och vetenskap. I sin Lecture II finner Gore en allmän arena, s.a.s. där tro inom kristendom och vetenskap är tro på någonting gudomligt, eftersom vi talar om Nature. Och Nature själv är gudomlig, eftersom den är ett verk av Gud. Gore kan inte kalla Nature för fiende till förnuft och tro. Nature är på samma sida som Inkarnationen själv.¹³³ Som påpekats flera gånger är Gore alltid ivrigt att hålla samman tron på Skapelsen som ett Guds verk och tron på en person, Kristus själv. Tro på Kristus är tro på Gud. Förening med Kristus är förening med Gud.¹³⁴ Typiskt nog börjar Gore *Bampton Lectures*, sid. 1 med just ett sådant påstående!

Skapelsetro och Kristustro.

Gore till och med noterar att Kyrkan inte har erbjudit en bestämd definition av Försoningen eller Den heliga Skrifts inspiration. Naturligtvis håller Kyrkan fast vid sanningen om Försoningen och Inspirationen, men det är något särskilt med Kristi person. Gores vördnad för Credo och kyrkofäder gör det naturligt för honom att betona orden om Kristus enligt Nicenum. Det är inte möjligt för Kyrkan att vara oviss och osäker, när den har uppdraget att vara lärare för den gudomliga uppenbarelsen och Tron.¹³⁵ Denna tro på Kristus måste vara en god tro som tron på Skapelsen.¹³⁶ Denna tro på Kristus är på samma gång tro på och tillit till Kristi gärningar. Gore backar upp sin ståndpunkt genom att citera Joh. 14:11. Huvudfaktum för tro och tillit är Kristi uppståndelse. Den är det slutliga beviset och belägget.¹³⁷

Vittnesmål för tron.

Tron är beroende av vittnesmål. Vi har att underordna oss det som är evidens och faktum.¹³⁸ Kristus uppmanade till tro men han demonstrerade innehållet i den tron inte på ett matematiskt sätt, logiskt och verifierbart, det vi kallar "fides quae",¹³⁹ utan han postulerade en vilja till tro. Gore hoppades att tron skulle visa sig. Denna vilja till tro är mycket viktigt för Gore, för att hålla samman människa, förnuft och vilja,

och som vi också sett tidigare, känsla och engagemang.¹⁴⁰ Det är intressant att se hur Gore använder St Lukas och hans hänvändelse till Teofilos för att hjälpa honom att tro. En trovärdig berättelse är god nog.¹⁴¹ Faktiskt är det inte de som tror utan snarare de som förnekar vad som är klarlagda fakta som gör våld på fakta.¹⁴²

Trons liv.

Som nämnts tidigare har Gore ett verkligt intresse för Kyrkans olika Credo. De är helt avgörande för tron. De är sammanfattningar av den ursprungliga kristna tron. De olika trosbekännelserna är väktare för Tron, och de lägger inte något till Skriften.¹⁴³ Det är också klart att tron uttrycktes i livet, i tillbedjan och i martyriet. Och hela tiden refererade tron tillbaka till apostlarna och deras undervisning. De var personerna som auktoriserade tron. Här är det på sin plats att återigen säga: Gore finner det angeläget att hålla samman rationaliteten i Tron utan att Tron fördenskull upphör att vara Tro. Det är en skillnad mellan tro och vetenskap.¹⁴⁴

Den delade tron.

För Gore är det viktigt att markera att han delar tron med den Gamla kyrkan och kyrkofäderna, t.ex av Athanasius, Origenes, Tertullianus, Ignatius och Clemens. Och det är en tro på den verklighet som Treenigheten och Inkarnationen utgör. Gore är inte främmande för att använda orden från Hebr 11 ”genom tron förstår vi att världen har skapats genom ett ord av Gud”.¹⁴⁵ Gore markerar att det är viktigt med en attityd av mottagande, tillbedjan och tro. Och alltsammans vilar på Jesu person, han som enligt Gore är det sanna förnuftet och Ordet från Gud Fader.¹⁴⁶ Tron är en del av traditionen i en speciell mening. Tradition är mera än seden med julgran. 'Tradere' (latin) är att manuellt överräcka, “hand over”. Se 1 Kor.15. Kristen undervisning överräcktes ursprungligen muntligt.¹⁴⁷ Motsatsen till 'tro' är inte 'förnuft/reason' utan 'otro', i några fall 'syn', 'sight'.¹⁴⁸ Tro i Nya testamentet är ofta omtalad som en akt i början. En man, en kvinna har blivit en kristen och enligt Paulus fungerar den tro, som känner igen att Jesus är Herre. Det i sin tur, att Jesus är Herren, påverkar också människan moraliskt.¹⁴⁹ Denna tro är Guds gåva genom den Helige Ande.¹⁵⁰

Tron styrker till handling.

Tron har en särskilt uppgift intellektuellt – att meditera över det Heliga Namnet. Denna handling ger ett inflöde till människans vilja att handla etiskt¹⁵¹ och aktivt.¹⁵² Denna tro på en enda Gud kom från Abraham. Tron på den treenige Guden, Fadern, Sonen och den Helige Ande har sitt ursprung i Jerusalem.¹⁵³ Till 'fides quae' hör tron på Kristus, den andra personen i Treenigheten. Denna person gjordes till verklig

människa genom att han blev kött, föddes som verklig människa av Jungfrun Maria. Jesus Kristus levde, led, dog, uppstod igen, återvände till sin Fader, där han tar del i Faderns majestät och makt på Faderns högra sida. Detta är den korta versionen av Tron, del 2 i Credo, vad som är är "Fides quae". Och det är också viktigt enligt Gore att Guds Son, Jesus Kristus, var och är närvarande och manifesterar sig i Skapelsen, i naturen, i samvetet, i profeternas inspiration, till och med i rörelser i samhället.¹⁵⁴ Han kombinerar så Kristus som den andre Adam med Jungfrufödelsen. Kristi födelse är en ny skapelseakt av Gud.¹⁵⁵

Trons kraft.

På ett sätt var tron (fides qua) nödvändig för att få del av kraften från Jesus Kristus. Tron räddar, frälser, man och kvinna.¹⁵⁶ Detta 'fides qua' får sin kraft från Herren, och tron finner det också säkert och tillförlitligt nog att lita på de bibliska skrifterna, som beskriver denna händelse, detta under, (som Kristi födelse är) om kvinnan Maria och hennes närhet till Kristus och vad som skedde. Denna händelse har ägt rum på en övernaturligt sätt, 'supernatural', för att använda Gores eget ord om Kristus, ett tecken på en ny skapelseakt, övernaturlig men inte onaturlig.¹⁵⁷ Det är som också tidigare sagts att vänta av Gore, när han i *Dissertation on Subjects connected with the Incarnation*, skriven så tidigt som 1895, knyter samman tron på jungfrufödelsen med inkarnationen och från inkarnationen till Kristus som den Andre Adam.¹⁵⁸ Och som nämnts tidigare, Gore är mycket tydligt med att Tron måste blev utlevd som ett liv och inte bli en abstrakt ide. Ett liv med Gud och i gemenskap med människorna!¹⁵⁹

Trosauktoriteten.

Gore talar tydligt om kristet liv i tro. Han talar om lagar från Kristus Jesus, han som själv är det fullkomliga exemplet. Kristus är den verkliga tecknet för ett gott moraliskt liv. Kristus har fått den Helige Ande, som ger honom en inre kraft.¹⁶⁰ Kristna har uppdraget att vara vittnesbärare och detta inkluderar även trohet.¹⁶¹ Det här exkluderar inte god tro med influenser av auktoritet. Auktoriteten kan mycket väl vara en enskild person, vars hela liv präglas av trovärdighet och trohet. I denna mening är auktoritet inget farligt.¹⁶²

Tryggheten för tron.

I sin samling av fastepredikningar och undervisning i katedralen i Birmingham 1907 försöker Gore att tydliggöra relationen mellan teologi, religion, uppenbarelse, tro och dogmer. Intellettet försöker att säga folk vad religiös tro rör sig om, och på samma gång har intellettet uppgiften att sammankoppla tron med tidens tankar.¹⁶³ Den

kristna tron är inte på något sätt spekulation. Guds ord ger säkerheten och tryggheten, eftersom Kristus själv har yttrat Guds Ord.¹⁶⁴

Tron och det historiska.

Som vi har sett tidigare talar Gore om tro och historisk kritik då och då. Gore började med *Lux Mundi* 1891, och några år senare, 1908, skriver han sin bok *New Theology – Old Religion*. I den finner vi en passage, “believing the Gospels strictly historical”. Det visar på Gores syn att tro och historisk kritik hör samman. Naturligtvis har Gore hört många invändningar mot hans tro, eftersom han tänker sig vissa delar i Gamla testamentet som icke-historiska. Han förklarar sig genom att ta exempel från den engelska historien: t.ex. den mycket tveksamma historien om kung Arthur och hans riddare. Det, menar Gore, betyder inte att det övriga som fortsätter längre fram i tiden med George IV, eller Richard II, överhuvudtaget inte är sant. Tron på evangeliernas sanning beror på första-handsvittnesmål med autentiska berättelser. Inte undra på att Gore älskar St Lukas!¹⁶⁵

Till grunderna i Gores tro hör att Gud såsom allsmäktig inte kan vara begränsad av världen själv. Världen är skapad av Gud. Mirakler må inte bryta mot världens ordning, som i dess djupaste mening är uttryck för Guds eget sinne. Herren Gud har sin fria vilja.¹⁶⁶ Därför är Gore helt frimodig, när han talar om att sjuka människor har blivit helade. St Lukas, evangelist och läkare, har kunskap nog att vara tillförlitlig.¹⁶⁷ I samma opus, *New Theology - Old Religion*, slår Gore fast apostlarnas tro att Kristus har blivit sedd uppstånden flera gånger. Och det är samma Kristi kropp som före uppståndelsen, endast omvandlad. Detta är grunden för tron på Kristi triumf över döden.¹⁶⁸ Denna tro om Kristi person är 'basic faith'. De som inte kan tro detta är för det mesta anhängare av en annan teologi.¹⁶⁹ Gore behandlar vittnena till den uppståndne Kristus enligt Nya testamentet som pålitliga och trovärdiga. Tron står och faller med detta faktum.

Trons katolicitet.

Denna tro är uttryckt i de katolska trosbekännelserna, och de är markeringar av allmän kristen tro. De representerar vad som har varit universell kristendom.¹⁷⁰ Gore är verkligen övertygad om att det har funnits olikheter mellan kristna trosuppfattningar i åtskilliga århundraden, men de rör inte trons centrum, ”the central body of faith.”¹⁷¹ Till detta säger Gore att historiskt vittnesbörd inte är allt som behövs för att skapa tron, utan det krävs också en andlig öppenhet att ta emot tron.¹⁷²

Charles Gore var helt klart en vän av ”Faith and Work”. Och därför är det likafullt naturligt för honom att betona Kyrkans makt och kraft och hennes moraliska vittnesbörd i världen. Hur det går med detta vittnesbörd, är beroende av hur Kyrkan

håller fast vid den katolska tron, (“will depend upon its steadfast adherence to the catholic faith”) för att nu lyfta fram orden i *Dominant Ideas and Corrective Principles* från 1918.¹⁷³¹⁷⁴

Gore behåller sin övertygelse, att det finns forskare som är intresserade av att underhålla och stödja den kristna tron, forskare som är öppna till sinnet och nyfikna på historiska efterforskningar.¹⁷⁵ Och den kristna tron, bekänd i den stora Kyrkan, kommer först, innan den blir den enskildes övertygelse. I boken, *The Holy Spirit and the Church*, från 1924, vill Gore ännu en gång säga sitt “all this I steadfastly believe”, orden i Dopet, när den Apostoliska Trosbekännelsen blivit bekänd. Det skulle nog vara rätt att uppskatta Gore för hans önskan att från början av sitt teologiska arbete till dess slut själv vara förenad med Kyrkans tro.¹⁷⁶

4 - SLUTSATSER

Förnuftet - Reason

Charles Gore ser förnuftet som en sanningens utläggare. Därför är det omöjligt för honom att bygga en barriär mellan förnuftet och tron, “reason and belief”. Förnuftet såsom Gore uppfattar det, är gott. Det hjälper vetenskapen att se på universum, platsen för oss människor. Gore har inget intresse för dubbel bokföring, en för tron och en för verkligheten, och åter en annan för förnuftet och vad förnuftet kan finna. Det mänskliga förnuftet är ett utflöde från det universella förnuftet. Det emanerar från Det Universella Förnuftet som för Gore är detsamma som Gud själv. Förnuftet har dock ingen rätt att besluta vad som är möjligt för Gud att göra i sitt handlande. Och förnuftet har att beakta både den mänskliga fria viljan och de mänskliga känslorna.

När Gore ser på vetenskapen finner han det nödvändigt att betona att vetenskapen är beroende av förnuft och resonemang. Han är medveten om olika typer av vetenskaper. Förnuftet försöker förstå sammanhanget i livet, och därför förkastar Gore skepticismen, som är icke-produktiv. Gore arbetar alltså med den enkla frågan, upprepad under århundraden: hur är det möjligt att veta någonting överhuvudtaget? Naturligtvis interpreterar Gore förnuftet i enlighet med detta universella förnuft, men han säger sig samtidigt vara en icke-filosof. Det är tydligt att Gore är idealist-filosof, när han säger att Sinnet, the Mind, utlägger det materiella. Det vore inte rätt att kalla Gore nyplatoniker, även om han har studerat Platon lika omsorgsfullt som vilken anglikatolsk teolog som helst, ty han har alltför stor respekt för historiska fakta. Inte undra på att han betonar Inkarnationen så ofta!

Det är frestande att dra linjerna till vår egen tid utifrån Gores värde för det mänskliga förnuftet och förståndet. Vi har fått den påvliga encyklikan *Fides et Ratio*,

1998, som talar om Tron och Förnuftet. Det är också möjligt att se sambandet med informationsteorin, där forskare använder detta faktum att det existerar ett DNA som tecken på information från en informatör. Information skapas alltid av en som informerar. Se ytterligare till detta Werner Gitts intressanta nyckelbok, *Am Anfang war die Information*.¹⁷⁷

Huvudskälet till varför Gore värderar förnuftet och förståndet så högt är hans övertygelse att Gud själv, det Universella Förnuftet, blir människa. Inkarnationen är hans huvudnyckel och teologiska ledstjärna.

Uppenbarelsen - Revelation

Inkarnationen är för Gore ett vidare begrepp än att enbart vara förbunden med Jesus Kristus, Guds Son. Gud själv är inkarnerad i mänskliga villkor, också före Kristus. Därför kan Gore se relativt positivt på andra äldre religioner. Han är inte rädd för likheter mellan olika religioner, i synnerhet när vi talar om rättfärdighet, mänsklig etik och moral.

Gore är som också tidigare framgått väl förtrogen med kyrko-fäderna, också när han talar om Skapelsen enligt Bibeln. Bibeln själv är inte Uppenbarelsen utan den är s.a.s. "Uppspelningen", framställningen av Guds handlingar. Där är det skillnad enligt Gore mellan kristendom och islam med Koranen. Denna intellektuella position förminskar inte Gores vördnad för Bibeln. Uppenbart är att Gores syn på vissa delar av Gamla testamentet är beroende av den samtida allmänna synen på vetenskap och skapelse. Det hindrar dock inte att Gore finner Gamla testamentet inspirerat av Gud. När Gore sysslar med de nytestamentliga skrifterna uppskattar och värdesätter han den historiska trovärdigheten, mer än när han ägnar sig åt Gamla testamentet.

Gore har respekt för historisk noggrannhet. Därför skulle det ha varit intressant att lyssna till ett samtal mellan Gore och forskare med god kunskap om gamla tider i Orienten, t.ex. Dr. Kenneth Kitchen, professor emeritus i Egyptologi.¹⁷⁸

Gore är övertygad om att Kyrkan, grundad av Jesus Kristus själv, har fått det hela rätt när den formade Trosbekännelserna, vilka hänvisar till verkliga händelser. Han behandlar berättelserna i Nya testamentet som händelser, t.ex. Jesu under, och det största undret är Kristi uppståndelse. Frågan om jungfrufödelsen som är nämnd i Credo är väl omvitnad i Nya testamentet, både i evangelium enligt Matteus och enligt Lukas. Även flera av Nya testamentets brev förutsätter denna Guds handling. Gore understryker särskilt läkaren St Lukas förmåga att göra goda efterforskningar.

Tron - Belief

Charles Gore önskar inte bli kallad 'rationalist'. Ändå värdesätter han 'reason' så

mycket att det vore mera naturligt att kalla honom rationalist än motsatsen, irrationalist. Han är medveten om förnuftets begränsningar och även vetenskapens. Inte tu och tal om det, men Gore kan anpassa dessa två till varandra. De två, tro och förnuft, är olika på ytan men i det långa loppet är de båda beroende av historisk trovärdighet. Förnuftet kan inte skapa tro och tillit. Det är en gåva från Gud genom den helige Ande, men på samma gång är Kyrkan tvungen att ta bort onödiga hinder för verklig tro. Gore finner det naturligt att Kyrkan inte ska blanda sig i exegetiska frågor med dess frågetecken. Därför känner han sig fri att stödja vissa gammaltestamentliga forskare och deras teorier.

Tron är inte oförnuftig. Resonerande är inte ett främmande element i kristen tro. Tron är beroende av särskilt Nya testamentets historiska trovärdighet. Därför är denna 'fides quae', bekräftad av Kyrkan själv, och 'fides qua', individens tro och förtröstan, nära samman-knutna.

Tron är tro på en person, Jesus Kristus, Guds Son, Gud själv inkarnerad. Därför är Kristus både den som uppenbarar Guds vilja, och samtidigt verklig människa. Människan och Mänskligheten är helt fullkomlig i Kristus. Tro på Kristus är både att sätta tilltro till den uppståndne och levande Kristus, och samtidigt att hålla dessa fakta om Gud, Fadern, Jesus Sonen och den Helige Ande, för sanna och verkliga. Denna dualitet är uttryckt av Charles Gore, i hans skrifter och predikningar. Hans ansträngning att göra en Reconstruction of Belief vill bestå.

Project Canterbury: BIBLIOGRAPHY – Charles Gore

1. What Is truth? A Sermon Preached at S. Barnabas, Oxford, on Trinity Sunday 1879. Oxford: J. Parker, 1880.
2. The Church and the Ministry: A Review of the Rev. E. Hatch's Bampton Lectures, London: Rivingtons, 1882.
3. The Roman Catholic Claims: Reprinted from the "Indian Church man." Calcutta: E. Berryman, 1884.
4. A Word for Peace on Justification, Being a Letter to the Rev. Henry Williams, of the Church Missionary Society, Calcutta: E. Berryman, 1884.
5. Prayer and the Reign of Law. London: Rivingtons, 1887.
6. The Clergy and the Creeds: A Sermon. London: Rivingtons, 1887.
7. Some Remarks on "Dust" Oxford: B.H. Blackwell, 1888.
8. Apostolic Endurance: Preached at the Cuddesdon College Festival on June 18, 1889. Oxford: Bowden, 1889.
9. The Ministry of the Christian Church. London: Rivingtons, 1889.
10. Roman Catholic Claims London: Rivingtons, 1889.
11. The Eucharistic Sacrifice: A Sermon Preached before the Confraternity of the Blessed Sacrament, on Its Festival, June 20, 1889. no place: Confraternity of the Blessed Sacrament, 1889.
12. The Resurrection: An Historical Fact. Reading: Blagrove Street Steam Printing Works, 1890.
13. The Sermon on the Mount. London: John Murray, 1891.
14. The Incarnation of the Son of God 1891 Bampton Lectures London: John Murray, 1891.
15. The Social Doctrine of the Sermon on the Mount. London: Percival, 1892.
16. The Mission of the Church: Four Lectures delivered in June, 1892, in the Cathedral Church of St. Asaph. New York: Scribner, 1892.
London: Murray, 1892.
17. Buying up the Opportunity: A Sermon Preached before the University of Oxford, on the Second Sunday in Advent, 1894. London: SPCK, 1895.
New York: E. & J.B. Young & Co., 1895.
18. Dissertations on Subjects connected with the Incarnation. London: John Murray, 1895.
19. Essays in Aid of the Reform of the Church. London: J. Murray, 1898.
20. Prayer and the Lord's Prayer. London: Wells, Gardner, Darton, 1898.
21. St. Paul's Epistle to the Ephesians: A Practical Exposition. London: J. Murray, 1898.
22. The Test of Theological and Ecclesiastical Development. This lecture was delivered at the Sixth Annual Meeting of the Church Historical Society on December 6, 1900. It was originally printed by special request from a shorthand report.
23. St. Paul's Epistle to the Romans: A Practical Exposition. London: J. Murray, 1900.
24. The Body of Christ: An Enquiry into the Institution and Doctrine of Holy Communion. New York: Scribner, 1901.
25. The Test of Theological and Ecclesiastical Development. London: SPCK, 1901.
New York: E. & J. B. Young, 1901.
26. Spiritual Efficiency: The Primary Charge delivered at his Visitation to the Clergy and Churchwardens of His Diocese October, 1904. London: John Murray, 1905.
27. Why We Christians Believe in Christ: Bishop Gore's Bampton Lectures Shortened for Popular Use. London: J. Murray, 1904.
28. The Permanent Creed and the Christian Idea of Sin, Being Two Sermons. London: John Murray, 1905.
Two Sermons Preached before the University of Oxford, by Charles Gore, Bishop-Designate of Birmingham.
29. Objections to the Education Bill, 1906, in Principle and in Detail. London: Murray, 1906.
30. The New Theology and the Old Religion, Being Eight Lectures, together with Five Sermons. London: J. Murray, 1907.
31. Christianity and Socialism. London: A.R. Mowbray 1908.
32. Orders and Unity. New York: Dutton, 1909.
33. The Question of Divorce. London: J. Murray, 1911.
34. The Title "The Son of Man." Liverpool: J.A. Thompson and Co., 1911.
35. Leo the Great. London: SPCK, 1912.

36. The Religious Aspect of the Women's Movement: An Address Delivered in the Queen's Hall, London, on June 19th, 1912. London: ChristianCommonwealth, 1912.
37. The Social Obligations of a Christian. London: Mowbray, 1912.
38. Property, Its Duties and Rights: Historically, Philosophically and Religiously Regarded. London: Macmillan, 1913.
39. The Solidarity of the Faith. London and New York: Longmans, Green, 1914.
40. The Basis of Anglican Fellowship in Faith and Organization. An Open letter to the Clergy of the Diocese of Oxford. London: Mowbrays, 1914.
41. Patriotism in the Bible. London: A.R. Mowbray, 1915.
42. Crisis in Church and Nation. London: Mowbray, 1915.
Milwaukee: Young Churchman, 1915.
43. Child Labour and Education during the War and after. London: Workers' Educational Association, 1915.
44. The War and the Church and other Addresses Being the Charge Delivered at His Primary Visitation, 1914. London: A.R. Mowbray;
Milwaukee: Young Churchman, 1915.
45. Association of Prayer for the Church in Canada: A Sermon Preached in St. Matthew's Church, Great Peter Street, Westminster on Thursday Morning, November 4, 1915. London: Longmans, 1916.
46. The Religion of the Church: As Presented in the Church of England: A Manual of Membership. London: Mowbray;
Milwaukee: The Young Churchman, 1916.
47. Reservation: Addresses by the Bishop of Oxford the Right Rev. Charles Gore, D.D. And the Bishop of the Diocese the Right Rev. J.E.Watts-Ditchfield, D.D. to the Clergy of the Diocese of Chelmsford. Together With A Series of Questions And Answers. London: Robert Scott, 1917
48. The Theological Bearings of Certain Extra-Liturgical Uses of the Blessed Sacrament. London: Longmans, 1917.
49. Dominant Ideas and Corrective Principles. London: Mowbray, 1918.
50. The League of Nations: The Opportunity of the Church. New York: G.H. Doran.
London: Hodder & Stoughton, 1918.
51. Not Charity, But Justice. London: The Challenge, 1919.
52. Steps towards Unity. London: Mowbray, 1919.
53. Dr. Headlam's Bampton Lectures: An Open Letter to the Bishop of Nassau London: A.R. Mowbray, 1920.
Milwaukee: Morehouse, 1920.
54. The Epistles of St. John. London: J. Murray, 1920.
55. Christianity Applied to the Life of Men and of Nations. London: The Lindsey Press, 1920.
56. Roman Catholic Claims. London: Longmans, Green, 1920.
57. Belief in God. London: J. Murray, 1921.
58. The Fall of Man: A Sermon Preached in Substance in Balliol College Chapel on January 30 and in St. Paul's Cathedral on Feb. 13, 1921. London: Mowbray, 1921.
Milwaukee: Morehouse, 1921.
59. Christian Moral Principles: Seven Sermons preached in Grosvenor Chapel as a Lenten Course in 1921. London: Mowbray, 1921.
Milwaukee: Morehouse, 1921.
60. Divorce in the New Testament: A Reply to Dr. Charles. By G.H. Box and Charles Gore. London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1921.
New York: The Macmillan Company, 1921.
61. Belief in Christ London: J. Murray, 1922.
62. Catholicism and Roman Catholicism. Three Addresses delivered in Grosvenor Chapel in Advent, 1922. London: Mowbray, 1922.
63. The Deity of Christ Four Sermons preached during Advent, 1921, in Grosvenor Chapel by Charles Gore, D.D., D.C.L., LL.D. Milwaukee: Morehouse, 1922.
64. The Doctrine of the Infallible Book. London: Student Christian Movement, 1924.
New York: George H. Doran, [no date, but 1924]
65. The Holy Spirit and the Church. New York: Scribner, 1924.
London: Murray, 1924.
66. The Anglo-Catholic Movement To-day. London: Mowbray, 1925.

Hilding Egestål:

Förnuft – Uppenbarelse – Tro, tre nyckelord i Charles Gores teologi – 2011, 2016

67. Can We Then Believe? Summary of Volumes on "Reconstruction of Belief" and Reply to Criticisms.
New York: Scribner, 1926.
68. Dangers and Duties: A Sermon Preached before the Church Congress at All Saints', Cheltenham, on Tuesday, October 2, 1928.
London: Mowbray, 1928.
Milwaukee: Morehouse, 1928.
69. An Appeal to Churchmen to Support the British and Foreign Bible Society.
New York: American Bible Society, 1928.
70. Christ and Society.
London: Allen and Unwin, 1928.
71. The Holy Communion: The Gift, the Offering, the Fellowship: Lectures Delivered in Westminster Abbey, together with a Sermon on the Church in the World.
London: Mowbray, 1928.
Milwaukee: Morehouse, 1928.
72. Jesus of Nazareth.
New York: Holt, 1929.
73. Lambeth on Contraceptives.
London: Mowbray, 1930.
74. Dr. Streeter and the Primitive Church.
Milwaukee: Morehouse, 1930.
London: A. R. Mowbray, 1930.
75. The Philosophy of Good Life: Being the Gifford Lectures delivered in the University of St. Andrews, 1929-1930.
London: J. Murray, 1930.
76. Lux Mundi, edited by Charles Gore, edition 12, 1891, chapter 8, "The Holy Spirit and Inspiration".

Project Canterbury

<http://anglicanhistory.org/gore/index.html>

Kortare BIBLIOGRAFI – arbeten citerade i denna uppsats

Arbeten av Charles Gore:

Preface Tenth Edition Lux Mundi	1889
Lux Mundi, chapter 8 "The Holy Spirit and the Inspiration"	1889
Bampton Lectures – The Incarnation of the Son of God	1891
Dissertations on Subjects connected with the Incarnation	1895
The Creed of the Christian	1895
The New Theology - Old Religion	1908
Belief in God	1921
Belief in Christ	1922
The Holy Spirit and the Church	1924
The Doctrine of the Infallible Book	1924
Jesus of Nazareth	1929
The Philosophy of the Good Life	1930

En del av Charles Gores böcker finns under <http://egestal.se/anglicantheology>

Andra författare:

Avis, Paul: Gore and Theological Synthesis (Scot. Journal of Theology, vol.28, ss. 461-476)	1975
Avis, Paul: Gore: Construction and Conflict	1988
Carpenter, James: Gore – a Study in Liberal Catholic Thought	1960
Carpenter, James: Charles Gore – After Fifty Years (The Expository Times 1982; 94;71)	1982
Crosse, Gordon: Charles Gore – A Biographical Sketch	1932
Ekström, Ragnar: The Theology of Charles Gore	1944
Gitt, Werner: Am Anfang war die Information	1994
Keil, Carl Friedrich: Lehrbuch der Historisch-Kritischen Einleitung des A.T	1873
Kiefer, James: Biographical Sketch	1999
Kitchen, Kenneth A: Ancient Orient and Old Testament	1966
Kitchen, Kenneth A: On The Reliability of The Old Testament,	2003
Milbank-Oliver: The Radical Orthodoxy Reader	2009
Milbank-Pickstock-Ward: Radical Orthodoxy	1999
Olofsson, Folke T: Christus–Redemptor et Consummator	1979
Prestige, G.L.: Life of Charles Gore	1935

Hilding Egestål:

Förnuft – Uppenbarelse – Tro, tre nyckelord i Charles Gores teologi – 2011, 2016

Ramsey, Michael	From Gore to Temple	1960
Warkulwiz, Victor	The Doctrines of Genesis 1-11	2007

The Expository Times 1920; 32; 49 (from <http://ext.sabepub.com> at Oxford University Libraries) “Notes of Recent Exposition” 1920

<http://archives.lambethpalacelibrary.org.uk>

<http://justus.anglican.org/resources/bio/84.html>

5. APPENDIX OM CHARLES GORE SOM BIBELFORSKARE.

Syfte och material.

Syftet med detta lilla appendix till min tidigare uppsats/paper om Charles Gore, *Förnuft- Uppenbarelse – Tro, tre nyckelord i Charles Gores teologi* är att ytterligare klarlägga Gores argumentation i bibelforskningsfrågor. Det var ju hans ställningstagande i *Lux Mundi*, 1891, som orsakade stor kritik mot hans hållning i exegetiska frågor. Jag har i detta appendix valt, först att analysera Gores bidrag i *A New Commentary on Holy Scripture. "The Bible in the Church"*, som är kommentarens inledande artikel. Kommentaren var utgiven juli 1928 på S.P.C.K, alltså bara några år innan Gore avled 1932.

I samma kommentar finns ytterligare ett par avsnitt som vi ska se närmare på, för att komma åt hur Charles Gore tänker och argumenterar kring bibelfrågorna. Utöver det inledande kapitlet "The Bible in the Church" svarar Gore också för *The Gospel according to St. Luke*, sid. 207-239, en *Additional Note om The Teaching of our Lord Jesus Christ, with an Outline of His Life*, sid. 276-298, dessutom en *Appended Note I. On the Ascension and II. On the Implications of the Resurrection*, sid. 313-315, avsnittet *The Virgin Birth of Our Lord*, sid.315-320.

Utanför denna bibelkommentar där Gore är en av "general editors" finner vi också andra bibelkommentarer av Gore. Där en till *Efesierbrevet*, 1898, *Romarbrevet*, 1902, *Johannesbrevet* 1920. Dessutom en *Jesus-bok* 1929, med dansk översättning 1930, där kap.5 är betitlat "Er vore Evangelier trovaerdige?"

"Den exegetiska luften."

Innan jag börjar med förordet till den stora bibelkommentaren, vill jag presentera ett inledande resonemang som så att säga ligger i den exegetiska luften, både i Gores samtid och i nutid. Det kommer att mynna ut i tre frågor. Jag refererar sedan några punkter i Gores exegetiska kommentarer såsom vi möter dem i artikeln "The Bible in the Church" och de åtföljande om *Lukasevangeliet*, om *Jesu undervisning*, om *Jesu Uppståndelse och Himmelsfärd*, samt ett avsnitt om *jungfrufödelsen*.

Det brukar sägas att 1800-talet präglas av "utvecklingsläran", sådan den utformas främst av Charles Darwin, och att dennes teser sedan tillämpats på andra vetenskapsgrenar, så också bibel-vetenskapen.¹⁷⁹ Vägen från det primitiva till det mera sofistikerade och 'moderna' går igen också när man skall tolka antika texter. GT-exegeten framför andra som kom att prägla minst en generation av bibelforskare, var Julius Wellhausen (1844-1918). Hypoteser och tankegångar prövades mot "utvecklingspa-

radigmet”. Tysk exegetik är dock inte enbart Wellhausen och Heinrich Ewald, 1803-1875, professor i Göttingen, ett universitet, som under 1825-1827 har som student Edward Pusey, vilken rimligen bör ha tagit del av Ewalds ”Composition of Genesis”, 1823, tidigare omnämnt i min uppsats. Robert Kübel, professor i Tübingen, på svensk mark känd för sin Bibelkännedom, översatt av Aug.Löfgren och utgiven på Forsterlandsstiftelsens förlag 1896, har ett annat tillvägagångssätt. I inledningen till Bibelkännedom skriver han, i svensk översättning 1896, ”Ordet 'bibelkritik' är här och i det följande alltjämt endast taget i betydelsen af litterär kritik, d.v.s. undersökning angående bibelböckernas äkthet. Att jag icke har någonting gemensamt med en teologisk riktning, som drifver äfven *materiell bibelkritik* vid den kateketiska undervisningen, d.v.s. drager i tvifvel sanningen af bibelns historiska eller läroinnehåll, behöfver jag väl icke särskildt framhålla.”

Denna uppdelning av ”low critics” and ”high critics”, där Kübel representerar det första och Wellhausen det andra, borde dock kompletteras. Som vi skall se av Charles Gores hållning är den mera komplicerad än vad de två huvudlinjerna ger. Framför allt märks det när slutsatserna av det resultat man nått fram till vad gäller skrifterna och deras tillkomst. Jag återvänder till detta.

En tes som K.A.Kitchen driver är att grandiosa teorier bör ställas emot bestående fakta. Inte minst gäller det när Kitchen kommer in på uppdelningen av GT i de fyra J-E-P-D. Kitchen efterlyser faktiska handskrifter där denna delning framgår. Han påpekar att man 1878 kände till ganska lite om det gamla Israels omgivning. Kitchen ser bl.a. det som en förklaring till att Wellhausen arbetar i ett vakuum och därför också tillåter sig att spekulera.

Tre nyckelfrågor.

Hur förhåller sig då Gore till detta? Ja, jag vill efter genomgången av materialet från ”The Bible in the Church” jämte Lukaskommentar och andra artiklar som berör detta ämne” ställa fram tre frågor.

1. Vad är det som gör att Gore väljer att betrakta Genesis 1 - 11 som "ohistoriskt"? (även om han fortsätter att tala om de avsnitten som "Word of God"). Hur utlägger han Genesis?
2. Vilka är skälen till att Gore har en annan attityd till de nytestamentliga materialet, inte minst vad gäller "trustworthiness"?
3. Hur kan man se en förändring i Gores syn på Reason, beroende på vilket objekt han studerar?

Präster och Profeter.

Då först ”*The Bible in the Church*”.

Gore citerar W Robertson Smith, 1881, och talar om ”Gamla testamentet i den judiska kyrkan.” Israel uppenbarar sig som förbundsfolket för Fångenskapen, och ännu inte som Bokens folk.

Förbundet daterar sig från Abraham i en mening, i full mening dock från Mose. Mose ger Israel instruktioner och vägledning. Skrivandets konst var väl etablerad också före Mose, som mycket väl kan ha varit förpliktigad att skriva ner en samling instruktioner från HERREN. Hela Pentateuken kan dock inte som helhet ha kommit ur Moses hand. Olika källor och olika perioder ligger bakom.

Präster och profeter har varit huvudleverantörer av Lagen. En *cultus*, hur folket ska närma sig Gud formulerades under de lokala prästernas auktoritet. Samtidigt blir dessa klandrade för att ha misslett folket.

I huvudsak är det profeterna som fungerar som organ för Herrens ord, även om det också finns falska profeter. De sanna profeterna var bärare av den moraliska traditionen, handlingsrättesnöret.

De sanna profeterna före Återvändandet är exceptionella personer, som bär på traditionen från Mose som dess källa, eller snarare från Gud genom Mose. Profeternas ord gällde det moraliska, sociala och politiska livet och lät kultlivet lämnas åt sidan. Det gäller profeterna ner till Jeremia.¹⁸⁰

När Hosea fördömer Jehus massakrer (Hos.1:4) och klarar ut att det är ett Guds ord, så är det något som Kungaböckernas författare skulle ha känt sig främmande inför. När Hesekiel markerar det individuella moraliska ansvaret, är det något som hittills varit obeaktat. En stor förändring inträffar under Fångenskapen. För de judar som återvänder till Jerusalem kommer den spricka mellan profeterna och prästerna att he-las, eller snarare mellan lagen och kulten. Denna försoning märks tydligt i Deuteronomium och Hesekiel. I 5 Mosebok (Deut.) visar sig kulten som en del av den allmänna sociala lagen för det utvalda folket. Allt är genomsyrat av profeternas ande. Det återlösta Israel står som representant för den profetiska ”segern”. Men så småningom kommer också profeterna att diskrediteras. Sakarja 13:1-6 utgör belägg bland många. Profetian upphör.

Under Esra blir Israel ”Bokens folk”, Neh.8:13-9:3 med årtalet 432 eller 397 f.Kr. Boken är Pentateuken. Ett första steg till kanonbildning av GT. Det är denna lagbok som Antiokus söker förstöra, 1Mack.1:56-57.

Profeternas skrifter (”the former prophets”) samlas och editeras. Det blir det andra steget. I den slutliga kanonbildningen vad gäller GT kommer så Septuaginta. Innan kanoniseringen sker, möter oss de böcker vi kallar GT apokryfer, eller Deutero-kanoniska. Septuagintas text avviker starkt från den masoretiska texten särskilt vad gäller Samuelsböckerna och Jeremia. Rabbinerna utvecklar och kommenterar texterna och markerar enligt Gore hur varje steg i den praktiserade traditionen har en koppling

till texter i GT. Det blir en form av sanktion med hjälp av texterna som traderats noga.

Gore stöder sig på W.R.Smith, O.T.J.C, uttytt *The Old Testament in the Jewish Church*, (<http://classic.net.bible.org/dictionary.php?word=Covenant,%20Book%20Of%20The>) som följer Wellhausen, och som samtidigt möter kritik av Edward Mack på anförd hemsida. Mack skriver:” /In answer to the view, best presented by Wellhausen in Proleg. and W. R. Smith in OTJC, that this code is in conflict with later legislation, it may be said that the Book of the Covenant, as an ethical and civil summary, is in its proper place in the narrative of the sojourn at Sinai, and does not preclude the expectancy of more elaborate organization of both ceremonial and civil order. But the whole question relates more properly to discussion of the later legislation or of the particular topics in dispute (which see). For a thorough treatment of them consult W. H. Green, *Hebrew Feasts.*”

Gamla testamentets kanonbildning

Av det skälet var det viktigt att texten var fixerad och kanonbildningen avslutad, något som Gore sätter frågetecken inför, när han noterar att en ord-för-ord-text inte är möjlig att genomföra, med hänsyn till skillnaderna mellan de texter som står till buds. Detta hindrar inte Gore att markera att bibeltexten inte står isolerad utanför ett sammanhang, som han beskriver som att nationen blir en 'kyrka'. Redan när Mose antogs vara författare till Pentateuken så gällde uttrycket ”the Word of God” enligt Gore inte bara vad som var Lagen, utan det förutsattes att Gud talade även igenom den succession av profeter som kommer. Även efter Återvändandet då profetian har upphört, så gör de skriftlärde anspråk på att rätt utlägga, att 'binda' och 'lösa'. Detta senare med de skriftlärdes uttolkning blir senare likställt med bibelordet självt, såsom Gore uttrycker det.

Bibelboken blir alltså enligt Gore sammanknuten med ”the nation-church”, ”the people of God”. Gore hänvisar här till en rad exegeter, Ryle med *Canon of the Old Testament*, Robertson Smith i *O.T.J.C*, Driver's artikel ”Law” i *H.D.B* (Hastings Dictionary of the Bible) samt Sanday, *Inspiration*. Det är alltså i detta sammanhang vår Herre Jesus står enligt Gore. Därför blir fortsättningen av hans stora inledande artikel ”The Bible in the Church”, vilken jag hittills följt, naturlig med rubriken ”The Mind of the Lord in Regard to the Old Testament”. Hur tänker sig Gore då detta?

Gores tre punkter om Jesus och Gamla testamentet.

Gore börjar med att slå fast tre ting,

1. vår Herre betraktade inte GT som slutligt, ”final”, eftersom han gör anspråk på att stå över Skriften (”men jag säger er.”). Gore hänvisar till Matt 5:21 ff, Mark.7:18-19, Mark. 10:2 ff, Matt.11:13, Luk. 16:16, Luk.10:23-24

2. Jesus protesterar mot de skriftlärdes tradition, som han menar till och med döljer gudsordet.

Här refererar Gore till bibelställen som Mark.7:1-23, Matt 9:13, Matt 12:1-24, Matt 23:16-26, Luk.11:46-52, Luk 12:1. Enligt Gore anklagas de ledande för moralisk blindhet, andligt tyranni, och ett döljande av gudsordet i stället för ett utläggande.

3. Icke desto mindre accepterar Jesus GT i sina tre skriftgrupper som gudomligt och lär sina lärjungar att GT skall fullkomnas, inte förgås. Här drar Gore fram minst 8 olika skriftställen som stöd för detta om att Skriften skulle fullbordas. Ex. Mark 9:11-13, Mark 12:26, Mark 14:49, Luk 16:17, Luk 18:31, Luk 20:17,37, Luk 22:37, Luk. 24:25,44,45. Till detta lägger Gore att Matteus och Johannes är mer benägna än Markus och Lukas att peka på direkt fullföljande av profetior. Hos Matteus är det tydligt att vår Herre Jesus erkänner de skriftlärdes auktoritet vad gäller skriftutläggandet, Matt 23:3, men han kan samtidigt göra vissa inskränkningar, se Matt 15:6-14, Matt 16:12, Matt.23:16 och ger sig själv auktoritet i skriftutläggning, se Matt 16:19, 18:18.¹⁸¹

Vi är, fortsätter Gore, bundna av att hela Jesu undervisning har förutsättningen att det gudsord i GT med dess kodifiering i Lagen, Proferna och Skrifterna, var "a real word of God, which could not fail of fulfilment." Vår Herre tillerkänner de gammaltestamentliga skrifterna gudomlig auktoritet. Det gäller förstås också de element som rör den moraliska lagen, läran om Gud, proklamationen av det messianska hoppet och den apokalyptiska visionen. Men det gäller också den ceremoniella lagen om offer. På samma gång betraktar han gudsuppenbarelsen i GT som ofullständig och gör anspråk på att fullfölja den. Enligt Gore pekar skrifterna i GT framåt mot Kristus och vad han faktiskt gör.

På Jesu tid beskrev judiska skriftlärde 'inspiration' som liktydigt med gudomlig dikta-
tamen. Enligt Gore har motsvarande skett inom den kristna kyrkan till vissa delar. Det har varit mer vanligt inom 'protestantismen' än inom 'katolicismen' (Gore avser den romerska formen). Huvudargumentet är då, fortsätter Gore, att vår Herre Jesus lärde så. Gore ifrågasätter den beskrivningen med hänvisning till att Jesus satte rabbinernas tolkning i fråga. På samma gång markerar Gore att Jesus erkänner att bibelordet i GT verkligen är Guds ord,

("Our Lord recognized the Word of God in the Old Testament Scriptures, and He recognized in the Church of the Old Covenant an interpretative authority; but, on the other hand, of the actual conclusions of this Church authority, as presented to Him by the contemporary holders of it, He was deeply critical",

Klart är att Jesus gör anspråk på att fullfölja och fullborda Lagen och Profeterna. Gore använder uttrycken "fulfil" och "supersede", vilket tyder på att Gore menar att Jesus går utöver GT genom fullbordandet. I "supersede" finns ett drag av "ersätta", "replace". Gore påpekar att Jesus använder den tidens språk när han talar om Skrif-

terna. Vilket annat språk skulle han annars ha använt? Det finns, förklarar Gore med viss tydlighet, inga tecken på att Jesus vänder sig till en senare tids historiska metoder, och ger svar på deras frågor. Något sådant skulle för övrigt ha varit en anakronism, ett uttryck som Gore dock inte använder.

Två frågor av exegetisk natur.

Gore tar upp en par händelser, där han ifrågasätter om berättelsen är uttryck för en "historical description of actual occurrences". Det gäller syndaflodsberättelsen och berättelsen om Lots hustru. Erfarenheter visar dock, fortsätter Gore, att Gud verkligen dömer både nationer och individer med fysiska katastrofer för moraliska försumligheter. Och de gamla berättelserna står där som varnande exempel.¹⁸²

Ett exempel som Gore lyfter fram av exegetisk natur är författarskapet till Psalt 110. Gore förklarar att psalmen är författad, inte av en kung utan om en kung. I sina ord i Mark.12 vill Jesus enligt Gore markera att de skriftlärda enligt sina egna principer borde acceptera honom som Messias. Skriftstället har använts för att understryka att David har avfattat psalmen, vilket enligt Gore inte är huvudsaken i Jesu hänvisning till psalmen, utan fastmer att psalmen talar om Jesus som Messias. Samma sak gäller när de vill ha honom dömd för hädelse. Då citerar Jesus enligt Joh 10:24ff Psaltaren 82:6 som kan använda uttrycket "gudar" om människor, varefter Jesus visar på sina gärningar.

Jesu auktoritet i relation till Gamla testamentet.

Auktoriteten hos GT såsom "Skrifterna", "containing the Word of God in the earlier stages of its delivery and pointing forward to Christ", var accepterad av apostlarna, till vilka Jesus överfört auktoriteten. Apostlarna i sin tur överförde samma auktoritet till den katolska kyrkan. Judiska skriftlärde accepterade inte Jesus såsom Kristus eller den kristna interpretationen av Skrifterna såsom sann. Av detta skäl kom den främst intellektuella aktiviteten hos de första kristna att ägnas åt att visa hur Kristus hade rätt och hur därmed de skriftlärde hade fel i skrifttolkningen. Samtidigt kan Gore förvåna sig över hednakyrkan ("the mainly Gentile Churches") tog till sig de judiska skrifterna som sina egna. Gore förklarar det med att av de första hednakristna en ansenlig del hade anknytning till de "gudfruktiga" i synagogan, samt att också St Paulus åtnjöt stor auktoritet.¹⁸³

Marcion och Gamla testamentet.

Gore tar förstås upp Marcion och hans anti-judiskhet, vilket visar sig i hur Marcion tänker sig en lägre skapargud. Till denne lägre skapargud tillskriver han den mosaiska lagen och gamla testamentet i allmänhet. Denne Gud var i huvudsak endast rättfärdig. Nya testamentets Gud, den gode, som Marcion finner sammankopplad med Jesus samtidigt som Marcion förnekar Jesu biologiska födelse. Skälet var att Jesus annars skulle ha "smittats" av den lägre skapade världen. Det lyckades Marcion att skapa en schismatisk kyrka för ett par århundraden. Gore markerar att Marcion på intet sätt har förståelse för en "principle of gradualness or evolution in God's creative method, or in His educative purpose for men." Enligt Gore har de grekiska kyrkofäderna haft denna förståelse. Det är inte fråga om att GT och NT har olika gudar, men den Ende Guden har handlat med människan i enlighet med hennes kapacitet vid varje stadium. I företal till den stora bibelkommentaren följer så en antal citat från Lux Mundi, 240ff, även xxii och citat från Chrysostomos.

Kyrkans kanonbildning.

Hur går då kanonbildningen till enligt Gore? Kyrkan tog över den gammaltestamentliga kanon från nästan utan kritik. Det var diskussion om Esters bok, där Gore stöder sig på Sanday, op.cit., 214. Samtidigt var där en stor skillnad mellan den hebreiska bibeln och den grekiska LXX. Även lärda kristna teologer var inte bekanta med det hebreiska språket. Esra och Nehemja blev enligt Gore inte översatta till grekiska förrän under 100-talet e.Kr. Hieronymus var upplärd av en judisk rabbin, vilket rimligen borde ha påverkat Versio Vulgata. Helt klart är att han markerade distinktionen mellan kanoniska och apokryfiska böcker.¹⁸⁴

Så sent som i början av 1500-talet, när kardinal Ximenes utger sin polyglott-bibel, talar denne med Hieronymus ord om de apokryfiska böckerna, som då inte tillhör kanon, böcker som kyrkan mottagit för folkets uppbyggelse mera än som bekräftelse av kyrkoläran. Anglikanska kyrkan följer 1571 samma uppdelning med kanoniska och apokryfiska böcker i "the Articles of Religion". Vid det romerska Tridentinum 1546 har de apokryfiska böckerna kommit att nå samma status som de kanoniska. I den östliga kyrkan har man så sent som 1926 enligt Gore talat utan att fastställa den mindre kanon, medan man där nämner de apokryfiska böckerna, som kallas för deuterokanoniska, goda att läsa.¹⁸⁵

Tanken att böckerna i det hebreiska kanon var fixerade till 22 st, då inkluderande Rut, Domarboken, Klagovisorna och Jeremia, för att motsvara antalet bokstäver i det hebreiska alfabetet, möter vi hos Origenes och Athanasius, men det uppträder inte i judisk tradition, där man räknar med 24 st. Gore nämner också särskilt att Tertullianus önskade inräkna Henoks bok, som han tillskrev patriarken. Detta blev dock inte allmänt accepterat.

Skriftens inspiration.

Nästa fråga Gore ställer i förordet till den stora bibelkommentaren är: i vilken mening accepteras inspirationen hos de gammaltestamentliga skrifterna i den kristna kyrkan? Gore börjar med att fastslå att den kristna kyrkan vid "starten" inte hade andra heliga skrifter än Gamla testamentet. I vårt Nya testamente finns flera bibelställen som talar om Skriftens inspiration. Några räknar Gore upp, Rom. 1:2; Heb 1:1; Act 10:43; 1 Pet 1:10 ff; 2 Pet 1:20-21; Heb 9:8; Rom 15:4; 1 Kor 10:11; 2 Tim 3:15-17. I dessa passager hävdar Gore att tonvikten ligger på profeterna som huvudinstrumentet för den gudomliga självuppenbarelsen. Han citerar Athanasius som menar att Israel blev den helgade skolan med kunskap om Gud och om det andliga livet för hela mänskligheten. Mer än en gång understryker Gore profeternas betydelse i detta. De profetiska skrifterna har mera än en privat och individuell interpretation. Guds Ande är närvarande i dem. Det hindrar inte att Gore citerar Augustinus som säger att vi gör NT orätt om vi placerar det på samma nivå som GT, ja, säger Gore, GT säger självt att det representerar en icke-komplett bristfällig, andlig upplysning. Vilket bibelställe som Gore syftar på framgår inte av artikeln "The Bible in The Church".¹⁸⁶

Paulus.

Gore ställer ett antal frågor till Paulus, frågor som delvis är retoriska. I Rom.3 citerar Paulus Psaltaren för att understryka att judar och greker, dvs hedningar, är syndare rakt igenom, vilket inte hindrar NT att tala om "de rättfärdiga i landet" (). Hur kan vi, frågar Gore, med Rom 9:25-26 och profeten Hoseas tal till Israel bevisa hedningarnas kallelse? Hur kan en passage från Lagen, Rom 10:5-8, citeras mot Lagen? Hur kan författaren till Heb 1:10 citera Psaltaren utan att förutsätta det han håller på att bevisa? Dessa olika ställen från St Paulus dyker upp i de epistlar där han är sysselsatt med kontroversen med judaister. Vi finner inte sådant i Tessalonikerbrevet eller Fångenskapsbrevet. Däremot ser vi hos Matteus och Hebreerbrevet en tydlig hänvändelse till judarna, och man använder också i skrifterna rabbinsk skolmetod. Enligt Gore kan vi se flera exempel på hur kyrkofäder, t.ex. Irenaeus och Origenes, argumenterar för Gamla testamentet på ett sätt som mycket liknar allegorin.¹⁸⁷

Thomas och Chrysostomos.

På samma gång är Gore mån om att citera St.Thomas (Ab Aquino), som i sin tur går tillbaka på Augustinus, när det gäller att slå fast "inget trons argument är byggt på en allegorisk läsning av Skriften". Kyrkan har heller aldrig försökt att framställa en definition av inspirationens mening. Vi har Nicenums ord "och som har talat genom

profeterna”. Gore citerar gärna Chrysostomos, som påvisar smärre olikheter i evangelierna, men säger samme Chrystostomos, det rör endast mindre ting. Gore noterar att kyrkofäderna inte behandlar de tidiga historierna i Genesis ”as history”. De betraktade dem med Gregorius av Nyssa som 'ideas' or 'doctrines in the form of a story', varefter Gore hänvisar till Lux Mundi, sid. xx ff och 262 f.¹⁸⁸

Kanonbildningen Nya testamentet.

Så är det dags för Gore att tala om hur den nytestamentliga kanon formades. Först tar han upp begreppet 'testamente'. Så snart människan börjat lära sig skriva i någon form, blev det naturligt att ett högtidligt förbund mellan två förbundsslutande parter skulle bekräftas med ett dokument. Så nämns i Ex.24 'Förbundsbooken'. I ljuset av det nya förbundet kallade kristna det tidigare förbundet för 'det gamla'. I 2 Kor. 3:14 nämns ”det gamla förbundets skrifter”. Gore beklagar att när Nya testamentets kanon lades till det Gamla, det just blev kallat 'testamentum' och inte 'covenant', 'diateke, grekisk översättning av 'berith.' Ordet 'testamente' sammanhänger med en person som är avliden, medan 'förbund' förutsätter en relation mellan levande.

Ordet 'canon' var bekant i grekiskan när kyrkan kom ut i världen. Paulus kan därför tala om de auktoritativa regeln, Gal 6:16, ('regel' Folkbibeln, 'rule' New King James Version). Längre fram får vi uttrycket 'regula fidei', som både uttrycker den standard, det mått, efter vilket doktrinen, läran, ska bedömas, och samtidigt ”the rules of worship and discipline are also called canons.” Athanasius går ett steg vidare och kallar de böcker som kyrkan har urskilt (”distinguished by the Church as inspired and authoritative, as being 'canonized' or 'canonical', i.e.included in the authoritative list.).

När kyrkan växer fram har hon inga heliga skrifter förutom det gamla Israels skrifter. Vår Herre hade inte skrivit något, och han hade heller inte befallt apostlarna att skriva ned något. Till Skrifterna lades Evangeliet, Herrens ord, och det konstituerade den 'tradition' av lärande och praxis, ”moral and sacramental, which the Apostles and evangelists and teachers delivered to the first converts, first Jewish and then Gentile”.¹⁸⁹

Tradition och kanon.

Det är denna 'tradition', detta 'överlämnande' som Paulus talar om i 1 Kor 15. I Rom 6:17 talar Paulus om läran som blivit överlämnade åt de kristna i Rom. Och den läran bör ha överlämnats av andra än Paulus själv. Vad innehöll då den läran enligt Gore? ”There was first of all the record of 'the things said and done by the Lord', of His sufferings and death, His resurrection and ascension, and of the assurance of His coming.” (sid.12) Det var i huvudsak detta apostlarna skulle vara vittnen om. Gore

hänvisar till Act 1:21-22. Vi har mycket goda skäl, menar Gore, att det andra evangeliet, enligt John Mark, Petrus följeslagare och uttolkare ("companion and interpreter"). Av 1 Kor kap 11 och kap 15 förstår vi enligt Gore hur läroöverlämnandet skedde. Det gällde ex. om Jesu institution av Eukarstin. St Lukas har å sin sida uppenbart fått Theophilos att ta del av den första boken, dvs Evangelium enligt Lukas. Klart är att till de kända idéerna hör den Treeniges olika namn, Fadern, Sonen och Anden, liksom läran om Försoningen genom Kristi död, och Pånyttfödelsen genom Anden. Till detta kommer också enligt Gore den yttersta tingen, Skriftens auktoritet och apostlarnas auktoritet. Paulus skriver själv i 1 Kor 11:2 "Håll fast vid den undervisning som jag har fört vidare till er."

Åtskilliga är de bibelställen som utvisar att Paulus och apostlarna är omsorgsfull om läran, Gal 1:9; 1 Kor 15:11; 1 Tess 4:1; 1 Tim 6:3, Upp.4:3. Det må vara att detta är ett slags konservativt notering, men, menar Gore, det går inte att blunda för det. Det är en given förutsättning att apostlarna var auktoriserade och trovärdiga utläggare av Kristus, och att deras evangelium var Kristi evangelium. Denna apostlarnas 'traditio' kom sedan att nedtecknas. Dopbekännelserna i kyrkan blev en nödvändig instruktion given till katekumenerna.¹⁹⁰

Lukas och skriftinsamlandet.

Våra nedtecknade Skrifter kom tidigt till. St Lukas känner redan till många, Luk 1:3. Själv använder han en källa, som vanligen kallas Q, som enligt Gore förmodligen var St Matteus samling. Lukas använder sig av Markus samling förutom Q. Fjärde evangeliet, skrivet i Efesus vid slutet av första århundradet, visar bekantskap både med Markus och Lukas, och gör också vissa justeringar. Dessa fyra evangelier var tidigt accepterade. Gore nämner Ireneus, och Tatianus formar dem år 170 i ett Diatessaron eller Four in One. Utöver evangelierna tillkommer breven, dels som offentliga "skrivelser" till församlingar, dels som brev till personer, t.ex. Filemon, Timoteus och Titus. Redan i 2 Petr 3:16 apostroferar Petrus den gode Paulus brevsamling. Också andra brevsamlingar från apostlar, Petrus, Johannes, Jakob och Judas vad uppskattade, brev som sedan kom att ingå i den nytestamentliga kanon.

Gore berör också övriga skrifter, däribland gnostikernas verk, och det blir en uppgift för den kristna kyrkan att urskilja vad som är äkta och kanoniskt. Inte minst Marcion, som presenterar fredan omkr år 140 en lista, Lukas evangelium, "greatly mutilated" (Gore), tio epistlar av Paulus "also more or less expurgated" (Gore). Utöver Marcion kommer också Montanus från Frygien med en idé, både hednisk och från Philo, om "divine inspiration as an ecstasy in which the prophet lost the use of his reason, nor only by his ascetic innovations, but also in maintaining that a new era of the Spirit had dawned which might supersede in some ways even the inspiration of the Apostles."¹⁹¹

Kyrkans slutliga kanonbildning.

Inte utan skäl blev detta en farofylld tid för den kristna kyrkan. Kyrkan drevs till att backa till sin ursprungliga princip och se till Kristi avsikt, och vad apostlarna hade proklamerat. Nyckelbegreppet blir enligt Gore 'apostolisk'. Detta fick till följd att brev från Hermas Herden och Clemensbrevet uteslöts. Under den senare delen av andra århundradet finner vi Muratoris kanon, enligt vilken vi har fyra evangelier, 13 Paulusbrev, två av Johannes, ett Judas-brev och en Apokalyps av Johannes, sida vid sida med Petrus-apokalypsen, av vilken den senare dock inte blivit läst i kyrkan. Tveksamhet rådde också om episteln till hebréerna. Vi vet inte så mycket om den västliga kanon förrän under inflytande av Hieronymus och Augustinus det presenteras en "boklista" i Kartago år 397. I östliga kyrkodelen har Origenes (185-253) gett oss en motsvarande lista. Origenes hyser visst tvivel om 2 Petrusbrevet, liksom om 2 och 3 Joh. Han är inte klar över Johannes författarskap till Apokalypsen men behandlar den som accepterad.

När vi kommer längre fram i tiden, konciliet i Laodicea 363, då Gregorius av Nazians ger oss den fulla listan, med undantag av Apokalypsen, vilken dock Athanasius inkluderar 367. Gore argumenterar själv för att kyrkan borde ha uteslutit 2 Petrusbrevet, som Gore inte finner apostoliskt. Gore påpekar att man med begreppet 'apostolisk' också räknar in evangelium enligt Markus och enligt Lukas, trots att dessa inte var apostlar. Även om Hermas Herden och Clemensbrevet blivit lästa i kyrkan placeras de inte i kanon. När det gäller Hebréerbrevets författare kan man dock säga med Hieronymus "it does not matter who is the author of the Epistle to the Hebrews, as in any case it is the work of a Church writer, and is daily read out in the churches." (Ep. Ad Dardanum, P.L.,xxiii, 1103). Att det rått tveksamhet om Johannes-apokalypsen och Hebréerbrevet beror inte enbart på om ovisshet i författarfrågan. Apokalypsen tycktes lära "millenarianism", som ansågs vara judiskt och montanistiskt. Hebréerbrevet tycktes lära ut att det var omöjligt med ånger och bot efter ett frivilligt förkastande och avfall.

Gore avslutar med att citera Sanday och dennes 'dom' över Nya testamentets kanon. "It is certainly a wonderful feat on the part of the early Church to have by degrees sifted out this mass of literature and still more wonderful that it should not have discarded...one single work which after generations have found cause to look back upon with any regret...There is not one which at this moment we should say possessed a real claim to be invested with the authority of the Canon."¹⁹²

Gudomlig inspiration och trovärdig historia.

Den enda boken i Nya testamentet som gör anspråk på gudomlig inspiration för hela sitt innehåll är Apokalypsen. St Lukas förord till såväl evangeliet som till Apostlagärningarna lyfter fram noggrannheten hos en historiker som ledstjärna. Också Fjärde evangeliet gör vissa justeringar i synoptikernas berättelser. Att därför evangelierna och Apg har försett oss med trovärdig historia har varit det som kyrkan från första början har proklamerat. Till och med en man som Origenes som gärna använder allegorins tolkningsmetod när det gäller Gamla testamentet brukar inte denna metod när det gäller Nya testamentet.

Det verkar som om Clemens av Alexandria är den första personen som kallar Nya testamentets böcker gudomligt inspirerade. Det betyder att dessa böcker blev formellt samordnade med Gamla testamentets böcker och den gudomliga inspirationen fördes vidare från GT till NT, ”ofelbara” (”infallible”) för att använda Origenes uttryck, när han vill markera sådant som författare inte har kunnat veta med hjälp av naturliga informationskanaler. Gore vill ännu en gång uttrycka sin tacksamhet för St Chrysostomos, Tertullianus och Hieronymus, för att dessa påtalat sådant som inte kan ha varit skrivet under inspiration. Smärre motsägelser, som inte alls behöver överdrivas, kan inte förnekas, och därför är det helt i sin ordning enligt Gore att den kristna kyrkan inte har utformat en särskild lära om inspirationen. Däremot finns en klar och tydlig 'regula fidei'.¹⁹³

Traditionen och Skriften

Traditionens och Skriftens auktoritet är rubriken på nästa avsnitt i Gores inledande kapitel om Bibeln i kyrkan. Kyrkan höll fast vid ”nihil innovandum nisi quod traditum.” Gnostikernas förslag om hemliga traditioner av högre värde för utvalda själar avvisade kyrkan med hänvisning till att det inte var en tradition som överlämnades från biskop till biskop och därmed var autentisk. Tertullianus träffar rätt när han säger ”is it possible that so many churches of such importance can have hit by an accident of error upon an identical creed (in unam fidem erraverint)?” Gore väljer att citera den kände Vincent av Lerinum ”everywhere, always and by all”-”everywhere by contrast to what can only show local prevalence, ”always” by contrast to what is novel; ”by all” in contrast to what is merely the opinion of an individual, however great.”¹⁹⁴

Gore menar att det inte är så svårt att klargöra förhållandet mellan den undervisande kyrkan och Skrifterna. Kyrkan med sin tradition kommer först. Den fanns där innan Skrifterna var skrivna. Alla böcker i Nya testamentet förutsätter det. Fråga kan idag ställas om det inte fanns mer att få av tradition från apostlarna och deras första lärjungar, alltså en oskriven tradition, men lika apostolisk? Tydligt är att frågan inte blev ställd under den första kristna tiden. Gore svarar på frågan genom att hänvisa

till att det inte går att finns något som hör till kristen tradition som inte samtidigt finns i vårt Nya testamente. (Gore hänvisar här till Gore, *Reconstruction of Belief*, part iii, 900).

Vad som ovan sagts är utan tvekan en konservativ position också intagen av kyrkofäder, framhåller Gore. Det ger också en restriktiv mening av kyrkans auktoritet. Den tid ska komma fortsätter Gore när den romerska kyrkan invänder mot en sådan ”restriction”. Han nämner särskilt konciliet i Trident som formar läran om traditionen som en av Skriften oberoende källa. Steget vidare är att påven som Petrus efterträdare blir den slutliga auktoriteten. Detta senare gör enligt Gore det omöjligt att plädera för Vincent av Lerinums tes om *quod semper* och *quod ubique*.

Anglikaner må gärna se sig som värnare av den gamla trons regel (”regula fidei”). Den gamla kyrkan önskade vara trogen det ”trons depositum” som överlämnats till henne. Den gamla kyrkan önskade inte heller att formulera nya dogmer och så utöka ”credenda”, ”det som bör tros”. Det finns en kristen tro utan vilken inte kyrkan kan leva, hävdar Gore, och det är kyrkans uppgift både att försvara och lära ut tron. Vi har ingen anledning att frukta att naturvetenskap eller historisk kritik ska upplösa trons grunder.

Till detta citerar Gore kyrkofäder ”Holy Scripture containeth all things necessary to salvation, so that whatsoever is not read therein, nor may be proved thereby, is not to be required of any man that it should be believed as an article of the faith is no more than the ancient rule.” (*Reconstruction of Belief*, part iii, cap vii.)¹⁹⁵

Gore avrundar sin artikel om ”The Bible in the Church” med att i en mening försvara den ”historiska bibelkritiken” som en ny vetenskap. När väl så den har gjort sitt arbete med historisk bakgrund, menar Gore, så återstår syftet med böckerna att ”they were given to us to convey to us the word of God in all the stages of its delivery, to be the guide of life through this bewildering world, and to keep us in the light of God. If they are to serve their purpose the Scriptures must be read in the same spirit in which they were written.”¹⁹⁶

Nu till Gores Lukas-kommentar och de andra mindre uppsatserna i *A New Commentary*, 1928.

Gore ger först exempel på ett stort antal berättelser hos Lukas som han ser som ett utslag av ”the moral beauty of St. Luke’s picture of our Lord’s life”. Gore förvånas inte över att legenden om St Lukas som ”artist” uppstod från 500-talet. Gore nämner att Lukas markerar Jesu beroende av den Helige Ande i sitt offentliga verk och i sitt inre liv, Jesu ständiga bön, hans tveksamhet inför rikedom och hans kärlek till de fattiga.

Gore betraktar Lukas-evangeliet som del ett och Apg som del två. Förordet täcker båda skrifterna.

När det gäller författarskapet, om uttrycket tillåts, tar Gore fram tre punkter som stöder att det är en och samma författare till Evangelium enligt Lukas och Apostlagärningarna.

1. Stilen, andan och ordförrådet talar för en och samma författare.
2. Vi-styckena i Apg talar för att Apg nedtecknare själv var med i Paulus sällskap.
3. Det går inte att i det sällskapet finna någon mera lämpad än just Lukas, som var läkare, välutbildad, med god grekiska, tydligen en hedning men med dragning till judisk tro, redan innan han blev Paulus medresenär.¹⁹⁷

Gore påtalar att Lukas endast nämns tre gånger i Nya testamentet, och alltid tillsammans med Markus. Gore hänvisar till Kol.4:12, 14, Filem.24 och 2 Tim.4:11. Traditionen gör honom till en antiokensk medborgare, vilket enligt Gore är fullt tänkbart. Däremot menar Gore att Lukas inte kan ha varit en av de sjuttio, vilket evangeliet för S:t Lukas dag föreslår, också i anglikanskt sammanhang. Skälet är enkelt eftersom Lukas själv förklarar att han inte är ögonvittne utan endast hörare av ögonvittnen. Samma argument använder Gore för att Lukas inte kan vara den som går tillsammans med Kleopas till Emmaus.¹⁹⁸

Lukas är inte den förste att skriva om händelserna kring Kristus Jesus, påminner Gore om. Han räknar med att Lukas har haft för sina ögon Markusevangeliet och Q som i Quelle, förutom några andra skrivna dokument. Lukas har behandlat såväl Markus som Q med viss frihet. Det är rimligt att också tänka sig att Lukas fått informationer från Paulus, även om denne inte var ett förstahands-vittne.¹⁹⁹

Gore bedömer inte tillkomsttiden för evangeliet enligt Lukas som avgörande. Det naturligaste enligt Gore är att tänka sig att Apg för händelserna framåt i tiden, så att slutet av Apg sammanfaller med tidpunkten och datum för den faktiska händelsen i Rom. Gore avvisar tanken på att Lukas måste ha använt Josephus: *Antiquities*, publicerad år 93 eKr. För trovärdighetens skull, menar Gore, har det ingen betydelse som sagt om Lukas nedtecknade evangeliet år 65 eller 80 e Kr. Lukas' strävan att nå förstahandsvittnena, även via Markus, är nog för Gore när det gäller trovärdigheten. Han markerar detta särskilt tydligt när han avhandlar frågan om det som kommit att kallas verbalinspirationen. Lukas grundlighet i det historiska efterforskandet är fullt tillräckligt.²⁰⁰

Gore vill även gärna använda de arkeologiska upptäckterna, som bekräftar Lukas allusioner på sekulära fakta och händelser. Gore hänvisar också till historikern Eduard Meyer och hans omdöme om att Lukas arbete är ett av de viktigaste vi har från antiken, och, tillägger Gore, Meyer har inga fördomar till religionens fördel.

Gore avslutar sin inledning innan de egentliga kommentarerna till bibeltexten börjar med att återigen markera att det är viktigt att ta del av evangeliet med ett öppet sinne och inte komma med den förutfattade meningen att under inte kan ske.²⁰¹ Gore gör för övrigt samma påpekande i sin Jesus-bok.²⁰²

Med tanke på att jungfrufödelsen, ”född av jungfru Maria”, avhandlas med kommentar till Lukas 2, lämnar jag för ett ögonblick Lukas-kommentaren och studerar i stället den dryga fem sidor långa artikeln **”The Virgin Birth of our Lord”**.

Gore påstår först att jungfrufödelsen inte var en del av det ursprungliga apostoliska budskapet, ett påstående som dock inte alls leder till att Gore ifrågasätter orden i Apostolicum eller Nicenum. Låt oss undersöka hur han tänker.

Gore är helt klar över sambandet mellan Petrus och evangelisten Markus. Och Markus har inte tagit upp Jesu födelse överhuvudtaget i sitt evangelium. Om detta skulle ha skett, hade Markus gått utanför ramen att endast meddela vad Petrus hade erfarit. Fjärde evangeliet, avfattat enligt Gore av ”den lärjunge Jesus älskade” Joh 21:20,24, Johannes, Sebedeus son. Fjärde evangeliet är också ett personligt vittnesbörd, och har motsvarande begränsning som Markus. Lärjungarna kom till tro på grund av vad de själva hade sett och hört. Gore tillägger att man har lagt märke till att Markusevangeliet inte har någon referens till Josef såsom Jesu fader, vilket de två evanglierna som omnämner Jesu födelse, däremot har. Vad gäller Johannesevangeliet menar Gore att kyrkofäderna översatte Joh.1:13 ”who was born” instead of ”which were born”, men att handskrifterna med pluralformen enligt Gore dock bör föredragas.²⁰³

Sedan kan man med Gore fråga sig om inte Johannes vid nedtecknandet av sitt evangelium kanske tjugo år efter Lukas låter lärjungens pånyttfödelse formuleras i ord som knyter an till Jesu födelse. Med hänvisning till att Johannes fick uppdraget av Jesus vid Golgata kors är det inte alls osannolikt att Johannes fått del av uppgifterna om Jesu födelse av Maria själv. Gore menar att det är naturligt att även Lukas fått uppgifterna om Jesu födelse från Maria själv, direkt eller indirekt.²⁰⁴

Vad gäller aposteln Paulus, så gör han anspråk på att vara apostel, genom att han i sin egen erfarenhet blivit kallad av Jesus själv. Själv har Paulus ingen referens till Jesu födelse av jungfru Maria, och det finns större plats i Paulus teologiska argumentation som ger jungfrufödelsen en särskild plats. Ändå vill Gore varna för att argumentera ”ex silentio”.²⁰⁵ Gore tolkar Upp.12:4 på sådant sätt att han räknar med att Johannes varit väl förtrogen med innehållet i Matt 2:13ff, vilket gör att det inte alls är otroligt att övriga nytestamentliga författare känt till sakernas läge.²⁰⁶

Det finns inga tecken på att Lukasevangeliet varit utan sina två första kapitel, hävdar Gore. Det är mest troligt, menar Gore, att Maria, Jesu mor, varit den som lämnat uppgifterna, det må sedan ha varit Lukas egna ord eller ett arameiskt dokument. Vi

bör inte överdriva skillnaden mellan Lukasevangeliets ord och uttryckssätt å ena sidan och den två första kapitlen å den andra.²⁰⁷ Det är inte osannolikt att Lukas liksom Johannes skrev förordet sist, och Lukas hade i det läget säkerligen blivit influerad av Septuagintas grekiska.²⁰⁸ Sedan vill Gore understryka att de ljuvliga hymnerna, Magnificat och Nunc Dimittis, och då i synnerhet Magnificat markerar det förunderliga i den graviditet som Maria ska avsluta.²⁰⁹

Gore går så till Matteusevangeliets beskrivning av Jesu födelse. Den är oavhängig Lukasberättelsen. Gore menar att det visar sig genom att vi jämför Matt 2:23 och Luk 2:4, liksom Luk 2:39 med Matt.2. Vi ser att Lukas skriver utifrån moderns synpunkt, medan Matteus tar det utifrån Josefs horisont. Matteus redovisar Josefs miss-tankar, hans avsikter och hans kallelse att skydda mor och barn.²¹⁰ Gore för en del resonemang om tillkomsten av Matteusevangeliet, vilket han menar först bygger på en hebreisk samling och det finns tydliga förbindelser till Gamla testamentet där evangelisten önskar finna bibelord som stämmer in på vad som sker i Jesu födelse. Profetiorna som omnämns i Matt 2:18 (*Ett rop hördes i Rama, gråt och högljudd klagan: Rakel sörjde sina barn, och hon ville inte låta trösta sig, eftersom de inte längre fanns till*) och 23 (*Han bosatte sig i en stad som heter Nasaret, för att det skulle uppfyllas som var sagt genom profeterna att Jesus skulle kallas nasaré*) finner Gore inte stämmer, men han förklarar dock inte riktigt skälen. Han lyfter i stället fram att Messias enligt Joh 7:43 ska födas i Betlehem.²¹¹

Vad gäller det hebreiska ordet 'almah', med svensk översättning 'jungfru' eller 'ung kvinna', resonerar Gore utifrån att 'almah' inte före Jesu tid haft betydelsen av 'jungfru'. Gore nöjer mig ett sådant konstaterande. Man kan förstås fråga sig om profetorden i Jesaja 7 verkligen kan betyda att det är ett under, ett Herrens tecken, att en ung kvinna föder en son. Det är ju i sig ganska vanligt!

Gore lägger alltså ingen större vikt vid hur profetens ord ska tolkas. Han är, medger han, själv undrande inför Matteusevangeliets berättelse såtillvida att han varit tveksam om den hade stått ensam för sig själv. Nu är det inte så, utan Lukas biträder så att säga, vilket gör Gore betydligt lugnare. Han tvekar inte på att det är fråga om "virginal conception", ("avlåd av den helige Ande". Själva födelsen var dock i sig fullt normal. Sentida legender måste därför avvisas.²¹²

Så var det då frågan om de två genealogierna, den hos Matteus 1 och den hos Lukas 3. Motsäger dessa varandra? Det är inga allvarliga svårigheter med detta enligt Gore. Enligt St Paulus var Jesus av Davids säd, Rom 1:3. Det stöds också av Heb.7:14. Det var nödvändigt att visa upp att Jesus verkligen var ättling till kung David. Enligt dåtida judisk sed blev t.ex. en son, vars mor blev änka. adopterades av farbrodern, som s.a.s. blev ankans nye make och ställföreträdare genom giftermålet. Berättelsen om hur Josef räknar Marias son som sin laglige son är därför viktig för koppling till Da-

vids ätt. Gore påpekar också att trolovningen Maria/Josef sker innan Jesus bärs fram i templet. Jesu koppling till Davids ätt genom Josef är därför nödvändig samtidigt som Jesus är ”avlad av den helige Ande”.²¹³

Det brukar sägas, fortsätter Gore, att mänskligheten gärna uppfinner mirakulösa händelser för sina hjältar. Det må vara enligt Gore, men det finns inga judiska traditioner av nationella hjältar som är födda av en jungfru.²¹⁴ Även om 'almah' blev översatt med 'parthenos' i Septuaginta ledde det inte till en föreställning bland grekisktalande judar att Messias skulle födas av en jungfru. Det fanns i österlandet föreställningar om att kvinnor skulle bli havande genom gudar eller halvgudar, men det slog aldrig rot i judiskt tänkande. Även om man skulle lyfta fram Genesis 6:1-8 så klarläggs där att en dylik förbindelse är ytterst ofrom. Adolf Harnack, som inte kan beskyllas för att vara konservativ bibelteolog skriver i engelsk översättning, vilken Gore hänvisar till: ”The conjecture that the idea of a birth from a virgin is a heathen myth which was received by Christians contradicts the entire earliest developments of Christian tradition.”²¹⁵

Litteraturlista:

The Bible in the Church i A New Commentary on Holy Scripture

The Gospel according to St. Luke, sid. 207-239,

Additional Note om The Teaching of our Lord Jesus Christ, with an Outline of His Life, sid. 276-298,

Appended Note

I. On the Ascension and

II. On the Implications of the Resurrection, sid. 313-315,

Avsnittet The Virgin Birth of Our Lord, i i A New Commentary on Holy Scripture- sid.315-320.

Utanför denna bibelkommentar, där Gore är en av ”general editors” finner vi också andra bibelkommentarer av Gore.

Efesierbrevet, 1898,

Romarbrevet, 1902,

Johannesbreven 1920.

Jesus-bok 1929, med dansk(!) översättning 1930, där kap.5 är betitlat ”Er vore Evangelier troværdige?”

¹Charles Gore, *Belief in God*, s. ix "My argument is positive. It is a statement of the reasons which seem to me convincing, except incidentally, in describing or arguing against rival beliefs. Thus I offer no survey of the rival beliefs of current philosophers."

² Charles Gore, *Belief in God*. s. x. "I have, ever since I was an undergraduate, been certain that I must be in the true sense a free thinker, and that either not to think freely about a disturbing subject, or to accept ecclesiastical authority in place of the best judgement of my own reason, would be for me an impossible to reason against the light. I must go remorselessly where the argument leads me. Thus when in the early seventies I was preparing for ordination, and Ewald had seriously convinced me that the old-fashioned view of the Old Testament was impossible to hold, it never presented itself to me as possible that I could substitute the traditional view in place of the scientific in my own mind on the ground of authority or agree to teach it. There was nothing for it but to make what seemed to me fairly certain as evident as possible to my examiners for orders, and also to show how reconcilable I thought it with the Creeds. But at the same time a cordial agreement with Ruskin against the dominant Political Economists, and other causes, prevented my ever confusing my duty to reason with any attribution of infallibility to the intellectuals of the day."

³ Charles Gore, *Belief in God*. s.7 "The theory was, in fact, first given reasonable consistency and plausibility by Darwin. Darwin himself denies that before he published his *Origin of Species* "the subject was in the air " or "that men's minds were prepared for it."

⁴ Charles Gore, *Belief in God*. s.28 "We must brace ourselves individually and deliberately to the task of facing the intellectual questions and seeing if we cannot reach decisions, at least provisional decisions such as can be the reasonable basis, when put to account in life, of practical certainties.

⁵ Charles Gore, *Belief in God* s.28 "I appeal, therefore, in this book to men and women of ordinary intelligence and education, discarding prejudices and arming themselves with nothing but the resolute determination to know and follow the truth, to begin with me at the beginning, and seek to build the fabric of a belief which they can feel in their conscience to be reasonable and convincing."

⁶ Charles Gore, *Belief in God* s. 29-30 "This lack of order or proportion in our religious convictions is, in part, the reason why they are so easily thrown into confusion. But if we are seeking to reconstruct a rational fabric of beliefs, we must begin at the beginning ; and there are certain qualities of mind which are, I think, essential. We must make ourselves as free as possible from the passions bred of antagonism and disappointment."

⁷ Charles Gore, *Belief in God* s. 32 "Our manhood calls out for assurance, if we can reasonably have it. The popular suggestion that " it does not really matter so much what exactly a man believes " is a fallacy. However many instances we may find of beliefs that have no influence on conduct, of atheists who live as Christians and Christians who live as atheists, yet on a broad view of human nature, in the long reaches of human life, we cannot but see that how men and women behave depends on what they really believe about the unseen foundations of life, about God and duty, about heaven and hell."

⁸ Charles Gore, *Belief in God*, s. 34 "For we cannot thus separate the moral from the intellectual or metaphysical question. As has already been said, the strain to-day for multitudes of men and women is especially upon the moral standard. Because it lacks the support of a clear faith, the moral standard either breaks down or becomes lowered to the level of popular opinion. To this extent certainly the mass of men are rational, that they want to know why they should pursue a difficult and, as it often appears, a solitary course of action, inconsistent equally with their apparent interests and the common opinion of their fellows. And in effect this means that they must have some sort of theology. No doubt their reason for assenting to their creed may be mainly the moral reason the kind of reason which can be best expressed as the conviction that a belief which is necessary for a good life must be true or, as people say, "practically" true."

⁹ Charles Gore, *Belief in God* s.35 "Consider the great artists. They convey to us truth about the universe which we are maimed beings if we do not recognize, but which is apprehended and conveyed and appreciated through methods wholly different from the methods of scientific reasoning, and which scientific rea-

NOTAPPARAT

soning can neither reach nor communicate.”

¹⁰ *Charles Gore, Belief in God, s.39* ”Nevertheless, there is a tendency in philosophy today, and not only among pragmatists, to carry the toleration of contradictory theories to a point which seems to me to subvert rationality altogether. It is surely of the essence of reason to demand synthesis. It may be necessary to entertain contradictory theories simultaneously, at least for a time, where different classes of fact seem to force them upon us, but at least this should cause in our minds " a pressing uneasiness " and not be allowed to subvert the essential rational demand for a consistent universe.”

¹¹ *Charles Gore, Belief in God, s.39* ”if we want to reach the whole truth, so far as we can, concerning the world we live in, we must trust the whole of our faculties not our powers of abstract reasoning only, or only our powers of scientific discovery higher or lower, but also the more emotional and active powers of our nature its capacities for intuition and feeling and willing. Anyone, in fact, who examines himself must almost certainly reach the conclusion that a great proportion of the convictions of his own mind, such as he would find it impossible to repudiate without repudiating his humanity, and impossible even to doubt without being self-convicted of treason against the good, have been arrived at by feeling ; whether it be by a moral or religious tradition being verified and approved in his own conscience and experience, or by some feeling being aroused in himself individually and acted upon, and not by any process of reasoning.”

¹² *Charles Gore, Belief in God, s.40* ”This means, on the broadest scale, that feeling, generating an inward vision of reality, or intuition which is faith of a sort, because it runs ahead of all reasoning and even resents its interference is a large part in our human equipment as searchers after truth and reality.”

¹³ *Charles Gore, Belief in God, s.40* ”The Confession of Leo Tolstoy, surely among the most moving of modern documents, though neither our feeling nor our reason may accept all his conclusions, yet suggests convincingly one thing at least how reasoning and feeling combine and intertwine in all genuine search for the truth, feeling insisting on reopening questions which reasoning had sought to close, sometimes gaining the victory over reasoning, sometimes corrected by reasoning, but always, so to speak, intervening, if reasoning is to be kept from losing itself in vacancy or self-despair.”

¹⁴ *Charles Gore, Belief in God, s.43* ”Thus no theory of the world can claim to be the truth for a man which either ultimately tends to paralyze his will or quench his feeling or baffle his reason. For these qualities, taken altogether and not apart, are the expression of his fundamental self.”

¹⁵ *Charles Gore, Belief in God, s. 45* ”Nevertheless we must not hurry forward, but ask first whether belief in God at all is reasonable, and, if so, why.”

¹⁶ *Charles Gore, Belief in God, s.45* ”Fundamentally to disbelieve in God to be an atheist means, I suppose, that we see in the world of which we form a part no signs of anything corresponding to the mind or spirit or purpose which indisputably exists in man no signs of a universal spirit or reason with which we can hold communion, nothing but blind and unconscious force.”

¹⁷ *Charles Gore, Belief in God, s.49* ”Reason is that in us which demands sequence, regularity, and order in things. It resents mere accident and chance occurrence.”

¹⁸ *Charles Gore, Belief in God, s.49* ”This faith in a universal order a faith continually more and more fully justified is what makes science possible ; and philosophy accompanying or anticipating science finds in this response of nature to the demand of reason the irresistible evidence of a universal reason or mind, ensouling nature, of which the reason or mind in us is the offspring or outcome, participating in and co-operating with the universal reason. This belief in the universal reason, with which our reason holds communion, was the Theism or belief in God of the educated world into which Christianity came.”

¹⁹ *Charles Gore, Belief in God, s.53* ”Our reason insists that there is in nature an intention of being beautiful we cannot call it anything else long prior to the existence of man in the world, which man first had the faculty to appreciate ; or, in other words, that there is a spirit of beauty in the universe which communicates

with and corresponds with the faculty of beauty in man.”

²⁰ *Charles Gore, Belief in God, s.67* ”Now, no doubt this idea of positive divine revelation has often been so presented, both in its relation to reason and in its relation to natural religions, as to be very difficult of acceptance. Faith in divine revelation has been set in opposition to reason. The merit of faith has been represented as if it lay in triumphing over reason. But this kind of representation may be simply a misrepresentation. It may be the case that revelation supplements but in no way contradicts the conclusions and intimations of "unassisted" reason. Perhaps there is no real justification for setting revelation and reason in opposition at all.”

²¹ *Charles Gore, Belief in God, s.68* ”But we do not, for the most part, feel that we have any apriori reason justifying the exclusion of the possibility of a particular providence and a personal God. Is it not our duty at least to examine the question of the reality of a divine revelation which certain religions press upon us ?”

²² *Charles Gore, Belief in God, s.75* Thus we may peremptorily refuse to decide a priori that the supreme reason or God cannot directly communicate His mind and purpose to the reason and conscience of men. The opposite anticipation is at least as tenable.”

²³ *Charles Gore, Belief in God, s.75* ”Unhindered therefore by any prohibitory dogma of the reason, we may approach the real question, which is one of fact. The religion of Israel, on which Christianity and, in a different degree, Mohammedanism are based, claims that such a revelation has been given. It has persuaded the whole Western, and in a sense the Mohammedan, world over long centuries of the truth of its claim. And, what is much more important, the strength of our morality has been drawn from the belief in a self-revealing God. The belief has obvious power.”

²⁴ *Charles Gore, Belief in God, s.88* ”It speaks out of the moral reason of the prophet to the moral reason of the people.”

²⁵ *Charles Gore: The Philosophy of the Good Life, ss.222-223*, ”Epistemology again seems to point to an original Creative Mind. The man of common sense postulates both the self which knows the world and the world of natural objects which he comes to know through his senses, including people like himself who share this knowledge. As soon as the scientific analysis of knowledge begins, it appears that the verdict of common sense requires profound correction. The world of natural objects appears not to be a direct product of sensations, but a mental construction upon the basis of sensations. As a result of this analysis, a series of famous philosophers have formulated a subjective idealism which declares that all is mind; and they appear to the plain man to be denying that the existence of a world external to the individual mind, or of other individuals external to himself, is more at best than a precarious conjecture. This is from the point of view of common sense, with its agelong experience of the verification of its instinctive assumptions, a ridiculous conclusion.”

²⁶ *Charles Gore, Belief in God, s.133* ”We had found that reason and beauty and goodness cannot be regarded as merely qualities of our minds. They belong to the universe of things. There is an "eternal, not ourselves," which is at once reason and beauty and goodness, with which we can hold communion and cooperate.”

²⁷ *Charles Gore, Belief in God, s.136* ”And we are bound to claim the fullest liberty for science, and for reason in all its legitimate activities, because reason is at the last resort our only instrument of truth. Thus we cannot play false to our reason, or be content with any crude antithesis between faith and reason, faith, we find, being only reason in the making.”

²⁸ *Charles Gore, Belief in God, s.137* ”It is our reason which compels us to see spiritual meaning and purpose in the world. It is our reason which forces us to interpret the material in terms of mind and not mind in terms of the material.”

NOTAPPARAT

²⁹*Charles Gore, Belief in God, s.144* "It appears as if philosophical intellectualism was always at work to depersonalize the universe : see Pratt's Religious Consciousness, p. 17, quoting Von Hügel : " The intellectual and speculative faculty seems habitually, instinctively to labour at depersonalizing all it touches." Cf. an interesting article by F. C. S. Schiller on William James (Quarterly Review, July 1921, pp. 31, 35) : " Ever since Plato the treatment of personality has been involved in inextricable difficulties, because the accepted theory of knowledge has found no room for it." . . ." The academic attempts at dehumanizing personality." Cf. also an interesting article by Dr. Relton in Theology (S.P.C.K.), August 1921, on " The Meaning and Value of Finite Individuality."

³⁰ *Charles Gore, Belief in God, s.146* "It is not, however, in any distrust of abstract reason, but by making the fullest use of it that I am capable of, that I, for my part, declare that I find the conception of an impersonal God an impersonal mind or righteousness in nature which is the conception of the higher pantheism, really far less intelligible and far less rational than the conception of a personal God."

³¹*Charles Gore, Belief in God, s.147* "If I see in the whole universe a rational order, if I see a purpose of beauty in the world prior in time to man's appearance, and a purpose of fellowship and love becoming dominant in the animal world before man, the conclusion which my reason welcomes coincides with what the prophets proclaim as God's word that His conscious purpose is behind all, the background of all development and all progress, and the security of their final goal. The revealed religion undoubtedly postulates a God who is the absolute ;"

³²*Charles Gore, Belief in God, s.148* "But the revealed religion strenuously contradicts the idea of any ultimate dualism or pluralism in the universe the idea of any original " matter " If or force or will outside God or other than God. And in this it seems to me to be in harmony with reason."

³³*Charles Gore, Belief in God, s.149* "But we have seen reason to believe that a self-disclosure of God has been granted to us "from above," not as a conclusion of human reasoning, but yet through human minds, and in such a manner as has necessitated its expression in intellectual propositions."

³⁴*Charles Gore, Belief in God, s.151* "no idea of God can be satisfactory to our reason which at the last resort makes God dependent for self-expression upon creation that is, represents God as immanent in nature and not transcendent. And He cannot be spoken of as transcendent unless He can be conceived of truly as "living His own life" prior to and apart from creation."

³⁵*Charles Gore, Belief in God, p.161* "What I am conscious of is not a struggle between faith and reason. No ; it is reason in me which demands goodness in God."

³⁶ *Charles Gore, Belief in God, s.162* "Reason, then, welcomes the revelation which proclaims with such assurance the only word which can make sense of the universe. And within the region of human experience the truth of this word of God,"

³⁷*Charles Gore, Belief in God, s.164* "(Christianity) It did this because it believed that God left not Himself without witness in any nation, and that the divine Word or Reason and the Divine Spirit were everywhere in the world at work."

³⁸ *Charles Gore, Belief in God, s.175* "And, because we are determined to give our reason its full claim of unrestricted freedom, we will not be guilty of the folly of ascribing too much authority, or final authority, to the intellectuals of a particular epoch. The "intellectuals" in history, even when they seemed to wield in their generation an almost incontestable authority, have too often proved mistaken, and their confident positions have too often been abandoned."

³⁹*Charles Gore, Belief in God, s.179* "There is a whole group of subjects which lie at present outside possible human experience the beginnings of the world, the end of the world, heaven and hell and the state of the dead with regard to which there would be to-day very general agreement to recognize that we know nothing except in symbols or myths, such as the stories of creation in Genesis which there is every reason

to believe inspired of God, but are none the less not historical or the visions of the end of the world and the day of judgement and heaven and hell. It is commonly said that in early Christian days these stories or pictures were believed to be literally true, and that it is a great change to accept them as symbolic.”

⁴⁰*Charles Gore, Belief in God, s.182* ”if we believe the prophetic teaching about God, which Jesus Christ so certainly confirmed, to be really true, we shall find that no a priori reason remains in our minds constraining us to disbelieve the witness of the New Testament to miraculous occurrences ; and conversely that what makes that witness incredible to so many intellectuals of our day is that in fact they do not believe in the God of the prophets and Christ,”

⁴¹*Charles Gore, Belief in God, s.189* ”That St. Paul was liberated from his first captivity in Rome, which is described in the Acts, is rendered certain by the fact that Clement of Rome, writing towards the end of the first century, asserts (cap. v) that St. Paul went to "the limit of the West" before he was put to death. No one writing in Rome could mean by this phrase anything but Spain : see Lightfoot's note. “Granted this, it seems to me that it is unreasonable to doubt the historical data of 2 Timothy.”

⁴²*Charles Gore, Belief in God, s.193* ”My contention is, then, that in John Mark you have a man admirably qualified to give us an exact account of the story of the apostles about their experiences with our Lord, and especially of St. Peter's story, and that we have every reason to believe that he has reproduced it with the most faithful and simple diligence. St. Mark's Gospel, then, has every claim to count for good history.”

⁴³*Charles Gore, Belief in God, s.193* ”In the preface to what is (I am not alone in thinking) one of the best and most interesting commentaries on any book of the Bible, Mr. Rackham's Commentary on the Acts, will be found a summary of the reasons for believing the tradition to be true as regards the Acts and incidentally as regards the Gospel.”

⁴⁴*Charles Gore, Belief in God, s.203* ”I have recently elsewhere expressed my reasons for believing that St. John, the son of Zebedee, is really the author of the Fourth Gospel, and that his scheme of the history must be taken as true and used to supplement the account given in the Synoptic narratives, with which he was plainly acquainted, and 1 In the case of the story of the Birth of our Lord (Matt, i., ii.) and of His reported sayings about the Church (Matt, xvi.) we shall have occasion to examine the trustworthiness of our first Gospel later on. 8 Matt. xxi. 2 (the introduction of the ass beside the colt) ; Matt. xxvi.15, cf. xxvii. 3-10 (the specification of thirty pieces of silver) ; Matt, xxvii. 34 (the gall).”

⁴⁵*Charles Gore, Belief in God s.211* ”Nevertheless, I think the author could not have referred so frequently to the sacrificial system of the Jews as still in being, or have refrained from pointing the moral of its complete destruction, if he had written after A.D. 70. St. Peter's First Epistle can be confidently taken for genuine, and there is no sufficient reason why we should doubt the authenticity of the beautiful Epistle of St. James, who was put to death by the Jews in A.D. 62, or the later Epistle of his brother Jude. The three Epistles ascribed to St. John undoubtedly cohere with one another and with the Fourth Gospel. The only book of the New Testament which it seems to me the evidence shows to be pseudonymous is the Second Epistle of Peter. That, indeed, claims to have been written by an apostle ; and it was as being Peter's that it was at last and after much hesitation accepted by the Church into the canon. But we have no reason to claim infallibility for the literary judgment of the Church, and the evidence against it seems to me to be cogent.”

⁴⁶*Charles Gore, Belief in God, s.212* ”But we have no reason to claim infallibility for the literary judgment of the Church, and the evidence against it seems to me to be cogent. Nothing remains to consider but the Apocalypse”.

⁴⁷*Charles Gore, Belief in God, s.212f.* ”It is, as we shall see reason to believe, not historical criticism properly so called, but something quite different which has led to their being disputed.”

⁴⁸ *Scottish Journal of Theology, vol 28, ss.461-476, Paul Avis: Gore and Theological Synthesis, p.471* “in any full treatment of Gore's thought, a discussion of his view of biblical inspiration, would find its place here, but within the scope of this paper, attention must be confined to three aspects of this third factor in the

NOTAPPARAT

synthesis: the necessity of criticism, the nature of criticism and the limits of criticism.” Andra intressanta böcker om Gore är Dr Michael Ramsay *From Gore to Temple*. G.L.Prestige, *Charles Gore* (1935), and James Carpenter, *Gore: a Study in Liberal Catholic Thought* (1960)

⁴⁹*Avis ibidem*, s.465. Avis refererar till Gore, *The Philosophy of the Good Life*, p.299ff. Gore, *Belief in God*, p.236 237 ”But the principle of the order of nature is now seen to be not blind mechanism, but the perfect reason and perfectly free will of the supreme God the Creator.”

⁵⁰*Charles Gore, Belief in God*, s.238f. ”But on the supreme occasions, can the human reason have the audacity to say they may not be necessary ? Can it have the audacity to say that, on practically no evidence such as will leave to the will of man any responsibility for choice or faith, will it accept the fact of their occurrence?”

⁵¹*Charles Gore, Belief in God*, s.239 ”But is it not to deny reason to God to deny the possibility or credibility of miracle ? Is it not the very mark of rational power, as compared to blind force or animal instinct (which may be intelligence in a sense, but is petrified or dead), that, under exceptional circumstances, it is not tied to the uniformity of custom ? It can act exceptionally under exceptional circumstances. What God is doing from this point of view when He works a miracle is not to violate the order of the world in the deeper sense. He innovates, it is true, upon the normal physical order, but solely in the interest of the deeper moral order and purpose of the world. Miracle is, from this point of view, God's protest against the monstrous disorder of sin.”

⁵²*Charles Gore, Belief in God*, s.240 ”And to admit the credibility or the actual occurrence of miracles in effect lays no fresh burden upon science. The sciences of physics and chemistry and we may include biology cannot account for all that is in nature. They cannot account for the action of free wills or for the consequent disorder of sin, any more than they can account for miracles. But neither the actions of free wills, nor the very rarely occurring miracles, hinder their effective investigation of nature on the level that lies below freedom. When a materialist philosophy has attempted to ignore freedom and still to take all human life into its province as the old political economy attempted to deal with industrial life on the basis of a mechanistic philosophy of human motives it has always conspicuously failed.”

⁵³*Charles Gore, Belief in God*, s.284 ”We satisfied ourselves that reason has no right to decide a priori that the old idea of a divine revelation is rationally untenable, and very carefully we sought to examine the grounds of this belief.”

⁵⁴*Charles Gore, Belief in God*, s.281 I think we are generally right to resent any attempt to base upon supposed logical necessity the claim that such and such an event did actually happen. We doubt the power of man's reason to say how things must have happened.”

⁵⁵*Lux Mundi*, s. xxii *Preface* ”If He can 'inspire' with true teaching the native Semite customs of ritual, why can He not do the same with their traditions of old time ? How can we reasonably deny that the earlier portions of Genesis may contain the simple record of primitive prehistoric tradition of the Semites ', moulded and used by the Holy Spirit, as on all showing the record manifestly has been moulded and used, to convey the fundamental principles of all true religion ?”

⁵⁶ *Lux Mundi*, s. xxii ”Or again, granted that, on the 'dramatic' hypothesis, Deuteronomy written not by Moses, but in Moses' name, to incorporate the Mosaic tradition, represents a literary method greatly inferior, in sense of exactitude, to the method of personal testimony as we have it in S. John\ or of careful investigation and use of original testimony, as we have it in S. Luke""; granted this—how can we, in view of the manifest facts of God's condescension, find ourselves in a position to deny that He can have used such a method as a vehicle of His inspiration?”

⁵⁷*Charles Gore: The Doctrine of the Infallible Book*, 1924, § 5 “ I am a very poor Hebrew scholar and cannot claim to speak as an authority on matters of Old Testament criticism. But, for what it is worth, my opinion is that the scientific verdict will go with the moderate rather than the extreme critics. Nevertheless the conclusions of the moderate critics require a very thorough revision of our traditional estimates of the

literature of the Old Testament.”

⁵⁸*Carl Friedrich Keil, Lehrbuch der historisch-kritischen Einleitung in die kanonischen und apokryphischen Schriften des Alten Testaments, 1873.* Jag har inte funnit någon engelsk översättning och därför är det möjligt att Keils intressanta analys av samme Ewald inte var känd av Gore. Keil gör sina kommentarer om Ewald på 14 olika sidor på vetenskapliga grunder. Det skulle ha varit intressant att veta om Gores föregångare som ledare för den anglokatolska rörelsen, och på samma gång professor i Hebreiska, Dr. Edward Pusey, var bekant med Keil. Känt är dock att Pusey hade studerat Ewald i Göttingen men medvetet tonat ner Ewalds tankegångar.

⁵⁹*Lux Mundi, s. xxviii Preface* “The Bible is the record of the proclamation of the Revelation, not the Revelation itself. The Revelation is in the Person of Christ, and the whole stress therefore of evidential enquiry should be laid upon the central question whether the Divine claim made for Jesus Christ by the Church is historically justified.”

⁶⁰*Lux Mundi, s. xxviii* “The Revelation is in the Person of Christ, and the whole stress therefore of evidential enquiry should be laid upon the central question whether the Divine claim made for Jesus Christ by the Church is historically justified. The whole evidential battle of Christianity must thus be fought out on the field of the New Testament, not of the Old. If Christ be God, the Son of God, incarnate, as the Creeds assert, Christianity is true. No one in that case will find any permanent difficulty in seeing that in a most real sense the Bible, containing both Old and New Testaments, is an 'inspired volume.'”

⁶¹*Charles Gore: The Creed of the Christian, s.29* “Christianity, the religion of Jesus, is the Light ; it is the one final revelation, the one final Religion ; but it supersedes all other religions, Jewish and pagan, not by excluding but by including all the elements of truth which each contained.”

⁶²*Bampton Lectures, 1891, s.36,* ”First, then, nature is a unity and an order. In nature there can be nothing detached, disconnected, arbitrary, as Aristotle said of old, like an episode in a bad tragedy. Secondly, nature, on the whole, represents a progress, an advance. There is a development from the inorganic to the organic, from the animal to the rational a progressive evolution of life. Thirdly, this development, from any but the materialist point of view, is a progressive revelation of God. Something of God is manifest in the mechanical laws of inorganic structures: something more in the growth and flexibility of vital forms of plant and animal; something more still in the reason, conscience, love, personality of man. Now from the Christian point of view, this revelation of God, this unfolding of divine qualities, reaches a climax in Christ.”

⁶³*Charles Gore: The Doctrine of the Infallible Book, 1924, from § 6* ”Thus it was widely held that the opening chapters of Genesis are allegorical and not historical--they give us, as St. Gregory of Nyssa said, "ideas (or 'doctrines') in the form of a story." [Oratio Catechetica, cap. v.] And Irenaeus, who would be regarded as a literalist, is reported by a later Greek writer who had more of his text than remains to us, as having argued against the literal and in favour of the allegorical interpretation of the story of the fall. [Iren. (Stieren), *Fragm.* xiv.] And a fifth-century book *On the Catholic Faith*, ascribed to Boethius, gives us a general account of the divine revelation in Scripture as given us "under such a mode as is either the mode of history, which narrates only what happened, or the mode of allegory, which cannot represent the course of history, or a mode made up of these two so as to remain both historical and allegorical." [Boetii, *Opuscula Sacra* (Teubner), p. 178.] Again, St. Chrysostom, when confronted with apparent discrepancies between the evangelists, does not dispute their existence, but is content to plead that they show the independence of the witnesses and do not touch the main points of the Gospel. [Homilies on St. Matthew i. 2.] Others held a similar view, and also contended that some things in the Epistles were not inspired, but simply human judgments. [See Sanday, *op. cit.* pp. 42-47] Again, Chrysostom boldly maintained that the ritual institutions of the Old Testament law, the sacrifices, and the purifications and the new moons and the ark and the temple itself--had their origin from Gentile grossness.”

⁶⁴*Lux Mundi, s. xxiii Preface,* ”if the book of Chronicles contains not pure history but the priestly view of the history, granted that this priestly point of view was morally part of the divinely intended education of the chosen people, even though its intellectual method was as imperfect as ordinarily is the case with the

NOTAPPARAT

treatment of traditions in ' schools ' or religious orders, in nations or churches or families, is there any a priori reason why God, who used so much that was imperfect, should not have inspired the record of this tradition.”

⁶⁵*Lux Mundi, preface xxv.* "But does the authority of our Lord bind us to repudiate, in loyalty to Him, the modern views of the origin of the Old Testament books ? On this subject I wish to express my sincere regret that I should have written so briefly in my essay as to lay myself open to be misunderstood to suggest our Lord's fallibility as a teacher. I trust that the passage, as it has stood since the fourth edition, will be at least recognized as plain in its meaning and theologically innocent. I must ask leave to defer to another occasion the fuller discussion of this important subject in connection with the doctrine of the Person of Christ.”

⁶⁶ *Bampton Lectures, 1891, s. 17* "The last utterance of Jesus, as St. Matthew records it, not only assured His disciples of the universal authority assigned to Him as the exalted Son of man, both in heaven and on earth, and of His continual presence with them "all the days unto the end of the world," but also gave permanence and security to their highest thoughts of Him as Son of God, by formulating the name, or revelation of God, for all time, as the "name of the Father and of the Son and of the Holy Ghost.”

⁶⁷*Charles Gore: Dissertations on Subjects connected with the Incarnation, 1895, s. 205* "That they will not forget that, so far as scientific theology has in and for this age a special intellectual responsibility, it is to be true to facts. Theology-Christian theology may be said to be as really inductive as physical science : that is to say it draws conclusions from facts of revelation. These facts are utterances of prophets and inspired men, but most of all the deeds and words of the incarnate Son. As truly as the facts of physical nature both justify and limit the conclusions of physical science, do these facts of revelation justify and limit the conclusions of theology ; and where the facts cease to support theory, theory is, in theology as elsewhere, groundless and misleading.”

⁶⁸*Bampton Lectures, 1891, s.21* "Starting then from the assumption of the church's faith about Jesus Christ, we shall be in a position to scrutinize reverently the revelation involved in His person, and to ask ourselves what exactly it is in our knowledge of the character and being of God, which we owe to the fact that He has been manifested in manhood.”

⁶⁹*Bampton Lectures, 1891, s.36,* "In Christ not one of these earlier revelations is abrogated: nay, they are reaffirmed: but they reach a completion in the fuller exposition of the divine diameter, the divine personality, the divine love.”

⁷⁰*Bampton Lectures, 1891, p.55,* "Still it is hardly conceivable how without miracles His revelation of Himself could have been made. Without the resurrection His death, instead of being an encouragement to faith, would have been the supreme obstacle to it. With the resurrection it gives us the final and adequate evidence of what faith demands namely, that there is only one ultimate lordship in matter and spirit, and that the whole universe at the last resort subserves a divine and moral purpose.”

⁷¹*Bampton Lectures, 1891, s.129,* "we are taught by the Incarnation that the quality of the divine personality is love. The thought of the fatherhood of God, in that moral sense which implies His love, is so familiar, at least superficially, to us, that the less thoughtful among us are apt to assume it as something self-evident ; as if it were a matter of course apart from Christ's revelation. But it does not require much thought to enable us to perceive, or much bitter experience, or much sympathy, to enable us to feel, that the world apart from Christ gives us no adequate assurance that God is Love.”

⁷² *Bampton Lectures, 1891, pp.130-131,* "We must observe that this revelation of the love of God is not like a scientific discovery, which once made and published is independent of its originator, and would be in no way affected if his personality were to fade into darkness or oblivion. For Jesus Christ did not satisfy our minds with arguments, He did not solve objections, or show us why pain and sacrifice are necessary throughout creation ; nay, He did not even declare God's love as a dogma and prove it by miracles. The Gospel lies in His person.”

⁷³ *Bampton Lectures, 1891, s.154*, "JESUS CHRIST is not only the revelation of God head, He is also the revelation of manhood. "As He shows God to man", says Irenaeus," so He exhibits man to God". He exhibits man to God, and to himself."

⁷⁴ *Bampton Lectures, 1891, s.169*, "divine motive caused the Incarnation. It was a deliberate act of God "propter nos homines et propter nostram salutem" it was a "means devised" for our recovery and for our consummation, a means, therefore, directed and adapted in the divine wisdom, to serve its purpose. That purpose included on the one side a clearer revelation of God's mind and being to man in terms intelligible to him, and on the other hand, the exhibition of the true ideal of human nature."

⁷⁵ *Bampton Lectures, 1891, s.176*, "We conceive that He thus assumed our man hood, in part in order to make through it a revelation of the character and being of God, such as should be both true and intelligible to us, as expressed in the language of our own nature"

⁷⁶ *Bampton Lectures, 1891, s.193*, "We might have imagined antecedently that God's completer revelation of Himself, which belongs to the New Testament, would have been characterized by the wide area over which it ranged ; that there would have been a letting loose of the divine omni science ; that the multitude of the disclosures would have been in proportion to the power exhibited, and the benefit received. But the actual method of the Incarnation contradicts such a supposition."

⁷⁷ *Bampton Lectures, 1891, s.204*, "Christians believe then that the Apostles were specially enlightened to present to us without distortion the person and teaching of our Lord, and familiarity with their writings through nineteen Christian centuries has confirmed the belief. We cannot as a matter of historical inquiry go behind the Apostles, for our Lord wrote nothing Himself ; as a matter of faith we do not need to go behind it."

⁷⁸ *Bampton Lectures, 1891, s.209*, "That our Lord thus recognized in the Old Testament a special authority and inspiration there can be no doubt. He contrasts the law, as "the word of God," with the traditions and commandments of men, lie declares that no jot or tittle of it is to pass away unaccomplished. Again, the revelation of the Old Testament is recognized in all the chief stages of its development, the original revelation of man's creation, the revelation to Abraham, the giving of the law by Moses, the teaching of prophets and of psalmists. All is regarded as the divine preparation for Himself. "Your father Abraham rejoiced to see my day"; "Moses wrote of me " "these are the words which I spake unto you, while I was yet with you, how that all things must needs be fulfilled which are written in the law of Moses, and the prophets and the psalms, concerning me."

⁷⁹ *Bampton Lectures, 1891, s.213*, "There is therefore no reason for assigning this psalm to king David as its author, unless we suppose that our Lord interposes to support, with an infallible guarantee, the Jewish tradition. But such an interposition would be a unique phenomenon in His revelation. And if we do not ourselves feel any difficulty about the matter, it is surely right that we should be very loth to ask men, who do feel the difficulty, to accept as matter of revelation, what seems to them an improbable literary theory. Such a demand lays a heavy burden on consciences specially sensitive to the claims of truth. There are critical positions in regard to New Testament books which are intimately bound up with our Christian faith, but they stand upon their own critical merits. They are matters of evidence, not of faith. On the other hand there is an interpretation I think, a natural interpretation of our Lord's words which involves no difficulty of the kind we have been considering. Whenever our Lord teaches, it is with plenary authority."

⁸⁰ *Bampton Lectures, 1891, s.249*, "I endeavored to satisfy you that no legitimate criticism can impair the witness of history to the miraculous personality and strictly divine claim of Jesus of Nazareth. Next it was my task to vindicate the Catholic creeds, as simply interpreting and guarding the record of Christ's person, divine and human, which the New Testament gives. After that, using the creeds as our guides in dwelling on the evangelical records, but never as substitutes for that record, I endeavored to lead you to dwell upon the person of Jesus, God in manhood. We considered together what is the revelation of God, given us there in the intelligible terms of our humanity ; and what is the revelation of manhood, which we owe to His self-sacrifice, who emptied Himself of divine prerogatives, that He might truly live as Son of man. Finally, omitting, for lack of space, all consideration of His atoning sacrifice, we have dwelt upon the chief remaining functions of this Son of man, as the spiritual authority over humanity ; as erecting by His outward example its moral standard ; as being its inward recreator by spiritual communication of His

NOTAPPARAT

own life.”

⁸¹ *Charles Gore: Belief in Christ, s.278*, “In the volume which preceded this I have dealt with the New Testament accounts of the Birth of Jesus as from a Virgin and therefore miraculous. I have there endeavoured to make it plain that this history was not the product of any theological demand. It shows in both its forms both in St. Matthew and St. Luke the signs of a date far earlier than any such theological or Christo-logical development as would have made the demand effective. I have given what seem to me sufficient reasons for trusting the story ; and I can only refer my readers back to what was said there. But I have also pointed out that already in the Fourth Gospel, where the story in the Synoptists is no doubt assumed as familiar, Christ's birth of a virgin appears to be referred to as lying behind and interpreting our new birth. St. John, that is, here as elsewhere, assumes what is in substance St. Paul's doctrine of the Second Adam ; and he suggests that the miraculous conditions of the birth were appropriate or necessary for the incarnate person who is to be fount of the new sonship.”

⁸² *Charles Gore: The Creed of the Christian, 1895, s.28*, “Once more, there is a further revelation of God in humanity. The more truly human men are, the more they recognize as binding on them a law of righteousness, and the more men are conscious of their individuality, the more they learn that the dignity of each single soul lies in obedience to this law. Here then, in the human conscience all over the world, is to be found, more or less, a revelation of the divine righteousness. On this point also let us hear St. Paul. "When the Gentiles, which have not the law (i.e., the heathen who have no special ' law ' such as was given to the Jews) do by nature the things contained in the law, these, having not the law, are a law unto themselves ; which show the work of the law written in their hearts, their conscience bearing witness, and their mutual reasonings accusing or else excusing one another." 2 This is the universal revelation of conscience. And beside this there is the revelation through prophets. There are men who feel beyond their fellows some truth of God, and, feeling it, proclaim it, and finding response in the duller consciences of their fellowmen, are recognized as revealers of the light, to be honored and obeyed. This spirit of prophecy is to be found among heathen peoples in a Zoroaster, a Buddha an Aeschylus ; and St. Paul seems to recognize it there, for he quotes to the Athenians a heathen poet, and calls a Cretan poet a "prophet of their own." 3 But that which existed, as scattered sparks, among all nations was, as an ever clearer burning light, among the Jews. Men who are not orthodox Christians, yet recognize that it was given to the Jews to have a preeminent consciousness of God.”

⁸³ *Charles Gore: The Creed of the Christian, 1895, s.29*, “ Christianity, the religion of Jesus, is the Light ; it is the one final revelation, the one final Religion ; but it supersedes all other religions, Jewish and pagan, not by excluding but by including all the elements of truth which each contained. There was light in Zoroastrianism, light in Buddhism, light among the Greeks ; but it is all included in Christianity. A good Christian is a good Buddhist, a good Jew, a good Mohammedan, a good Zoroastrian that is, he has all the truth and virtue that these can possess, purged and fused in a greater and completer light. Christianity, I say, supersedes all other religions by including their fragments of truth in its own completeness.”

⁸⁴ *Charles Gore: The Creed of the Christian, 1895, s.33*, “Every man can know something of God, but the gradually growing knowledge of God which there has been in the world among Zoroastrians, Buddhists, Greeks, Jews, is come to fulness of knowledge in the revelation of Jesus Christ; in Him all the treasures of wisdom and knowledge are hid, and here is for evermore a light full and inexhaustible a continually developing possibility of clear knowledge of God.”

⁸⁵ *Charles Gore: The Creed of the Christian, 1895, p.34*, “In all ways and places God has been manifesting Himself, and all these various and complex revelations come to a centre where He, the one true God, is personally manifested in a human nature, the human nature of Jesus, very man and very God, in whom is the perfect revelation of the Father's nature and the perfect revelation of the capacity and dignity of man.”

⁸⁶ *Charles Gore: The New Theology - Old Religion, 1908, s. vii*, “That is to say, if Jesus Christ is God incarnate, no fuller disclosure of God in terms of manhood than is given in His person is conceivable or possible. I believe, therefore, that we need to hold fast the distinction between the revelation as once given through the prophets and in Jesus Christ, and the dogma which protects this revelation, or the theology

which elaborates and seeks to harmonize it with the whole of knowledge.-----My object in these lectures is mainly to make plain, as against the assumptions of the New Theology, the substance of the original revelation as it touches the nature of God, of sin, of Christ, &c.”

⁸⁷*James Kiefer's short biography*, “ In the next few years, several Anglican clergy publicly declared that an Anglican might reasonably deny the Virgin Birth and the physical Resurrection of Christ and remain an Anglican. Gore was horrified, and proposed to resign his bishopric so as to devote himself to contending against a position that he believed to be destructive of all Christian faith. His friends persuaded him to reconsider.”

⁸⁸ *Charles Gore: Belief in God, 1921, s. 67*, “Now, no doubt this idea of positive divine revelation has often been so presented, both in its relation to reason and in its relation to natural religions, as to be very difficult of acceptance. Faith in divine revelation has been set in opposition to reason. The merit of faith has been represented as if it lay in triumphing over reason. But this kind of representation may be simply a misrepresentation. It may be the case that revelation supplements but in no way contradicts the conclusions and intimations of “unassisted” reason. Perhaps there is no real justification for setting revelation and reason in opposition at all. What I think is amazing is how little the modern intellectual world, which claims to be, and appears to be, seeking God with all seriousness how little it faces the question of the reality of positive divine self-revelation. We are bound to think of a self-revealing God in some sense self revealing in nature as a whole in its law, in its order, in its beauty self-revealing with extra-ordinary intensity in conscience, and moreover with extraordinarily different degrees of intensity.”

⁸⁹ *Charles Gore: Belief in God, 1921, s. 74*, ”No doubt the basal assumption or fundamental faith on which alone any scientific or philosophical or religious view of the universe can be built up is the assumption that our reason can be trusted ; and therefore any alleged self-revelation of God which should prove to be inconsistent with the requirements of reason could only increase the bewilderment of mind in which we already find ourselves in view of the obscurity of nature. But on all showing the human reason is partial and imperfect ; and a self-disclosure of God is easily conceived which should not violate but augment the light of reason should supplement it and supply some satisfaction and response to its urgent questions and ignorant prayers.”

⁹⁰ *Charles Gore: Belief in God, 1921, s. 138*, “But as regards material nature confessedly the revelation contained in the Bible gives no hint of such an age-long process. It gives a picture only of sudden creations. " God spake, and they were made : he commanded, and they were created." What are we to say of this broad contrast ? I think a believer in the reality of Biblical inspiration must admit in the widest sense that this inspiration of certain men by the Spirit of God does not appear to have carried with it any special enlightenment on those subjects on which man has proved able, though with infinite labour, to enlighten himself. In the broadest sense "the Bible was not given to teach us science," and does in fact speak only in terms of the science of its times.”

Det hade varit intressant att följa en debatt mellan Charles Gore och Fr Rev. Victor P. Warkulwiz, M.M.S. . Warkulwiz är romersk katolsk präst med ett doktorat i Physics, författare till en bok om Genesis 1-11 skriven 2007 med titeln “The Doctrines of Genesis 1-11”.

⁹¹*Charles Gore: Belief in God, 1921, s. 152*, “... in temporal language God is prior to creation, and exists eternally complete in Himself in the full blessedness of self-realizing being "before the world was.”

⁹² *Charles Gore: Belief in God, 1921, s. 168*, ” We must start from the solid historical ground of the period of the written prophets. We must reassure ourselves, on this solid ground, of the reality of God's self-revelation. Then we shall find ourselves believers of a surety that God did "in many parts and in many manners speak in old times unto the fathers by the prophets" that the Spirit, who is God, really "spake by the prophets." That is the essential thing. Then we shall recognize how the prophetic spirit gradually purged and reinterpreted the folklore and traditions of Israel to express moral and religious truth instead of empty falsehood, and how there were different grades and kinds of inspiration, as in psalmists and wise men and codifiers of law and compilers of stories for moral edification, all in different degrees inspired by the Divine Spirit. So viewed, the Old Testament not only becomes much more interesting, but also holds its unique

NOTAPPARAT

spiritual value not in opposition to, but in harmony with, historical criticism.”

⁹³ *Charles Gore: Belief in God, 1921, ss. 169-170*, “Now, I have tried to set out very briefly the result in my own mind of bringing the intellectual contents of the Biblical revelation to the bar of the various sciences and of philosophy, acknowledging the jurisdiction of the courts in one sense and denying it in another denying their right to exclude a priori the possibility or credibility of divine self-disclosure, but acknowledging their right to test its contents by their own sciences, seeing that, at bottom, the acknowledgement of the validity of our reason is the only basis of any kind of certitude. But we have not found that the sciences or philosophy provide any valid bar to the belief in the divine revelation, the reality of which impressed us so deeply. Accepting the revelation whole-heartedly as of God, we find ourselves still free men with free minds in the worlds of philosophy and science, more free, we dare to say, than the unbeliever and the sceptic. “

⁹⁴ *Charles Gore: Belief in God, 1921, s. 177*“We must apply criticism to all records with the varying results which the records warrant. But we must be very careful in each case that what we are applying is really historical criticism, and not what may be more properly called intellectual prejudice. No doubt all historical criticism implies, more or less, intellectual presuppositions it must come to its examination of documents with certain canons of probability. But these canons of probability must be very carefully examined and themselves criticized. All good historical criticism must be very submissive to the real evidence in each particular case; and while it cannot do without praejudicia that is, general presuppositions, based upon its general philosophy of experience it must be very careful that these praejudicia are not arbitrary "prejudices" whether ecclesiastical prejudices or rationalistic.”

⁹⁵ *Charles Gore: Belief in God, 1921, s. 178*, “ Thirdly, we had better seek to estimate, in the light of the general experience of mankind, the relative value for religion of myths or symbols on the one hand that is, statements or stories which cannot make any serious claims to be literally true and serious statements of fact on the other. It is necessary to consider this question, because recent "modernists" in religion, convinced that the miraculous narratives of the New Testament cannot be historically true, have been consoling themselves, and seeking to console others, with the reflection that the creed and scriptures contain confessedly many apparent statements of fact which are only symbolic and not literally true statements, and that no serious harm to religion will occur if we are compelled to go a little further and to recognize that such phrases as "he was born of the Virgin," "he was raised the third day from the dead," " he ascended into heaven," are not literally historical, but have symbolical value, symbolizing the spiritual truths that the birth of Jesus was providential and His nature pure, that the apostles were convinced by spiritual visions that death had not triumphed over Him, and that His moral Lordship is a spiritual reality.”

⁹⁶ *Charles Gore: Belief in Christ, 1922, s.8*, “ It was the conviction that the self-revelation of God given through the Hebrew prophets was true and real that made the Christian Church, when it went out into the world of the Roman empire, intensely and deliberately combative not merely for some belief in God, but for the specific belief inherited from Israel and consummated in Christ.”

⁹⁷ *Charles Gore: Belief in Christ, 1922, s.87*, “Just as our Lord would have St. Peter assured that his confession of His Messiahship was due to nothing lower than divine revelation, so would St. Paul have felt and claimed for his fuller conviction about Christ's person. But in neither case can divine revelation be taken to exclude human and external influences. Whence, then, we ask, did St.Paul derive, not his conviction, but the materials through which this conviction expressed itself ?”

⁹⁸ *Charles Gore: Belief in Christ, 1922, s.94*, “ It would have seemed self-evident to a Jew that if the Son is the organ of God's revelation and communication of Himself to men's souls, He must also and equally be the organ of His work in creating and ordering nature. And in this principle we must surely see a real inspiration of the Spirit of truth.”

⁹⁹ *Charles Gore: Belief in Christ, 1922, s.253*, "If reason," says Lotze, "is not of itself capable of finding the

highest truth, but on the contrary stands in need of a revelation, still reason must be able to understand the revealed truth, at least so far as to recognize in it the satisfying and convincing conclusion of those upward soaring trains of thought which reason itself began, led by its own needs, but was not able to bring to an end." Is not this a good description of how reason stands towards revelation in this matter of the doctrine of the Trinity?"

¹⁰⁰ *Charles Gore: Holy Spirit and the Church, 1924, s.vi Preface*, "It is our intellectual duty and responsibility to think freely. In recent times a vast deal of language has been used which presents the position of tradition as opposed to the position of reason and criticism as if we had to choose between authority and reason. The best way to show that this is not the case is to abstain from all appeal to authority and to show that the construction which best responds to all the evidence is a construction which is, in its general effect and all its main lines, conservative of tradition. For this free appeal to reason and criticism there is precedent of the most weighty kind in some of the greatest names among the theologians of the Church."

¹⁰¹ *Charles Gore: Holy Spirit and the Church, 1924, s.8*, "It is the prophets who are the special organs of the spirit, and, as the features of true prophetic inspiration become more and more distinct, the prophets appear as the instruments of a continuous self-revelation of God which is to reach its culmination in the days to come."

¹⁰² Se särskilt Gores Gifford-lectures *The Philosophy of Good Life*, 1930, där Gore vandrar igenom de 'främmande' religionerna med en positiv syn.

¹⁰³ *Charles Gore: Holy Spirit and the Church, 1924, s.87*, "There was nothing in the Hellenistic world to be compared to the Jewish theology of the One God, the Creator, either in its definiteness of teaching or clearness of outline. It was a doctrine which in the race of Israel had struggled for centuries against the native tendencies of the people, and finally, through the depth of a seeming failure, had passed into control of the nation and all its concerns, as the one and only word of God. Then on the basis of this definite self-revelation of the one God (as it claimed to be) the religion of Israel had assumed still more definite content in Jesus the Christ."

¹⁰⁴ *Charles Gore: Holy Spirit and the Church', 1924, s.161*, "And alike in the Old Testament and the New the doctrine concerning God's will and nature is not presented as a conclusion from reasoning, but as a positive revelation and self-disclosure of God a word of God which commends itself to the conscience of men, but is to be received in faith."

¹⁰⁵ *Charles Gore: Holy Spirit and the Church, 1924, s.179*, "But the life is based upon a word or message of God ; and the message declares not only the life which is to be lived, but also the reasons for living it. It is a message about God and His redemptive acts, and about the nature and destiny of man, and about the divine provision made for realizing the good life. And all this has come to men not as a conclusion of their own reasoning, but as a revelation from God - a divine self-disclosure ; and of this authoritative message or word of God the Church is set in charge ; and the convert won to the Church and desiring to live "the life which is life indeed" must accept the message in childlike faith, not as the word of men but as the word of God on authority."

¹⁰⁶ *Charles Gore: Holy Spirit and the Church, 1924, s.180*, "There is the authority of the despot which seeks to subdue and to crush ; and there is the authority of a parent which seeks to quicken and to educate. And the authority of the Church should be of the latter kind."

¹⁰⁷ *Charles Gore: Holy Spirit and the Church, 1924, s.246*, "The first volume of this series was largely occupied with the contention that, whatever changes historical science has recently rendered necessary in the conception of the Old Testament, it has in no way invalidated or even weakened its central claim to be the record of a real self-disclosure made by the living God to the people of Israel through the prophets. There is there presented to us a progressive and continuous doctrine about God and man, and a continuous anticipation, in which lies the predictive aspect of prophecy, (We are not, as will be contended below, bound to accept all the particular fulfilments of prophecy which the first Christians discovered; but some modern

NOTAPPARAT

authors repudiate their interpretation of prophecy in general, as I think, unreasonably). that the self-revelation of God was to find one day a climax and fulfilment. It is this prophetic doctrine alone which gives its special value and meaning to the Old Testament. And it is a matter of fact that Jesus of Nazareth presented Himself to men finally as the Christ”

¹⁰⁸ *Charles Gore: The Doctrine of the Infallible Book, 1924, från §1*, “I am not now attempting to argue the case for the critical view; I am only arguing for full freedom to hold it and for its compatibility with the Faith. Moreover, I am writing in full recognition of the fact that the leaders of criticism, especially on the Continent, have been very frequently rationalists, by which is meant men to whom the idea of the supernatural and the miraculous is intolerable. This sort of rationalism is, of course, incompatible with Christian faith. But many of the "critics," and especially those in Great Britain, have been devout believers; and their motive in maintaining "critical conclusions" has been the conviction that such conclusions are really scientific, and that it is disastrous to set religion in antagonism to science or to seek to shackle science, which is bound to be free.”

¹⁰⁹ *Charles Gore et al. LuxMundi, preface Tenth Edition, 1889, I. Footnote:*, ”By the phrase ' to attempt to put the Catholic faith into its right relation to modern intellectual and moral problems ' (Preface to First Edition) it was not by any means intended to suggest that the modern problems or the modern sciences were the things of the first importance and the faith only secondary. What was intended was that, as holding the faith, we needed, as the Church has often needed, to bring that with which we are ourselves identified, into relation to the claims, intellectual and practical, made upon us from outside Cf. Dr. Pusey, University Sermons, 1864-1879. ' Unscience, not science contrary to faith,' ss. 8 ff.”

¹¹⁰ *Charles Gore et al. LuxMundi, preface Tenth Edition, s.xviii*, ”The changed view of the development of Old Testament literature, such as can be truly said to be proposed for our acceptance by modern critics with a great deal of unanimity, if it be granted for the moment that it is compatible with the real inspiration of the books, involves no important change in our spiritual use of the Old Testament ; in the use of it for the purposes of 'faith and morals.' This latter use of Scripture depends simply on our rightly interpreting the meaning of the books as they exist. There is a great principle enunciated by S. Augustine in regard to the Old Testament which requires to be kept constantly in view. It is that as the Old Testament is manifested in the New, so the New Testament is latent in the Old ”

¹¹¹ *Charles Gore et al. LuxMundi, preface Tenth Edition, s.xxviii*, ”Now faith in the Godhead of our Lord is very far from being a mere matter of ' evidences.' On this enough is said by more than one writer in this volume ^ . But so far as ' historical evidences ' go, we have them in our generation in quite fresh force and power. For our New Testament documents have passed through a critical sifting and analysis of the most trenchant and thorough sort in the fifty years that lie behind us. From such sifting we are learning much about the process through which they took their present shape. But in all that is material we feel that this critical investigation has only reassured us in asserting the historical truth of the records on which our Christian faith rests. This reassurance has been both as to the substance, and as to the quality of the original apostolic testimony to Christ.”

¹¹² *Charles Gore et al. LuxMundi, p.xxxii, se även ss.79-81*, ”Reason in both the interpreter of faith .”

¹¹³ *Charles Gore et al. LuxMundi, s.xi*, ”One such at least ^ we knew and have lost, though only from present intercourse, in Aubrey Moore. Nobody could know him and think of him as ' compromising ' either his faith or his science. He lived primarily and with deepest interest in his religious life and theological study, but he lived also with intense reality in the life of science. And the debt we owe to him, over and above the debt under which his personal character lays us for ever, is that of having" let us see how the two lives of faith and of science can melt into one.”

¹¹⁴ *Charles Gore et al. LuxMundi, s.249*, ”Let us bear carefully in mind the place which the doctrine holds in the building up of a Christian faith. It is in fact an important part of the superstructure, but it is not among the bases of the Christian belief. The Christian creed asserts the reality of certain historical facts. To these facts, in the Church's name, we claim assent : but we do so on grounds which, so far, are quite independent

of the inspiration of the evangelic records. All that we claim to shew at this stage is that they are historical : not historical so as to be absolutely without error, but historical in the general sense, so as to be trustworthy. All that is necessary for faith in Christ is to be found in the moral dispositions which predispose to belief, and make intelligible and credible the thing to be believed : coupled with such acceptance of the generally historical character of the Gospels, and of the trustworthiness of the other apostolic documents, as justifies belief that our Lord was actually born of the Virgin Mary, manifested as the Son of God ' with power according to a spirit of holiness,' crucified, raised again the third day from the dead, exalted to the right hand of the Father, the founder of the Church and the source to it of the informing Spirit,"

¹¹⁵ *Charles Gore: Ministry of Christian Church, 1889, s.17,* "For where the Church is there is the Spirit of God, and where the Spirit of God is there is the Church and all grace." God will judge all those who make schisms. . . . No reformation can be wrought by them which can compensate for the injury of the schism. God will judge all those who are outside the truth—that is, who are outside the Church." The Church has been planted as the paradise in this world : so then, of every tree of the paradise ye shall eat, says the Spirit of God—that is, of every Scripture of the Lord."

¹¹⁶ *Charles Gore et al. Lux Mundi, s.249,* "There are two things which may fairly be regretted in regard to the criticisms—often the very kind and encouraging criticisms—which this book has received. There is, first, the disproportionate attention which has been given to some twenty pages on the subject of the inspiration of Holy Scripture, an attention so disproportionate as to defeat the object which the writers had in view in assigning to that subject its place in the general treatment of the work of the Holy Spirit—the object, namely, of giving it its proper context in the whole body of Christian truth : and there is, secondly, the fact that we have not generally succeeded in gaining the attention of our critics to the point of view from which these 'studies' were written, and the purpose they were intended to serve."

¹¹⁷ *Charles Gore: Ministry of Christian Church, 1889, s.25,* "Clement A.D. 190-200 may indeed have had an idea of a "Church within a Church," a Church of the men of knowledge who get beyond mere faith ; but men of faith and men of knowledge are at one in common church membership, in common use of the sacraments, in common obedience to " the Church's rule," " the apostolic and ecclesiastical right rule of beliefs." The faith is not a philosophy ; it is embodied in the one visible Church, true, ancient, catholic, and apostolic."

¹¹⁸ *Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.16,* " The passion, the failure, the death, were enough to crush it down for the moment, in spite of all the intimations with which Jesus Christ had prepared their minds for that foreseen catastrophe. The fact of the resurrection was hardly and with difficulty believed. But when it was believed, it lifted their faith to a new level and planted it upon a solid rock whence it could never be again dislodged. He was marked out for them, and through them for the world, as the Son of God by the resurrection from the dead. The confession of Thomas after the resurrection recorded in the fourth Gospel, "My Lord and my God," is no less representative than the earlier confession of Peter recorded in the three earlier Gospels,"

¹¹⁹ *Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s. 29,* "It forces us to remember that the rationality of any belief means more than its logical appeal to the intellect, for human life as a whole is rational, and a philosophy can hardly be true to reality which would leave our human nature, in some of its best and most universal faculties and aspirations, disconsolate and paralyzed. To no one who in any sense believes in God, can it be an argument at any rate against Christianity that it is so satisfying, or in the common phrase, "too good to be true"

¹²⁰ *Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.32,* "JESUS CHRIST, as the Christian Church presents Him for our acceptance, is a supernatural person. It is because He is this, that He has been "believed on in the world" it is because He is this, on the other hand, that many who have drunk more or less deeply of the spirit of our time withhold their belief from Him. For the supernatural, they say in effect, is the unnatural. Now the believer and the disbeliever in the supernatural Christ have this common ground, they believe in nature. In whatever sense men believe in God, they believe that nature is God's ordinance, and nature's laws God's laws, and the knowledge of nature as far as it goes the knowledge of God. Here is a voice then which is on both

NOTAPPARAT

sides admitted to be God's voice."

¹²¹ Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, s.41, "Whatever impulse to *belief* may come from intellectual or aesthetic considerations, the primary force which stimulates to *belief* is the desire for righteousness and the sense of sin. And here we must not fail to remind ourselves how possible it is to weaken or even to lose this desire for holiness, and this sense of sin, through diverting our faculties into other channels."

¹²² Charles Gore: *Christian Moral Principles - Seven Sermons preached in Grosvenor Chapel as a Lenten Course in 1921*, s.2 "And the Prophets came to teach them the Way : that there is no value in religion except as the expression of the will to live rightly. Of course this involves a theology : a doctrine about God. It is true because the character of God is eternal justice, truth, and goodness, and there is no possible fellowship with God except by loving mercy, doing justly, and walking humbly with our God."

¹²³ Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*. s.44, "It is partly because in the mind of Christian preachers or their hearers there has been a confusion between "nature" that is, the ordered world and "nature"; in the sense of our human nature as it exists in a state of sin : between the world as God's creation, and "the world" of human society considered as "refusing to have God in its knowledge"; But in theology worthy of the name, the sequence and fundamental unity of nature and grace, of creation and redemption, are always insisted upon."

¹²⁴ Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, ss.46-47, "No one, they argue, who believes that God is living and manifesting Him self in the world, can reasonably repudiate His intensified presence in Christ. If the Word or Son reveals God through the Incarnation, He has previously revealed Him in the body of nature through its beauty, its order, its power. This belief in fact gave many of the early Christians that fresh delight in nature for its own sake, which Humboldt the naturalist rightly recognizes as the distinctive merit of the Christian Fathers among ancient writers. They were very emphatic as to the necessary universality of order and law. When, for instance, Gregory of Neo-Cesarea is describing Origen's method in training his pupils, he explains how after he had taken them through a course of "logic" and "dialectic," by which he aimed at securing the accurate and truthful use of reason and language, he led them on to physiology or the study of nature. And here he made it his object to substitute for the merely irrational wonder and terror at phenomena the rational delight in order and system. It would be very easy to multiply quotations to illustrate the patristic appreciation of the divine principle of law ; but in fact, though modern science has an incomparably clearer view of the method of natural operations - though it thus gives to the idea of law a far more accurate content, modern scientific men themselves cannot hold the conception of the necessary order of the world more strongly than some of the early Christian teachers. Times when they treat of miracles, they often teach us that even miracles must not be lawless, but in harmony with nature's fundamental law."

¹²⁵ Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, ss.62-63, "Jesus Christ undoubtedly intended religious *belief* to rest upon a double basis. If we watch the method by which, in the Gospels, conviction is represented as being generated in the minds of the Apostles, we find that it includes both inward *faith*, and outward evidence. On the one hand our Lord, more perhaps than any other master, caused His disciples to be educated by external events, ordering circumstances, and letting them teach: and He chose for His Apostles men of such soil, as are most simply receptive, and least possessed by a priori ideas. Christianity in a unique sense is a religion produced by outward facts and promoted by the witness of those who saw. On the other hand, Jesus Christ deliberately made His appeal to *faith*, properly so called, and educated in His disciples the faculty of *faith*, and challenged and welcomed its spontaneous activity, and refused to demonstrate mathematically what He wished men to believe, nay rather lie appears as giving men loopholes for escape, and not pressing conviction too forcibly upon them. He did not, for example, appear after His resurrection to unbelievers but to believers ; which means that this crowning miracle was to be used to confirm an existing *faith*, not to create it where it did not exist."

¹²⁶ Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, s. 63, "Certainly, then, neither the *belief* in the divinity and incarnation of Jesus Christ, nor the *belief* in His miraculous manifestation, can, consistently with St. Paul's epistles, be regarded as an accretion upon the original *belief* of the Apostles and their first disciples."

¹²⁷Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, s.80, "Historical evidence, let me repeat, cannot create *faith*, but it can, and docs, satisfy it where it exists, and rationally justify the venture that it makes. In a word, it is those who deny and not those who affirm the traditional *belief*, who do violence to the evidence."

¹²⁸ Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, s.86, "We Christians then may say our creed in the confidence that we can face the facts. The primary motive to *belief* is the appeal which Jesus makes to our heart, and conscience, and mind. The power to believe, or to maintain *belief*, is the gift of God which we must earnestly solicit in prayer ; it is the movement of the Spirit. "No man can say, Jesus is Lord, but in the Holy Ghost,"

¹²⁹Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, s.91, "The apostolic churches must be recognized on any view which can make a reasonable claim to be "historical", as a confederation of spiritual societies, united by a common *faith* as well as by a common rule of life. Their relation to Christ's person, that is, their *belief* in Him as the Son of God, who had taken their nature in order to redeem it, and had sent His Spirit to dwell in their hearts, did, as has been already pointed out, involve a theology of Father, Son, and Spirit, and of the Incarnation of the Son. This theology is implied from the first, not in the epistles only, but in the utterances of our Lord about Himself as recorded in the Gospel of St. John and also in the Synoptists." Detta är skrivet år före Rudolf Bultmanns kerygmateologi.

¹³⁰Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, s.138, "As manifested, He is a miraculous person, yet, as was pointed out, His miracles are not arbitrary portents, they are the proper phenomena of His supernatural nature. They themselves exhibit a law a law of correspondence with *faith* ; "according to their *faith* it is done" to men, and "Jesus could do no mighty works," where there was no *belief*. Moreover the Christ being what He was, was introduced into the world of law to set new forces at work in it, but as part of the old system." . Ändå är det möjligt att finna tillfällen i Nya testamentet, där människor har börjat att tro som ett resultat av en Jesu handling, inte varje gång, men ibland.

¹³¹Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, ss.204-205, "Christians believe then that the Apostles were specially enlightened to present to us without distortion the person and teaching of our Lord, and familiarity with their writings through nineteen Christian centuries has confirmed the *faith*. We cannot as a matter of historical inquiry go behind the Apostles, for our Lord wrote nothing Himself ; as a matter of *faith* we do not need to go behind it. In the apostolic teaching, then, we find the ultimate court of appeal in respect of "the *faith* once delivered to the saints." He that heareth them, heareth Him. How then are we to be taught by the Apostles ? You answer, "By reading the New Testament." Undoubtedly, but not primarily. The books of the New Testament bear upon the face of them the evidence that they were not meant for primary instruction ; they were addressed to men who were already Christians, that is to say, men who as members of a definite society, the church or the churches, had already received oral instruction. It is matter of historical fact that the Christian teaching was not first of all written down, but was originally committed to a confederation of societies as a "tradition" which they were to hold, or, as it was afterwards called, a rule of *faith*: and ever since that day, through all vicissitudes, this society or group of societies has been in the world teaching the Christian creed. The primary depositary of the Christian tradition, then, is the Christian Church. It has been and it is, "the pillar and ground of the truth"

¹³²Charles Gore: *Bampton Lectures 1891*, s.211, "Nor do I think that any one who starts from the platform of *belief* in Christ can fail to see in the Old Testament a special action of divine inspiration, a divine movement towards the Incarnation, a divine preparation for the Christ. But it has been usual to go beyond this, and to assert that the authority of our Lord binds us to the acceptance of the Jewish tradition in regard to the authorship and literary character of different portions of the Old Testament for example, that the use by our Lord of such a phrase as "Moses wrote of me" binds us to the Mosaic authorship of the Pentateuch as a whole, and that His reference to the flood, or to Jonah's three days entombment in the fish's belly, binds us to receive these narratives as simple history. To this argument I do not think that we need yield. The lessons inculcated by our Lord can be shown to inhere in the narratives even if we cannot be sure of their exact authorship or literary character. That special assistance of the Holy Ghost, which we call inspiration, may have been given to a Jewish writer in any literary undertaking which the conscience of his age would have

NOTAPPARAT

approved, as His assistance certainly was given to Jewish agents in imperfect forms of moral action : and what the divine Spirit could inspire, Jesus, in that same Spirit, could recognize and use.”

¹³³*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s. 260, "The common ground of Science and Christianity in a faith in Nature. Cf. Natural Religion, pp. 22, 23. "Nature, according to all systems of Christian theology, is God' s ordinance. Whether with Science you stop short at Nature, or with Christianity believe in a God who is the author of Nature, in either case Nature is divine, for it is either God or the work of God. This whole domain is common to science and theology."*

¹³⁴*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.1, "Christianity is faith in a certain person Jesus Christ, and by faith in Him is meant such unreserved self-committal as is only possible, because faith in Jesus is understood to be faith in God, and union with Jesus union with God. "We know him that is true, and we are in him that is true, even in his Son Jesus Christ. This is the true God, and eternal life."*

¹³⁵*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, ss.28,29, "On the doctrine of Christ's person the historical Christian Church has committed itself beyond recall. On many subjects, such as the doctrine of the atonement or of the inspiration of Holy Scripture the church, while insisting upon the truths, offers no definite dogma, and binds us by none. Certainly the dogmas of the English Church are few and central, and consist mainly of those truths about God and the person of Christ which the Nicene creed contains. But on these points the church's requirement is perfectly definite; so that, for example, she constantly requires her ministers to make public and unambiguous profession of their personal adhesion to the propositions of the creed, as the condition of their public ministry. On these central points, then, it is impossible for the Christian Church to exhibit any wavering or uncertainty, and still to retain credit as the teacher of a divine revelation. By these articles of our faith, Christianity certainly as a revealed religion, stands or falls."*

¹³⁶*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.33, "We must look as faith fully at the Christ of Christian tradition who is declared to be the revelation of the Father, as we do look at the phenomena of nature, and when we have been equally faithful to both, we must ask, what is the testimony of nature as a whole with reference to Him."*

¹³⁷*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.55, "Believe me,"He said, that is, My person, Myself, "or else believe me for the very works sake."l He puts the miracles below the person. Still it is hardly conceivable how without miracles His revelation of Himself could have been made. Without the resurrection His death, instead of being an encouragement to faith, would have been the supreme obstacle to it. With the resurrection it gives us the final and adequate evidence of what faith demands namely, that there is only one ultimate lordship in matter and spirit, and that the whole universe at the last resort subserves a divine and moral purpose."*

¹³⁸*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.60, "Christian faith is meant to depend upon testimony, and a large part of our intellectual duty, in the case of Christianity, as also in inquiries which have nothing to do with religion, lies in submitting ourselves to evidence."*

¹³⁹*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, ss.62-63, "On the other hand, Jesus Christ deliberately made His appeal to faith, properly so called, and educated in His disciples the faculty of faith, and challenged and welcomed its spontaneous activity, and refused to demonstrate mathematically what He wished men to believe, nay rather lie appears as giving men loop-holes for escape, and not pressing conviction too forcibly upon them. He did not, for example, appear after His resurrection to unbelievers but to believers;"*

¹⁴⁰*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s. 63, "Jesus Christ then taught by events. He made His Apostles not so much prophets as witnesses ; but He also postulated a will to believe. It is faith based on evidence that He wishes to generate , but still faith."*

¹⁴¹*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.74, "how St. Luke had special opportunities of accurate information extending over the whole period of our Lord s life from the beginning, and therefore thought it right to be at pains to construct an orderly narrative, which he offers to Theophilus as something which may be*

depended upon for a trustworthy account of the subject-matter of his faith.”

¹⁴²*Charles Gore: Bampton Lectures 1891 s.80*, ”The result of our inquiry is that we are able to repudiate as un-historical the notion of a naturalistic Christ hidden behind the miraculous Christ, the incarnate Son of God, of the church's *belief*. Historical evidence, let me repeat, cannot create *faith*, but it can, and docs, satisfy it where it exists, and rationally justify the venture that it makes. In a word, it is those who deny and not those who affirm the traditional *belief*, who do violence to the evidence.”

¹⁴³*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.90*, ”In the view of ancient and Anglican orthodoxy, the creeds are simply summaries of the original Christian *faith* as it is represented in scripture. They are summaries such as are necessary for the purposes of a teaching church, to serve as introductions to the study of scripture and guides to its scattered, but consistent, statements and implications: summaries which always refer us back to scripture for their justification or proof, it being the function of the church to teach, as the phrase goes, the Bible to prove. And, according to the same view, the dogmatic decision of councils are formulas rendered necessary for no other purpose than to guard the *faith* of scripture from what was calculated to undermine it. They do not make any addition to its substance, but bring out into light and emphasis some of its most important principles.”

¹⁴⁴*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, ss.93-94*, ”The *faith* of the church as it expressed itself in life, in worship, in fervent statement, in martyrdom, was vigorous and unmistakable in meaning ; it referred back for its authorization to apostolic teaching and apostolic writings ; but it was a *faith*, not a science ; a *faith* which in some subapostolic documents finds such inexact or even careless expression as impresses upon us the difference between the writers within, and those without, the canon.”

¹⁴⁵*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.110*, ”All along, the traditional faith which men are endeavouring to express, from Athanasius and Augustine back to Origen and Tertullian, from Origen and Tertullian back to Ignatius and Clement, in an unbroken stream of tradition, is the same faith in the realities of the Trinity and the Incarnation. Gradually the most exact and fitting language to express these verities is elaborated in testing, sifting controversy.”

¹⁴⁶*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.136*, ”.. but it is the *faith* which is in union with Jesus, that is to say in deliberate harmony with the mind and method of the Father. “ If ye abide in me, and my words abide in you, ask whatsoever ye will, and it shall be done unto you”.

¹⁴⁷*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.151*, ”All things that are, do but represent in a lower form what exists eternally in God. “By *faith* we understand that the worlds have been framed by the word of God, so that what is seen hath not been made out of things that do appear”.

¹⁴⁸*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, ss.226-227*, ”In the Bible the antithesis to faith is not reason but sight that is, the vision limited by the world, the worldly and selfish temper. Now by contrast to this I do not think it is possible to contemplate the Christian Church of the middle ages or of modern times, with out seeing what great need there has frequently been to redress the balance. The theological and moral claims have shown a tendency to change places, and, in consequence, a very imperfect representation has been given of the claim of Jesus, or of the claim of Christianity before it became the nominal religion of the world, upon the lives and consciences of men.”

¹⁴⁹ *Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.245*, ”This truth of the immanence of Jesus Christ by the Spirit in the heart of the believer, gives us the right position for appreciating the functions of *faith* within the area of the Christian life. *faith*, in the documents of the New Testament, addressed as they were to men who had mostly passed into the Christian Church from Judaism or heathenism, is frequently spoken of as that initial act by which a man became a Christian.

¹⁵⁰*Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s. 245*, ”“Received ye the Holy Ghost,” asks St. Paul, ” by the work of the law or by the hearing of faith?” This initial act of faith by which men first accepted the offer of God made to them in Christ Jesus, was intellectually the recognition that “Jesus is the Lord” morally the committal of the life to Him for pardon, for peace, for government.”

NOTAPPARAT

¹⁵¹ *Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.246, "faith then, in those who are already Christians, enters upon a new function that of realizing and appropriating the truth and grace which has been already won. Intellectually faith is to meditate upon the sacred Name which has been invoked upon the life : morally it is to draw upon and use by repeated acts of the will the vast resources of power which have been put at its disposal in the indwelling of Christ."*

¹⁵² *Charles Gore: Bampton Lectures 1891, s.247, "faith which is something much more than passive orthodoxy."*

¹⁵³ *Charles Gore: The Creed of the Christian, 1895, s.30, "All the distinct belief in one God which now exists has spread from the faith of Abraham. And the full faith in God Incarnate, in the Father, the Son, and the Holy Ghost, began from Jerusalem, and is still spreading, to be the light and strength of all men. It was welcomed by Jews first, then by Greeks, Romans, Teutons, Celts."*

¹⁵⁴ *Charles Gore: The Creed of the Christian, 1895, p. 36, ".second person of the blessed Trinity, was made very man by taking flesh of the Virgin Mary, and appeared on earth as Jesus of Nazareth to live and work and suffer and die and rise again from the dead and ascend up to the Father's right hand where He was before. This dogma will now become the subject for our consideration. It seems to some people hard of belief....It seems to some people hard of faith. But we must never forget that this Son or Word of God, Who was made man in Jesus Christ, was, and is, also present in all His creation and in all His creatures. He was at all times everywhere in the world. He was always manifesting Himself in nature, in the conscience of men, in the movements of society, in the inspiration of prophets. His delight was always with the sons of men. So that His incarnation is not an isolated thing a thing by itself. It is the crown and climax of all that has gone before."*

¹⁵⁵ *Charles Gore: Dissertations on Subjects connected with the Incarnation, 1895, s.11, "Now considering how strongly St. Paul expresses the idea of the solidarity of man by natural descent, and the consequent implication of the whole human race in Adam's fall , his faith in the sinless Second Adam seems to me to postulate the fact of His Virgin Birth ; the fact, that is, that He was born in such a way that His birth was a new creative act of God. "*

¹⁵⁶ *Charles Gore: The Creed of the Christian, 1895, p. 81, "There was a "virtue" or "power" which went out from His sacred humanity, and which made men whole. But it only made men whole if they had faith to desire it and to accept it. Thus it is said of our Lord, at one place, that He " could do there no mighty work . . . because of their unfaith." At other times He said to those who "had faith to be healed" "Thy faith hath saved thee," "according to thy faith be it unto thee" not because faith could heal by itself, but because faith gave men the power to desire and appropriate the gifts of Christ. On another occasion, when multitudes " thronged Him," He said of one woman that she " touched Him," because He "perceived that virtue had gone out of Him " that is, out of a great crowd one woman only had the faith necessary to draw out upon herself the blessings which were there for all."*

¹⁵⁷ *Charles Gore: Dissertations on Subjects connected with the Incarnation, 1895, s.40, "The faith in the general trustworthiness of the evangelical records, and in particular the faith in the trustworthy use which St. Luke makes of the documents at his disposal, is well established by the facts."*

¹⁵⁸ *Charles Gore: Dissertations on Subjects connected with the Incarnation, 1895, s.63, "the faith in the Virgin Birth is found as a constant accompaniment of the confession of His Incarnation. What we have finally to do is to show cause why we should regard the faith in the Virgin Birth as, in fact, inseparable from faith in the Incarnation and, even more from faith in the sinless Second Adam."*

¹⁵⁹ *Charles Gore: The Philosophy of the Good Life, 1930, s.175, "I do not speak as one who doubts the intellectual value or validity of the Christian theology. But Christianity did not come into the world as a new theological system. It came into the world as a life to be lived by a community—a blessed life of union with God and fellowship among men. And the new theological terms made their appearance, not as abstract ide-*

as, but as living motives or forces constraining and enabling men for the living of the good life.”

¹⁶⁰*Charles Gore: The Philosophy of the Good Life, 1930, s.283, “Christ gave His Church some such detailed laws, though very sparingly. But He gave what is infinitely more valuable and more applicable to all times and states of life—He enunciated intelligible moral principles and, more than that, He set a perfect example, in which the principles of the good life are plainly to be seen, and which illustrate His moral teaching with a force that no merely positive laws could have.¹ This revelation of the moral ideal in a perfect human life, in a person worthy of the absolute faith which He claimed, and capable, as He proved, of supplying by His Spirit inward power corresponding to the outward example—this embodiment of the ideal in a person who is richly and fully human—gives to Christianity an enormous practical advantage—something of which the philosophers felt the need² but which they never could adequately supply.”*

¹⁶¹ *Charles Gore: The Test of Theological Development, 1900, “My present point is only to indicate that the more stress we lay on the idea of the Church’s authority as lying in a witness to a once-given faith—a witness consisting in part of the agreement of independent lines of tradition in different Churches—the less mechanical does it become. Witness-bearing involves fidelity or taking pains to keep our witness true.”*

¹⁶² *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.17, “The faith of most of us must be largely influenced by authority. The authority which ought to make the greatest and most reasonable impression upon our minds is the corporate and age-long authority of the witnessing church. That represents the widest and largest spiritual experience. And, short of that, we must reasonably be influenced by the authority of any individual whose learning and character commend his judgement as trustworthy.”*

¹⁶³ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.17, “For theology, rightly understood, is not the same thing as religion, or as the revelation on which religion rests, or the dogmas which it maintains. But it is the attempt of the intellect of men to express their religious faith in intellectual forms and to bring it into harmony with the thought of their time with all truth so far as it is known.”*

¹⁶⁴ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.54-55, “the superiority of the Christian faith in God lies in the method by which it was received. --- It is such a word of God, giving a different kind of security to our religious faiths from that which speculation could ever attain a security such as attaches itself to our feelings of right and wrong it is such a word of God, which we believe to have been really uttered.”*

¹⁶⁵ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, ss. 101-102, “I am now assuming that these Gospels are substantially true. But I do not ask any kind of exemption for any historical document from free historical criticism. If you reach the conclusion that the Gospels are really historical, it is sometimes assumed, absurdly enough, that you are trying to exempt them from criticism. If you recognize that there are parts of the Old Testament which are not historical, though they are written in an historical form, and then go on to declare that you believe the Gospels are strictly historical, people will say that you are trying to allow criticism of the Old Testament documents, and to disallow it in the case of the New. That is really quite meaningless. In every history of every nation you recognize that there are different stages of historicity, in proportion to the character and nearness of the evidence. You do not say, because you are doubtful about the history of King Arthur, that therefore you cannot be certain about the history of King Alfred, or of Richard the Second, or of George the Fourth. The historical certainty depends on the nature and closeness of the evidence. I do not ask for any use of the Gospels which is not in accordance with the strictest requirements of historical evidence. I do not make any claim for them except what is made in St. Luke’s preface namely, that he has done his best to draw up the most authentic narrative from first-hand evidence.”*

¹⁶⁶ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.112-113, “On the other hand, those who hold to the idea of God which finds expression in the creed, believe that, though He is manifested in the order of the world, He is not limited by it. It is the expression of a will which remains unexhausted and independent. Now it is doubtless true that a perfect will must always so act as that its action should not be arbitrary, but the expression of perfect law. Thus the greatest Christian thinkers have always seen that miracles must express and not violate the order of the world, in the deepest sense in which the order of the world is the mind of God.¹ But we recognize at the same time that abnormal circumstances require a free being abnormal actions.”*

NOTAPPARAT

¹⁶⁷ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.115,* "St. Luke, the disciple of St. Paul, who certainly wrote the Acts, and who was a physician, accustomed to observe diseases and their cures, records in the Acts of the Apostles not only miracles of the earlier period which were reported to him, but also miracles wrought by St. Paul when he was actually with the apostle, such as the raising of Eutychus and the healing of the father of Publius."

¹⁶⁸ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.118,* "It was, in fact, as the records show, and as all men agree, by the confident belief of the apostles that Christ had been repeatedly seen by them, risen from the dead, and that His divine sonship and mission was thus made evident by His triumph over death, that the foundation of the Christian church was made possible. There is also no doubt that this was understood to mean that in the same body in which He died and was buried, only transmuted into a higher state and power, he was raised again."

¹⁶⁹ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.129,* "In fact, the agreement of the church's faith about Christ's person with the acceptance of the miracle of His birth is so intimate that in history the two have been inseparable. There have been no believers in the doctrine of the creeds who have not been believers in the virgin birth, and in recent years it has become increasingly evident that those who disbelieve in the virgin birth are in other respects also adherents of the New Theology : they mostly doubt the bodily resurrection ; and give to the incarnation a different sense from that in which the Creed proclaims it."

¹⁷⁰ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, ss.211-212,* "There has been a common, a universal, faith of Christendom, which has, most authoritatively, expressed itself in the catholic creeds, the Apostles' and the Nicene Creeds. There are, indeed, features in the common faith, such as the faith in the atonement, in sacramental grace, in the inspiration of Scripture, which are only slightly or by implication touched on in these formulas of faith ; but at least in what they contain they represent what has been universal Christianity. Hardly anything has been nobly or effectively done, or bravely suffered, for the name of Christ, that has not been done or suffered in the profession of these creeds, or the profession of the faith which preceded them. The great movement of humanity which gives glory to Christ as its redeemer, as it traverses the ages and spreads over the world, has confessed itself in these terms almost without exception."

¹⁷¹ *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.214,* "There may be great differences between the Christian faiths of the twentieth, and the tenth, and the fourth, and the second century, but the differences will not touch the great central body of faith."

¹⁷² *Charles Gore: New Theology – Old Religion, 1908, s.129,* "The inspiration of Scripture, logically considered, is not the ground on which faith in Christ is to be asked for. The proclamation of Christ was first made by witnesses, and it was as witnesses that were to be believed. St. Luke, in the preface to his Gospel, makes no other claim than that of producing a careful record of the testimony of eye-witnesses of the Lord Jesus. So far as historical events are concerned, we must be content in our age to appeal to authentic history. No doubt historical testimony is not all that goes to make faith. There must be the spiritual disposition which makes acceptance possible. But the historical claim must be supported by good historical testimony."

¹⁷³ *Charles Gore: Dominant Ideas and Corrective Principles, 1918, s.25,* "Perhaps you will disagree with me in this anticipation. But, in any case, I think you will agree with me that, in the long run, the power of the Church to maintain its moral witness in the world will depend upon its steadfast adherence to the catholic faith. It is the moral witness of the Church that will always be, as it was in the beginning, the chief instrument of conversion. It is by our good works which they behold that men are to be brought to glorify God and to confess that God is with us of a truth."

¹⁷⁴ *Charles Gore: Dominant Ideas and Corrective Principles, 1918, s.26,* "But the moral witness in the long run depends upon the maintenance of the true faith in God as He has revealed Himself in Jesus Christ, the faith which finds expression in the catholic creeds."

¹⁷⁵ *Charles Gore: Dominant Ideas and Corrective Principles, 1918, s.26-27, "And we have still, thank God, among us great scholars who know how to maintain the faith steadfastly—with all the strength of personal conviction—without the least breath of fanaticism, and in the most open-minded spirit of historical inquiry."*

¹⁷⁶ *Charles Gore: The Holy Spirit and the Church, 1924, s.286-287, "We should never forget that the faith is the faith of the great Church before it is the personal conviction of an individual. No doubt the Church has demanded of its candidates for baptism (or in their name in the case of infants) a strong profession of personal faith in the clauses of the Apostles' Creed, "All this I steadfastly believe," and a renewal of this profession in the visitation of the sick. In the case of the neophyte in baptism I suppose this means that he has been taught the creed of the Church and accepts it on its authority. In visitations of the sick we know that the prescribed examination of the sick man's faith causes, in not rare cases, such difficulty that the priest must content himself with something much less stringent "Lord, I believe : help thou mine unfaith."*

¹⁷⁷ *Werner Gitt: Am Anfang war die Information, 1994*

¹⁷⁸ *Kenneth Kitchen: Ancient Orient and Old Testament, 1966. En senare bok är "On The Reliability of The Old Testament, 2003. Dr. Kitchen är professor em. i Egyptologi, University of Liverpool.*

¹⁷⁹ Se särskilt *K.A.Kitchen: On the Reliability of the Old Testament, 2003, s.486 f*

¹⁸⁰ *"The Bible in the Church" i A New Commentary on Holy Scripture, s.1*

¹⁸¹ *"The Bible in the Church" i A New Commentary on Holy Scripture, s.2-3*

¹⁸² *op.cit. sid.4, kolumn 2*

¹⁸³ *"The Bible in the Church" i A New Commentary on Holy Scripture, s. 5*

¹⁸⁴ *op.cit, s. 6*

¹⁸⁵ *op.cit., s. 7*

¹⁸⁶ *"The Bible in the Church" i A New Commentary on Holy Scripture.,s. 8*

¹⁸⁷ *op.cit., s. 9*

¹⁸⁸ *op.cit., s.10*

¹⁸⁹ *"The Bible in the Church" i A New Commentary on Holy Scripture,s.11*

¹⁹⁰ *op.cit., s.12*

¹⁹¹ *"The Bible in the Church" i A New Commentary on Holy Scripture., s. 13*

¹⁹² *"The Bible in the Church" i A New Commentary on Holy Scripture, s.14*

¹⁹³ *op.cit, s.15*

¹⁹⁴ *op.cit., s.16*

¹⁹⁵ *"The Bible in the Church" i A New Commentary on Holy Scripture, s.17*

¹⁹⁶ *op.cit s.18*

NOTAPPARAT

¹⁹⁷ ”The Gospel according to St.Luke” i *A New Commentary on Holy Scripture*,s.208. Se äv. Kol.4:10, 11, 14.

¹⁹⁸ ”The Gospel according to St.Luke” i *A New Commentary on Holy Scripture*. s. 208

¹⁹⁹ *op.cit.*, s. 208

²⁰⁰ *op.cit.*, s.209

²⁰¹ ”The Bible in the Church” i *A New Commentary on Holy Scripture*, s.210.

²⁰² Gore, *Jesus of Nazareth*, s.128, ”If that impossibility has sometimes been asserted by exponents of Natural Science, the assertion is merely a piece of a priori dogmatism quite incapable of substantiation on scientific grounds.” Gore citerar professor C.W.Hobson's Domain of Natural Science. Hobson är, menar Gore, en god representant för ”the presentday spirit of science.”

²⁰³ ”The Virgin Birth of our Lord” i *A New Commentary on Holy Scripture*, s. 315f.

²⁰⁴ *op.cit.*, s.316

²⁰⁵ *op.cit.* s.316

²⁰⁶ *op.cit.*, s.316

²⁰⁷ *op.cit.*. s.317

²⁰⁸ *op.cit.*, s.317

²⁰⁹ *op.cit.*, s.317

²¹⁰ *op.cit.*, s.317

²¹¹ *op.cit.*, s.318

²¹² *The Virgin Birth of our Lord*. s.318

²¹³ *op.cit.* s.318

²¹⁴ *op.cit* s.319

²¹⁵ *op.cit.*, s.319